

• VII. ÉVFOLYAM •
1918
FEBRUAR
MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN •

ULT ES JOVO

• ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRATA •
AZ ORSZÁGI KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ESTERDÖM

• DR. PATAI JÓZSEF

**A Mult és Jövő nagy művésztje a Magy. kir.
Zeneakadémia nagytermében február hó 3-ikán,
vasárnap, este 7 $\frac{1}{2}$ órakor**

Jászai Mari, Sámson Mária, Beregi Oszkár, Gál Gyula, Kálmán Oszkár, Balassa
Jenő stb. stb. felléptével.

Zene, szavalat, ének, bibliai jelenetek, héber költők, zsidó népdalok stb.

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Ujvári Péter: „Rendben van-e minden?”	43	Grosz Mór: Jeruzsálem szenvedései a világ- háború alatt	67
Patai József: „Héber erotika”	44	Somlyó Zoltán: Sorompó. (Vers)	69
Bacher Simon: Csókok. (Vers)	44	Patai József: A nagy pör	69
Bialik: Egy szent világot adtam. (Vers)	44	Dr. Bernstein Béla: A mi békeoltárunk	71
Katzenelson J.: Perdita. (Vers)	44	ÚJ KÖNYVEK. (Rovatvezető: dr. Molnár Ernő.)	
Lakatos László: Atyám	45	Zsidó Reneszánsz-könyvtár. — Gál László:	
Gál László: Dalok ti jöttök. (Vers)	47	Mi tizennyolc évesek. — Dr. Joseph S.	
Dr. Pfeiffer Izsák: Élijáhu hanávi	47	Bloch: Kol-nidre und seine Entstehungs- geschichte	72
Molnár Jenő: A szurai hajón. (Vers)	52	TOLLHEGYRŐL. (Secundus)	
Várnai Zseni: Egy mély kútba nézek. (Vers)	53	Ismerjük a stílust! — Lesz-e zsidó Pa- lesztina	73
Csillag Lipót: Virraszt apátok. (Vers)	53	KRÓNIKA ÉS SZEMLE.	
Fenyvesi Zsigmond: A persely	53	„Rendben van-e minden?” — A Mult és Jövő művésztje. — A magyarországi zsidó ifjúsági egyesületek szövetsége — Mende-Mócher-Szforim stb.	74
Gál László: Télen. (Vers)	56	KÖZGAZDASÁG — HIRDETÉSEK.	
Ejlijohu hanowi. Ejlijohu hatischbi. (Kotta)	56		
Patai Edith: Élijáhu-képek	57		
Farkasházi György: Apám rámnéz. (Vers)	58		
Ács Mór: Síró akácfa	59		
Dr. Vajda Béla: Emancipáció és asszimi- lacio	59		
Dr. Venetianer Lajos: Rossheimi József a szószóló	61		
Juhász Mór: Későn este. (Vers)	63		
Dr. Hevesi Simon: A Kohelet. II	64		

ILLUSZTRÁCIÓK:

Fiord Madox Brown: Élijáhu feltámasztja az özvegy fiát. (Műmelléklet)		Lord Leighton: Élijáhu feltámasztja a halott gyermeket	55
Frederic Shields: Élijáhu tüzet hoz le az égből	45	Domenico Feti (1589—1624): Élijáhu és az angyal	57
Albert Moore: Élijáhu áldozása	47	Dirk Bouts (1391—1475): Élijáhu és az angyal	57
Julius Schnorr: Élijáhu és a Bál papjai	48	Egy 48-as zsidó hős sírja Ács mellett	59
Julius Schnorr: Élijáhut táplálják a varjak	49	T. M. Rooke: Achab király és neje Izebel nézik Naboth kertjét	60
Dorée: Élijáhu égbemenetele	50	— — Achab király elkéri Naboth kertjét	60
Julius Schnorr: Élijáhu égbemenetele	51	— — Élijáhu Achab előtt, miután meg- ölette Nabothot	61
G. Roussin: Élijáhu a pusztában	52	— — Izebel királynő halála	62
Schrader: Bárányáldozat Élijáhu próféta tiszteletére Oroszországban	52	— — Achab halála	63
Élijáhu sírja (szentélye) Szafita és Kefrum között Szíriában	53	John Martin: Élijáhu áldozása	66
Dorée: Élijáhu feltámasztja az özvegy gyer- mekét	54	A Jordán partjain	67
		Mende-Mócher-Szforim	75
		E. M. Lilien a palesztinai harctéren	75

FIORD MADOX BROWN:
ELIJAHU ERWECKT DEN TOTEN SOHN DER WITWE

FIORD MADOX BROWN:
ÉLIJÁHU FELTÁMASZTJA AZ ÖZVEGY FIÁT

A „Mult és Jövő” 1918 februári műmelléklete
Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
:: KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ::

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 30 korona.
Díszkiadásban 40 korona. Omiketagság 4 koronával több.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918. FEBRUÁR.

UJVÁRI PÉTER: „RENDBEN VAN-E MINDEN?”

ikor most négy hete belezúgott a magyar zsidóság várakozástalan zsibbadtságába a Mult és Jövő riadója, én is fölneszeltem. Azt hiszem, mindent átéreztem akkor, amit éreznek a tespedők nagy és szent megrendülések idején. Felszabadulások, megváltások tavaszi sejtelmei borzongatták meg a lelkemet. Hát hiszen íme: a megkérgesedett zsidó lelkiismeret mégis csak meghasadt és kifeslett belőle a titokkeresés bátorsága. Ebből virágzás lesz.

Örültem és boldog voltam. Most jönnek a legendás hangulatok. Most jön áhitatos megmerülés után a multból való kitisztulás. Most jön a megújulás ünnepi széderasztala. Amit kérdezni kellett, az a fojtogatott lelkekből már kirobbant, Rendben van-e hát itt minden? Most aztán elmondhatunk mindent. Még azt is, hogy elfogultságoknak, munkátlanságoknak, semmitnemakarásoknak rabszolgái voltunk. Még azt is, hogy keletlen tésztával vertek ki minket a tegnapi életből a maiba. Még azt is, hogy ötven év óta a maga fonnyadt, keserű gyökerét rágja a magyar zsidóság. Jó, ha a nép egyszer kibeszélheti magát. Hallottátok. Az itt a kérdés: rendben van-e itt minden. De most aztán beszéljete.

Megnyilatkozásokat vártam, elfuló jajokra hömpölygő viharokat, partkutató ujjongásokat. Mindent vártam, csak éppen csöndes leselkedést nem. Csak éppen azt nem vártam, hogy az emberek most is ne a maguk melléből merjék ki érzéseiket, hanem zsebmetsző fufanggal beletapogatnak idegen szívekbe és ott keresik a választ a Mult és Jövő kérdésére. Már pedig ez történt. Négy hét óta az utonállás minden riadalma üldöz. Barátok és ismerősök és emberek, akiket csak futólag ismerek, megtámadnak: olvastam-e? És mit szólok hozzá?

Hát olvastam, persze, hogy olvastam. És nem szólok semmitse. Amit pedig gondolok, azt magamnak tartom meg, mert veszedelmes dolog, ha az ember manapság forradalmárnak mutatkozik. Mert egészen bizonyos: lassú virágzású reneszánszszal nem lehet fölfrissíteni a magyar zsidóságot. Képrombolás, reformáció, bálványdöntés kell ehhez. A zsidóság már az ősidőkben is a „magaslatok” miatt züllött el. Most is a magaslatokon kell megkezdeni a nagytakarítást. A szégyenletesen elhanyagolt hitélet berkei ott terpeszkednek gyomlálatlanul. Amihez fejsze kell, ahhoz nem jó az író toll.

Mégis jó volt ez az ébresztő, amely belezúgott a fásult lelkekbe és amely csodatevő szellemként lelket önt az aszott csontokba, hogy új pezsgő életre ébredjenek.

A Mult és Jövő kiállítását nálunk csodának nézem. Csoda az mindig, ha az igazság megindul, mert az rendszerint súlyos sziklák alatt nyögi a feltámadhatatlanság szörnyű rémálmaikat. Közömbösség, tudatlanság és kőnél tömörebb sötétség boltozott áttörhetetlen aknákat föléje. Egyszer aztán jön a nagy felszabadulás és a fájdalomhegyek megreszketnek és a könnyfolyók megindulnak és valahonnan, valakiből kisikong a riadó: emberek, ébredjete hát.

Hallom, hallom az ébresztőt és keresem az ébredőket. És vannak ilyenek. És talán sokan vannak. Mert kell lenni olyanoknak is ebben az országban, akik gyötrődnek és szenvednek és sírnak, amikor belemarcangolnak a zsidó lelkiismeretbe. Kell lenni olyanoknak, akik tudják, hogy itt nincs rendben semmire és tenni kell valamit, hogy rendbe jöjjünk. Hát tegyük valamit.

Új irányok, új rendszerek, új emberek kellenek. Igazi zsidó megmozdulások kellenek. Csináljunk már valamit az isten szent szerelméért.

PATAI JÓZSEF: „HÉBER ERÓTIKA“

— Pótlás a „Héber költők“ anthológiájához —

Az alábbi verseket boldogult Bacher Vilmos kicenzurázta az I.M.I.T. kiadásában megjelent „Héber költők“ c. anthológiából, minthogy azokat túlságosan erotikusoknak ítélte. A „Csókok“ című verset pedig, amelyet atyja, Bacher Simon írt meg héberül, szinte fiúi szemérmetességből szerette volna a nyilvánosságtól elzárni. De most, hogy a versek a „nonum prematur in annum“ után fiókomból felszínre kerültek, úgy vélem, semmi ok sincs a genizára, az elrejtésre. Ha a szent nyelv szellemét nem sérti a héber eredeti, a magyar fordításon sem lehet semmi kifogásolni való. Hiszen ezek a versek inkább tragikusak mint „erotikusak“.

CSÓKOK

— BACHER SIMON —

Vilmos fiam ül ölemben,
Csókkal csüng az ajkamon,
Ujjongok kis gyermekemnek,
Látom, szeret oly nagyon.

De a csók csak ajkamon leng,
Nem száll szívem mélyibe,
Nem tudom mért, mikor, hogyan,
Tovalebben melege.

Csókol engem barátom is,
Minden férficsók hideg,
Csókolhatna forró szívvel,
Szívem nem rezzenti meg.

Csókol sokszor ellenségem,
Tűzcsóva ég ajkain
Mint Jákobot hajdan Ezsau,
Csókjával fojt, csókja kín.

Csókolnak a testvéreim,
Csókol szülém, jó anyám,
S miként Orpa, csüngök olykor
Anyósomnak ajakán.

Ám e csókok vértelenek,
Ajkat ajk ér hidegen,
Egyik untat, másik borzaszt,
Gyönyört egy se nyújt nekem.

Csókolom a hugom, Dinát,
Édes bájos kis leány,
S régi csókemlékek szárnya
Ereszkedik le reám.

Elmegyek és szomjas ajkam
Búcsúcsókot osztogat,
Elmegyek és keresgélem
A rég csókolt csókokat.

Midőn ott a falomb alatt
Szép Debórám átölelt,
És a hold ezüstös ajka
Áldva, áldva ránk lehelt.

Csók ha csendült, lángolt, égett,
Lobogott vad szenvedély,
Ajkam vágyva szívta ajkát
S forrva futott vérbe vér.

Csók ha csendült, lángolt, égett,
Csók emléke fojtogat,
Bolyongok és keresgélem,
A rég csókolt csókokat...

...S egykor, midőn napjaimnak
Majdan száma teljesül,
Agyam körül barátaim,
Szemük könnytől nedvesül.

Megdermed a vér szívemben,
Ajkam utolsót remeg,
Ajkával a Békeangyal
Felcsókolja lelkemet...

EGY SZENT VILÁGOT ADTAM

— BIALIK —

Ez éhes szemek, mik úgy követelnek,
Ez éhes ajkak, mik úgy csókra vágynak,
E halmok, mik cirógatásra várnak,
E forró öl, mely soha be nem telhet.

E gyönyörtanya, melyben kéjelegtem,
Ez égő test, ez áldott tűzű máglya,
Mely ezer gerjedelmet szított lángra,
Ha tudnád, édes, hogy megunta lelkem.

Fiatal voltam, vihartalan, tiszta,
S jöttél viharként, felpaskolva vérem
S tied lett álom, vágy, hit és szemérem,
Tied lett szívem minden szűzi titka.

Egy percig boldogságom égiszt ért,
E boldog percet megfizettem drágán, —
Kesergek szent világom pusztaságán,
Egy szent világot adtam testedért...

PERDITA

— KATZENELSON J. —

Midőn meghalt anyja néki,
Intett ezer csillag neki,
— „Tudd meg, árva, árva lettél,
Jer fel hozzánk, drága testvér,
S szebben ragyogsz égi testnél...“
Így szólt ezer csillag néki,
Midőn meghalt anyja néki.

Midőn romlást sugtak néki,
Égi csillag intett néki:
— „Vigyázz, vigyázz, oh vigyázz!
Játékodnak vége gyász,
Vigyázz, vigyázz, meggyaláz!...“
Így intett a csillag néki,
Midőn romlást súgtak néki.

S midőn jött a rút gyalázat,
Szólt kis csillag, halvány, bágyadt:
— „Nyomorult vagy, kiteszítva,
Eljöttem én sápadt szikra,
Lelkedben kis vigaszt szítva...“
Így szólt csillag, halvány, bágyadt,
Midőn jött a rút gyalázat.

Midőn fáj a séta néki,
Bús csillagok intnek néki:
— „Anyádat már elfeledted,
Szíved kerubjai holtak,
Holtak, fel nem támadnak már...“
Így int sok bús csillag néki,
Midőn fáj a séta néki...

LAKATOS LÁSZLÓ: ATYÁM

iatal zarándok vagyok még e földön és mégis mintha a távolság üvegablakán át látnám magamat, akkori magamat.

Tizenhatesztendős voltam akkor, ám lélekben még mindig tizenegy. Mert tizenegy esztendő voltam, amikor meghalt atyám. Azontúl nők neveltek, csak nőket tudtam magam körül, tizenegy maradtam hát, mint voltam akkor, amikor atyám itthagyott engem, késői házasságának gyümölcsét. Atyám a legszebb férfi volt, gyönyörű, magas ember és éjfekete szakállában a sok-sok ezüstösödő haj az erőt és a dicsőséget jelentette nekem, amikor én még kicsiny gyermek voltam és ő még élt.

Amikor meghalt, minden este a kísértetektől féltem, pedig már másodikos gimnázista voltam és Pesten laktunk egy nagy és forgalmas házban. Nyaranként kint laktunk a zúgligeti Csillagvölgyben. Három villa volt egy nagy kertben és ebben a kertben kaptam az első rózsát, itt voltam boldog első játszótársaim, sok kis leányka és fiú közt. Egyik este fogócskát játszottunk holdfényben. Etus és én hátramaradtunk és hogy a többiek a sötét házfénék mögül futva, szép sorjában, egyik a másik után előtűntek a kivilágított veranda üvegablakai előtt és a kis lányok haja oly különösen csapkodta galléruk csuklyáját, nekem elállt a szívverésem. Egész nap együtt voltam ezekkel a gyerekekkel, közülök a fiúkkal tegeződtem is és most este mégis olyan mások voltak.

— Nézze, Etus, mintha csupa kísértet volnának — mondtam és homlokom kinedvesedett.

A leány rámnézett.

— Milyen ábrándos maga, pedig fiú — mondta.

Ábránd — ígéző volt ez a szó és én nem tudtam tovább. A leány szőke volt, nem arany-szőke, csak egyszerűen polgári szőke. Később színésznő lett,

De amiről szólni akarok, az sokkal később történt és akkor már tizenhatéves voltam. Nagyon szerelmes. Akkor először. Az este férfivendégünk volt, egy igen távoli rokonunk, ügyvéd. Kint vacsorázott nálunk, a Csillagvölgyben és úgy volt, hogy éjfélre kocsin megy be Pestre.

— Fiam — mondtam nekem anyám —, a fiakkerek a Fácán-vendéglőnél állanak. Menj le, fogadj fel egyet és mondd, hogy később jöjjön el Károly bácsiért.

Heves izgalommal fogtam kalapomat, botomat, melynek fején zergeszarv volt és lementem a kocsisokhoz. Egyedül mentem este a tízperces úton és a szelíd lámpafényű nyaralók közt vártam a rablót, aki szembekerül velem. Nagyon felnőtten beszéltem a kocsissal.

— De aztán pontos legyen ám — mondtam neki

Frederic Shields: Élijáhu tüzet hoz le az égből
Frederic Shields: Eljahu bringt Feuer vom Himmel

végül és életemben először éreztem magam férfinak. Meg kell mondanom azt is, hogy az este — hiszen vendégünk volt — bort is kaptam vacsorára, egy fél vizespohárra valót és soha azelőtt ennyit nem ittam.

Hazatértem és komolyan jelentettem, hogy megalkudtam a kocsissal. Nagyon férfinak éreztem magam. Anyácskám megdicsért.

— Ma este tovább szabad fennmaradnotok — mondta. Majd ti gyerekek átmentek a szomszéd verandára S.-ékhez, ők meg hozzánk jönnek. Itt lesznek a felnőttek, ti gyerekek menjtek át és te vigyázol a kisebbekre.

Borocskámat kézbe vettem és mi gyerekek átmentünk a másik üvegestornácra. Kalappal és bottal ültem az asztalnál, noha nagyon illedelmesen nevelt legényke voltam, szemben velünk egy nagy tölgyerdő és a fák, sötét fák, mintha átszóltak volna hozzám. Augusztus volt, gyermekkorom minden esztendejének legszebb hónapja, a teli égről csillagok is hullottak és a holdat egy nagy fehér villamos gömblámpához hasonlítottam. (Gyerek voltam és azt hittem, hogy valami újat és szépet mondok ezzel.) Már közel volt szeptember és éreztem: egy felsőbb osztályba kerülök, most nővök, férfiasodom. Amellett ülhettem, akit szerettem és mindnyájan Márkus Emiliáról beszéltünk, akit a legnagyobb színésznőnek tartottam, bár akkor még sohasem láttam játszani, mert anyám csak vasárnap délután vitt színházba.

Végignéztam a gyerekeken. Mindnek volt apja, csak nekem és két testvéremnek nem. Margitnak sem volt. Neki csak mostohaapja volt és titokban magammal együtt sajnáltam őt, de azért még inkább szerettem és gondoltam: össze kell tartanunk. Az ő apja öngyilkos lett, mikor ő még csak két esztendő kis baba volt. Az apja öngyilkos lett. Ez megkülönböztette őt számomra és noha olyan együtt nevelkedtünk, mint a testvérek, édes, titokzatos varázst vont rá.

Mindnek van apja és nekem nincs... Erősen megfogtam a bot fejét... Atyám hol van? Belenéztem az erdőbe. Milyen sötét. A pesti mesterlegények ide kijöttek meghalni, amikor szerelmesek voltak, tavaszkor két gyilkos egy embert megölt a Gellérthegyen, bizonyára erre is járnak rablók... Hol van atyám, hogy látná: elsőszülött fia, akit olyan kicsinek hagyott el a földön, nem fél.

Pedig nagyon féltem. Félttem, de nem gyáván. Szilaj kedvvel féltem és vártam valamit. Halántékomon táncoltak az erek és eszembe jutott: a múlt héten, amikor hajamat nyírták, a borbély néhány szakállpihét is leborotvált arcomról. Vártam valamit és legjobban szerettem volna egész éjszaka fennmaradni.

— Atyám — gondoltam.

A mi verandánkról férfiak szivarfüstje érkezett. Kábult voltam, örült. Megbabonázva a

csillagvölgyi sötét erdőt néztem. Ötven lépésre esett tőlünk és én minden fát egy férfinak láttam. Melyik közülök az én atyám... Miért nincs nekem atyám?

Ha volna atyám, akkor szabadabban járhatnék. Vasárnaponként egy ezüsförintot ajándékozna nekem és megmondaná, hogy ő tizenhat éves korában kit szeretett. Ha volna atyám, akkor sokat kérhetnék tőle és úgy élhetnék, mint a többi nagy fiú. Atyám gyakran utazott és nekem mindig itthon kell ülnöm... És minden lehet, csak az nem, hogy atyám itt a földön feltámadjon... De hátha nem is halt meg. Csak idegen városba ment, minket elhagyott, ott más felesége, más gyermekei vannak és akkor, öt esztendő előtt, azon a napos, októberi délelőttön csak egy viaszbabút eresztettek koporsójában a kerepesi föld alá, mert ő elhagyott minket. De visszatér, mint azt gyakran álmodom... Nem, sohasem tér vissza, hiszen meghalt... Bár csak rossz lett volna és úgy ment volna el... és most visszajönne, arcomat szép, fehér szakállához nyomná (most már egészen, egészen ősz volna) és azt mondaná:

— Most már mindig itt maradok, fiam, sok tudományra oktatlak és híres embert nevelek belőled.

Mielőtt meghalt, szegény papa, mindig ezt mondta és én álltam a halálos ágyánál és ott volt a tizenkét hosszú szakállú, halottakat sirató zsidó férfiú is és tudom: meghalt, sohasem jöhet vissza. Erre olyan keservesen ébredtem rá, mint édes álomból fájó reggelre és most még erősebben óhajtottam: — bár lenne atyám nekem is, egy férfi, aki idősebb mint én és akié én vagyok.

Kábitó fűszerszámos illatát egy tearózsa a kertből felküldte a terraszra. Sok férfiszó a szomszéd verandáról, olyan árva voltam, azt hittem, lebukom a székről és erősen megfogtam botomat. A gyermekek meghívókat írtak egy műkedvelői előadásra, amelyen a jövő héten fellépek én is. Atyám nem lesz ott. Tizenhat éves vagyok, a ruhám, mint egy felnőtt férfiúé, mégsem vagyok az. Sohasem leszek az, hiszen nincs, aki vezessen. Mit csinált az én atyám, amikor tizenhatéves volt? Mit csinálna az én helyemben, ha most itt ülne S. Margit mellett, akit úgy szeretek. Örülne-e nekem az én atyám, meg volna-e elégedve elsőszülöttjével, az ő igazi vérével. Utolsó mondata is nekünk szólt, három árva gyermekének...

És most kezembe vettem a pohár bort, első boromat és kalappal, bottal felálltam. Magasra emeltem jobbkezem, merőn belenéztem az erdőbe. És fennhangon mondtam:

— Elsőszülött fiad téged köszönt, atyám, halott atyám. Kereslek, atyám, halott atyám, téged kereslek. Fiad, akit korán elhagytál, férfi lesz holnap reggelre és a férfi a férfit keresi, fiú az

Albert Moore : Eljahus Opfer

Albert Moore : Élijáhu áldozása

apját. Téged szólítlak, halott atyám és miért nem érkezel. Lásd, a gyermekeknek itt mind van atyjuk, nekem nincs. Nagy szükség van rád, atyám, miért nem jössz. Ott állsz velem szemben az erdőben és nem jössz. Rám nézel és nem jössz. Hívlak és nem jössz. Első pohár borát issza most fiad és te nem jössz, atyám... Halod, téged ünnepelek, atyám... én halott atyám!

És felhajtottam a bort, de tétova kezem több csöppet államra és ruhámra ejtett a pohárból. Megtörültem állammat.

Egész arcom kirepedt a vakmerő láztól, tekintetem beleszaladt az erdőbe. A többiek — a gyerekek — dermedten néztek rám.

— De hogyan tehetett ilyet! Gúnyt űz a halott atyjából. Milyen gonosz maga. Cinikus zsidó! — mondta S. Margit.

És mert nem hitte, hogy csakugyan gonosz vagyok, később nagyon szeretett S. Margit. Ő volt az első nő, ki értem könnyet sírt.

GÁL LÁSZLÓ: DALOK TI JÖTTÖK

Dalok, ti jöttök, pajkosan suhantok,
Táncot roptok szegény szívem fölött,
És úgy nevettek, hogyha én sóhajtok,
És úgy csillogtok könnyeim között...

Dalok, ti drága, fénylő ékszerek,
Melyekben lelkem bűt, gyönyört talált,
Egyszer majd jöttök és én nem leszek,
De itt találjátok majd — a halált.

DR. PFEIFFER IZSÁK: ÉLIJÁHU HANÁVI

ehér, csodaváró széderesték hangulata lengi körül e nevet, melyet bibliai fenség, apokaliptikus legendák, népies mesék, nemzeti reménységek koszorúi öveznek. A biblia megrendítő nagyságú prófétája, ahogy ott elevenen szállt az égbe, a nép (zsidók, mohamedánok, keresztények) hitében is örökké él és a mesét termelő népképzeletnek mai napig egyik legkedvesebb hőse. A róla szóló bibliai történeteket kiszínezték, az égben angyali szerepet juttattak neki, az emberek jó barátjává tették, aki eljár közéjük, vigasztalja, segíti, tanítja őket, Máleáchi szava, hogy ő jelenik meg az idők végén, alkalmat adott, hogy a messiási idők egyik főszereplőjét lássak benne. Helyenként — főleg Palesztinában és északi Oroszországban — valósággal istenként tisztelik.

Nemcsak örökké, hanem öröktől fogva él. Élijáhu — így beszéli a zsidó monda — nem anyától, apától született, angyal volt az égből. Amikor pedig Isten az embert akarta teremteni, tanácsot tartott az angyalokkal. Volt pedig az angyalok közt sok, aki így szólt: Mi az ember, hogy törődsz vele. Isten látta, hogy csak kajánságból beszéltek így s mind elégette őket. És Élijáhu is ott volt az angyalok között, de ő nem vádaskodott az ember ellen, hanem így szólt: Világ ura, ha Neked kedves dolog ez, nekem annál inkább az, és ha Te megengeded, én

Julius Schnorr · Elijah und die Priester Baals

Julius Schnorr: Élijáhu és a Bál papjai

földre szállok és szolgálatára leszek az embernek. Isten beleegyezett és Élijáhu így is cselekedett.

A keresztény legenda Élijáhu atyját Szóbáknak nevezi. Szóbák álmában azt látja, hogy fia bölcsője körül fehér ruhás angyalok sűrögnek, őt tüzes ruhákba takargatják, lángokkal etetik. Az apa Jeruzsálembe utazik, hol a papok azt jósolják neki, hogy fia majdan az örök fényességben fog lakni.

Szeged vidékén regélik, hogy az ördög teremtette az embert, agyagból kiformálta, de nem tudta lábra állítani, míg Isten rákiáltott: állj lábra, Illés, akkor Illés bírt menni.

A legkülönbözőbb bibliai személyekkel azonosítják, leginkább Pinkhásszal, Áron unokájával, a mohamedánok Chidr-nek nevezik, bár e név viselője nálunk nyilvánvalóan oly mondák (pl. a Szent György-monda) hőse is lett, amelyeknek semmi kapcsolatuk nincs Élijáhuval.

Ő Józsuának egyik Jerichóba küldött kíme, aki angyali erejénél fogva láthatatlanná lesz, ő jár a pusztában Izrael előtt és a por, melyet lovának patkója érintett, megeleveníti az aranyborjút.

Józsua átok alatt tiltotta meg Jerichó felépítését, az istelen Acháb király mégis megparancsolja kincstárnokának Chiélnek, hogy építse fel. Józsua átká megfog, Chiél elsőszülött fia az alap lerakásánál, legkisebbik fia a kapuk

beállításakor hal meg. A gyászolónál Élijáhu Acháb királlyal találkozik, ez ingerkedik a prófétával nem lehet — szól —, hogy Józsua átká ölte meg Chiél fiait, lám Mózes, aki pedig nagyobb Józsuánál — hiszen mestere volt, — szárazságot hirdetett a bálványimádók ellen, én pedig bálványt állítottam minden barázda fölé s néha akkora esők járnak, hogy nem tudok elmenni, hogy leborúljak előttük. Erre mondja Élijáhu: Az Úrra, Izrael Istenere esküszöm, nem lesz ez esztendőben sem eső, sem harmat. Isten átadja neki az eső kulcsát.

Idők multán a próféta Cáfát városában rejtőzik s egy özvegy asszony látja el, az asszony fia meghal, Élijáhu kéri a halottak feltámasztásá-

nak kulcsát, csak úgy kapja meg, ha előbb az esőt visszaadja. Az életre keltett fiú a mondában Jóna próféta, mások szerint a Messiás ben József, késői legendák e kettőt azonosítják.

Élijáhu a Kármel hegyén versenyre kél a Bál profétáival, akinek istene tüzet küld az áldozatra, az az igaz Isten. A bálvány papjai jól tudják, hogy hiába kérik erre urukat, azért Chiélt oltáruk alá rejtik, hogy ő gyujtsa meg a tüzet, de Isten egy kígyót rendel, aki megöli a gonoszt. A monda át-, meg átfonja ezt az eseményt, s bő meséket tud az áldozásra kerülő ökrökről, a vízről, melyet Élijáhu az oltárra önt, a hegyről, ahol a prófétának Isten tűzzel felel.

A Kármel mai napig Élijáhunak szentelt hegy, az arabok Dosbel-már-Eljásznak nevezik, a tenger felé lejtő oldalán karmelita kolostor áll, e szerzetes rend azt hiszi, hogy Élijáhu az alapítója; a Chidr-barlangnál a prófétának áldozatokat mutatnak be mohamedánok, keresztények, zsidók egyaránt, ujjukat a vérbe mártják s megkenik vele annak homlokát, akiért áldoznak, a kolostor kapuját is meghintik vérral.

Az efrájimita királyi család megveti Ábrahám szövetségének törvényét, a próféta zelóta lelke egész viharával támad ellenük, de menekülnie kell. A pusztába, a Hóréb hegyére vándorol, hol abban a barlangban jelenik meg neki Isten, melyben már Mózes is szólott. És nem tesz Istennek prófétája túlfűtött, vádaskodó lelke,

meginti, hogy a bűnös Izraelért inkább imádkoznia kellett volna, de az ő haragos indulata le nem csitul, mire így szól hozzá az Úr: a világ nem bír el Téged s te nem bírod el az embereket, küldök hát nekik más prófétát, te pedig felszállsz az égbe. Mások szerint Élijáhu ekkor fogadalmat tett, hogy ezentúl barátja s szószólója lesz az embereknek Istennél. A pusztában jelenik meg neki Micháél angyal is, ki tudatja vele mind, a világ végéig történő eseményeket.

Mikor Isten elküldött, hogy Élijáhut élve az égbe hozák, előállott a halál angyala s meg akarta ezt akadályozni, mondta neki Isten: az eget is csak azért teremtettem, hogy Élijáhu odaszálljon. Szólt a halál angyala: ha ezt látják az emberek, kételkedni fognak az égiek testnélküliségében. Felelt Isten: ő nem olyan, mint más ember, még nálad is hatalmasabb, elpusztíthat, ha akar, nem ismered erejét. Isten megparancsolja a halál angyalának, szálljon le a földre, az leszáll, mikor meglátja őt a próféta,

lábával földre tapossa s meg akarja ölni, de Isten megtiltja neki. A halál angyala vállára veszi őt s felviszi az égbe. Szálltába leég róla teste, az égiekhez lesz hasonló, de földi testet ölt, ha leszáll az emberekhez.

Mégis Szíriában a legkülönbözőbb helyeken mutatják sírját, sőt egy arab író Ceylon szigetén látta.

Az arab mondák közül a legismertebb Chidrt Dul Quarnein (Nagy Sándor) hadvezérének tudja. Nagy Sándor bejárja a világot, az örök-élet forrását keresi, amelyből — ahogy szent könyvei tanítják — Sém egyik ivadéka fog inni s örök életet nyer. Vezére, Chidr azonban előbb érkezik oda, iszik a forrásból s örök ifjúság lesz része. Mire Nagy Sándor jön, eldugul a forrás, mert Isten csak egy ember számára teremtette. E monda feldolgozást nyert a perzsa irodalomban is, Firduzinál és Nizáminál.

Mááret es-Sámban (Damaszkus mellett) így imádják: Ó, Már Eljász, te élő vagy az égben és a földön. Az égben angyal, de sokszor jele-

Julius Schnorr: Eljahu

Julius Schnorr: Eljáhut táplálják a varjak

nik meg az emberek között a földön. Itt is, ott is az emberek jóltevője. Szándálfón nevet visel és materiális világ (Ólám háászija) fejedelme, vagy Izrael patrónusa. Ha Isten büntetni akarja népét, imádkozik értük. Újholdkor fölébreszti Ábrahámot, Izsákot és Jákobot, vizet önt kezükre s miután imádkoztak, újból lefekteti őket. Ő jegyzi fel Izrael történetének eseményeit.

A szombat este neki van szentelve, 70-szer kell ekkor említeni a nevét és a bibliai verseket, melyekben az előfordul, mert ekkor jegyzi föl az égben a jámborok cselekedeteit, ekkor viszi vissza a pokolba azokat a lelkeket, melyeket a szombaton át megmentett a gehinnom szenvedései közül és ha van közöttük olyan, aki jámbor volt, de valamely bűne mégis odaítéli, annak Élijáhu átvállalja büntetését és kiszabadítja őt. A liturgiai költők énekeket szerettek szombat estére, melyekben részben Élijáhu cselekedeteit emlegetik.

Ő a malach háberisz, a szövetség, a cirkumcizio szövetségének védőangyala. Mikor Élijáhu a pusztában az efrájimita királyi családot a szövetség megszegéséért bevádolja Isten előtt, Isten így szól hozzá: Életedre, minden helyen, ahol gyermekeim teljesítik szövetségem törvényét, jelen leszel. Azért készítenek neki helyet s nevezik azok Élijáhu trónszékének, imában idézik, segítségül hívják s ő megjelenik. Azután visszaszáll az égbe és tanuságot tesz Isten előtt.

Rabbi Józsva ben Lévit elvezeti a pokol

Dorée : Eljahus Himmelfahrt

Dorée : Élijáhu égbemenetele

kapujához, majd megmutatja neki édenbeli lakóhelyét. Maga a paradicsom ötödik palotájában lakik, mely aranyból és drágakövekből épült, ölében tartja a bánkódó messiás fejét, vigasztalja: csendesedj, a vég közel van. Mikor Jézus utolsót sóhajt, a nép azt hiszi, hogy Élijáhut hívja segítségül.

Sziriában, Palesztinában az említetteken kívül még sok helyen istenként tisztelik, betegekért, a nyájakért áldoznak neki és imádkoznak hozzá. A Ladoga és Onega tavak vidékén, az Illés napján, vagy az azt követő vasárnap, régi, pogányos szertartások között szolgálják s bő termést kérnek tőle.

Rutén, román és magyar mondákban részt vesz Istennek az ördög ellen vívott harcában, ellopja az ördögtől a villámot, vagy Judástól a napot és holdat és az égbe viszi.

Olyan, mint a madár, röpdös a világban, majd itt, majd ott jelenik meg a legkülönbözőbb alakokban. Mindenütt segítséget hoz.

Rabbi Akiba és felesége, a gazdag Kálbá Szábuá kitagadott leánya, nagy szegénységben élnek. Kemény tél van, fáznak, nélkülöznek. Akibának sikerült egy kis szalmát szerezni, amit fekvő helynek a földre szórnak. Egyszerre egy koldus jelenik meg ajtajuk előtt s egy kis szalmát kér; felesége, úgymond, gyermeket szült s nincs, mire feküdnie. Adnak neki s elmegy. A koldus Élijáhu volt, eljött, megvigasztalta őket, hogy van náluknál szegényebb is.

Se szeri, se száma a hasonló meséknek. Rábbá bár Abuhát elviszi az Éden kertjébe s az ottani fák lehullott levelei által gazdaggá teszi, Ráv Káhánát ellátja pénzzel, Rabbi Simon ben Jochájnak hírt visz az amnesztiáról, Akiba holttestét kilopja a börtönből és eltemeti, egy nyomorban levő jámborral eladatja magát rab-szolgának s így felsegíti. E mesét Jisáj ben Mordecháj versben is feldolgozta, s Patai József magyarra fordította. (Héber költők. I. 223.)

A gimsói Náchummal a zsidók ajándékot küldenek a császárnak, éjszaka a szálláson kirabolják Náchum kincses ládikáját és megtöltik földdel. Ő gyanutlanul tovább megy, átadja a ládikát, fölnyitják s ime, föld van benne. A császár haragjában meg akarja öletni a jámbort, aki szokása szerint így szól magában: ez is jóra vezet. Ekkor megjelenik Élijáhu római udvari ember alakjában s azt mondja: ez bizonyára abból a földből való, melyet Ábrahám használt, aki földet szórt ellenségeire s az kardokká lett; megkísérlik s ime csakugyan úgy történik, a császár gazdagon megajándékozza a zsidókat.

Hasonlóképen megmenti rabbi Méirt s még sok jámbort. A bölcseket tanítja, erkölcsi életre figyelmezteti és valami magasabb rendű erkölcsösséget követel tőlük. R. Józsva ben Lévit megfeddi, mert egy tudóst, ki hozzá menekült,

kiszolgált a rómaiaknak. Atúlvilági életrészenek mond egy börtön-ört, mert vigyáz a bebörtönzött lányok erkölcsére és két bohócot, mert felvidítják a szomorkodókat.

Sokszoros zsidó és arab változata van egy mondának, mely világ-irodalmi hírnévre jutott, hogy Voltaire Zadig-jában is feldolgozásra került. R. Józsuá ben Lévi böjtölés imádkozik, hogy küldje el hozzá Isten Eljáhut, mert nem érti a világrend dolgait. A megjelent prófétát arra kéri, hadd menjen vele útján, hogy láthassa, megérthesse cselekedeteit. Csak hosszas kérés után és csak azzal, a föltétellel nyer erre engedelmet, hogy bármit lát is, nem kérdez, mert ha ezt tenné, vissza kell térnie. Útra kelnek, egy szegény, öreg házaspár házában szíves fogadtatásra talál, Eljáhu imádkozik s elpusztul a szegények egyetlen tehénkéje. R. Józsuá alig tudja magába fojtani a kérdést, de Eljáhu leinti. Egy gazdag kelletlenül fogadja őket, Eljáhu imájával fölépíti a házában ledőlt falat. Józsuá csodálkozik, szomorkodik, de hallgatni kénytelen. A gazdag községben tiszteletlenül bánnak velük, a szegények közt nagy tisztetségben van részük, amazokat gazdagsággal áldja Eljáhu, ezeknek azt kívánja, hogy egy közülök legyen nagy, tekintélyes ember. Józsuá nem hallgathat tovább, erre felfedi neki a rejtélyt. A tehén váltság volt a szegény asszony életéért, akinek még aznap meg kellett volna halnia, a gazdag fala felépült, nehogy ráakadjon az alája rejtett kincsekre, ahol sok a gazdag, ott vetélkedés, civódás van és átok, ahol egy, ott béke és áldás. Józsuá belátja, hogy ember meg nem értheti Isten rendelkezéseit és ahogy kikötötték, eltávozik.

Jár, kel a világban, a török néphit a bolygó Achaszvérrel hozza kapcsolatba, hasonló mondán alapszik Rückert, Chidher című költeménye. A mágusok hitében Zoroaszter tanítója s a zsidó mondákban a tudósok barátja. Rav Ánánt megtanítja a nagy és kis Széder Eljáhu, résztvesz a bölcsek vitáiban és égi határozatokat közöl velük. Hasonló szerepe van a kabbalisták között, sőt ő ennek a tudománynak megalapítója. Boldog, aki találkozik vele s akinek köszöntésére felel.

Julius Schnorr : Eljahus Himmelfahrt

Julius Schnorr : Eljáhu égbemenetele

A messiási korban a legkülönbözőbb szerepek várnak rá. R. Józsuá b. Lévi ugyancsak nála kérdezősködik a messiás jöttéről. Ő a góél (a szabadító), mint Mózes volt. Mikor Gad (Jákob fia) született, így szólt Lea: megjött házunk üdve, megjött a világ boldogsága, jön (Eljáhu Gad törzséből eredt), aki elnyesi a pogányok gyökerét. Annak idején egyesek keresztelő Jánost, mások magát Jézust gondolták Eljáhu-nak, kitől élete történetét is átvette.

Nem fog megérkezni szombaton, vagy ünnepen, sem ezek előestéjén, de főleg szombat kimenetelére várják, még inkább a peszach első estéjére, teleöntött serleget tesznek számára az asztalra, ajtót nyitnak neki.

Természetükben kétséges jogi, vallási ügyekben felvilágosítást fog adni s a népies etimologia a Talmud תירו (tiro) szavát, mely annyit jelent: zárban marad, így oldotta fel: tisbi jetaréć kusjoth ubójoth, a tisbita választ fog adni a kétségekre és kérdésekre.

Ő téríti Izraelt Istenéhez, békét szerez, fel-támasztja a holtakat.

Más mondákban csak hirdetője a messiásnak. Mikor Eljáhu a cárefáti özvegyhez jön, kéri, hogy előbb neki készítsen egy cipőt, jelezni akarta, hogy ő fogja megelőzni az asszony fiát, a Messiás ben Józsefet.

Itt, hol az Eljáhu-mondák a messiás mondákkal keverednek, az utóbbiak chaotikus természete az előbbiekre is kihat. Eljáhu majd

az első (Messiás ben József), majd a másodikkal (M. ben Dávid) azonos, máskor mint harmadik a kettő között, majd csak utánuk jelenik meg. Tanítja Izraelt a Jásár könyvére, melynek egyik sorába belefér az egész Biblia. Egyik terjedelmesebb messiás-monda azzal végződik, hogy ezt Élijáhu jegyezte fel a késői nemzedékek számára.

Az arab és keresztény mondának is vannak ezzel érintkező pontjai, Chidr a messiás, kit az Antikrisztus megöl, sőt egy keresztény-arab mondában keresztre feszítik. A germán Götterkamp és Weltenbrand mythosok keresztény feldolgoásaiban ő harcol az Antikrisztus ellen, életét veszíti s földre folyó véréből kigyullad a világ.

Az Élijáhu monda-kör azonban ezzel nincs lezárva, számos monda él a nép ajkán, melyek még nem kerültek irodalmi feljegyzésre, nagyrészt segítő, védő szerepében jelenik meg. A nép ajkán csakugyan örökké él.

Schrader : Bárányáldozat Élijáhu próféta tiszteletére Oroszországban
Schrader : Elijahu-Opfer in Russland

Művészi kivitelű bekötési táblák a Mult és Jövő minden évfolyamához kapható a kiadóhivatalban. Ára portóval együtt 5 korona. A díszkiadáshoz 6 korona.

G. Roussin : Élijáhu a pusztában
G. Roussin : Elijahu in der Wüste

MOLNÁR JENŐ: A SZURAI HAJÓN

A vitorlákat szél dagasztja,
Röpül a nagyterhű hajó.
Tünik a nap biboruszálya,
A hold szemöldje még fakó.
Röpül a szurai hajó,
Ah messze . . . ott, ott volna jó,

Legényét odainti Mirza,
A keményszavú kapitány.
„Te itt maradsz!” S ő elosonva,
Megy, megy az Igézet után.
Az égőszemű kapitány
S megáll egy asszony illatán.

Korláthoz dőlve szép Hadassa
A hullámtáncon révedez.
Fülébe olvad hő lehellet:
„Szeretlek, asszony, oh szeress!”
A hullám színe vöröses,
A vér lobog: szeress, szeress!

„Híres Menassénak, a bölcsnek
Hű, jámbor hitvese vagyok.”
Selyemleplét ejti fodorba,
Sok gyöngye izzón fölragyog
„Hű, jámbor hitvese vagyok. . .”
Reszketnek fönt a csillagok.

És megfogná és átkarolná
A sebzett Mirza, a dacos,
Hadassa néz, csak néz, reá néz,
Szemében álom, csillagos.
A sebzett Mirza, a dacos,
Egy halk sóhajban olvadoz

„Mielőtt reggel partot érnénk,
Mondd ki Hadassa azt a szót
S én elröpítem messzi tájra,
Keletre vissza a hajót.
Mondd ki Hadassa azt a szót.”
— „Nem, soha az irtóztatót!”

Remeg az asszony és parancsol.
Nem szól, csak a kezével int.
És Mirza meghátrál, elernyed,

S már őrhelyén is van megint.
Fedélzetről az asszony int...
... Vihar dühöng bent s odakint.

Menasse ül, gondokba ásva,
S Hadassa elétámolyog
Gyöngén a vállaira hajlik
És szomorúan mosolyog:
„Mit kérdik, különös dolog“
— Így szól az asszony s mosolyog.

Ránéz a pap. És szól Hadassa:
„Oh jó uram, mondd meg nekem,
Az öngyilkosnak van-e része
Az üdvösségben odafenn.
Oh, mondd, én jó uram, igen?
Elkárhozik vagy megpihen?“

Menasse néz meredt szemekkel
És mindent lát, mindent megért.
Az asszony kezét simogatja
S a lelke fölszáll Istenért.
Ő mindent lát, mindent megért,
De szívéen kökemény a vért.

És szól, bár tompa hangja csuklik:
„Van üdvössége odafenn!“
Hadassa megcsókolja érte
S egy perc... a korlátnál terem,
Átveti magát hirtelen...
... Vihar száguld a tengeren...

VÁRNAI ZSENI: EGY MÉLY KÚTBA NÉZEK...

Egy mély kútba nézek most szüntelen,
Szívemet látom benne: büntelen.
Szívemet látom benne: reszkető,
Arcom fogyó hold, sápadt, elvesző.
Arcom fogyó hold, sorsom éji ég,
Két szemem könnymeder, bús, esős vidék.
A lelkemet látom: feldult csatatér,
A mély kútba nézek: és vér, csupa vér.
Jaj, nézem e tükröt, nem tükröz rajt öröm
És hulló könnyekkel összetöröm.

CSILLAG LIPÓT: VIRRASZT APÁTOK

Virrasztok hosszú, zordon éjszakákon,
Nem jó szememre, elkerül az álom,
Míg tündérálmot sző a lelketek,
Jövőtökért aggódom, szenvedek.

Töprengök bús, emésztő gyötrő lázban:
A tüskés utat, melyet én bejártam,
Mint bírja drága, féltett lelketek,
Ha majd örökre messze... elmegyek.

Mit hagyjak... mondjak örökségül néktek,
Hogy álmodjatok mindég, mindég szépet,
Meg ne tudjátok soha, sohasem,
Hogy sirtam értetek sok éjjelen.

... Künn vész, vihar dúl, oly ijesztőn sívít,
Bús, rémes hangja elkísér a sírig...
Hiába csukom be az ablakot,
Hogy ne zavarja édes álmatok.

E hang, tudom, majd titeket is fölkel:
Virrasztok ti is álmatlan sok éjjelt...
És megtudjátok bús könnyek között,
Hogy így virrasztott már száz ősök.

FENYVESI ZSIGMOND: A PERSELY

Kerek Izidor nagyon boldognak
érezte magát. Minden ideált, amit
egykor az ő jesiba-miliói rövid-
látásával magáévá tett, magában
látta megtestesülve. Rövid idő alatt
óriási karriért csinált. Még nem
régiben egy alvidéki nyirkos leve-
gőjű, dohos besz hamidrás falai között Talmud-
foliánsok mellett robotolt, rostélyos ablakokból
mohó vággyal egy jobb jövő felé kikandikálva
és most, hogy felvitte Isten a sorát. De mit
Isten, hol Isten! Ő már rég atheista lett. Át volt
már itatva teljesen Darwin szellemével. Nagyon
kevés szálak fűzték már őt Istenben boldogult
hitéhez. Az elért dicsőség álomszerű káprázatba
hozta szemeit és ő fátyolt vetve multjára, el-
tessékelte magától a kopott, korával össze nem
férkőzhető eszmeáramlatokat. Vigan nyargalá-
szott a civilizáció vesszőparipáján, anélkül, hogy
hátratekintett volna. Pedig de sok könny gyá-
szolta az ő előretörtetését! Levél, sürgöny, rimán-
kodás, fenyegetés, mind nem tudták eltéríteni
feltett szándékától. Az énjében szunnyadozó
energia vulkánszerűen tört ki belőle és akkor
aztán nem ismert többé akadályt. Húszéves
volt, mikor elhatározta magát arra a végzetes
tetre, hogy a tudománynak szenteli életét. Ami
ellentállás és szívósság, önmegtartóztatás és

Élijáhu sírja (szentélye) Szafita és Kefrum között Szíriában
Elijahus Grab (Heiligtum)

akaraterő pazaroltathatott a természettől egy emberre, az mind megvolt benne. Szenvedés, koplalás, még a megvetés sem fogott ki rajta. Haladt ellenállhatatlanul, feltartóztatlanul a kijelölt útján. És sovány másfél év leteltével letelepedett egy vidéki városban, hogy gyümölcsöztesse tudományát. Önállóan akart munkálkodni, befolyástalanul, úgy mint eddig. És mivel régi, egyetlen vágya az volt, hogy újságíró legyen, tehát szerzett magának néhány forintot és lapot indított. Szecessziós lapot, mely bőgött a tartalmasságtól. Nagyszerű riportokat hajhászott fel, szenzációs leleplezéseket csinált, melytől megrendült a tanács és megroppant a panamázó sereg. Az olvasóközönség először fejcsóválva, csupán csak kíváncsiságból vette a vakmerően korbácsoló lapokat, nem vették komolyan. A mozsárágyúk azonban ismét eldőrdültek, a leleplezések megismétlődtek és kezdett lábra kelni a lázas érdeklődés nemcsak a lap, hanem a szerkesztője iránt is. Kerekes Izidor kezdett a beszéd tárgyává lenni. Nem mult el egy zsúr, hogy nem beszéltek volna róla, mint

Dorée : Eljáhu feltámasztja az özvegy gyermekét
Dorée : Eljahu und der Sohn der Witwe

egy „félelmetes“ zseniről. Ha egy társas összejövetel alkalmával megoldódtak a nyelvek, akkor ő mint főhős szerepelt. Kezdték keresni ismeretségét. Kezdték vetekedni a barátságáért. A róla szóló szálló igék egymást követték. Úgy beszéltek róla, mint egy misztikumról, mert senki nem ismerte a multját, származását. És néhány szűk hónap leteltével a kis vidéki városban Kerekes Izidorból nagy tekintély lett. Ismerte és nagyrabecsülte a tanács, a hivatalos közegek, a városnak színe-java. A bakfis-szobákban róla enyelegtek lázasan és szerelmesen. Ha Kerekes megjelent a korzón, az már futótűzként terjedt el az egész városban, a babaarcok a legszebb toilettet vették elő és az illatszeresnek kitünően ment a dolga. Soha annyi vágy a női keblekben, soha annyi szerelmes pillantás, mint mikor Kerekes eme város utcáit rótt. Mert Kerekes szép is volt, a szó legnemesebb értelmében, úgy termetre, mint arcra. Aztán fiatalság, üdeség ült az arcán, mint egy görög hérosznak. Emellett elegancia tekintetében sem maradt vissza. És Kerekes most már nem volt rövidlátó. Tudta, hogy ő itt ebben a városban többet jelent, mint egy Don Juan, nemcsak a női, hanem a férfiszíveket is meghódította. Ha hangzatos barátai olykor-olykor egy-egy női szívről beszéltek, ki az ő kegyeit keresi, ő fitymálólá, lekicsinyítőleg elgesztikulálta. Ha a színházi előadásokról a kávéházba tért, a pincérek meginogtak tekintetének súlya alatt, a mogorva tulajdonos pedig nyájasságba mártotta az arcát. Ha törzsasztalához leült, a színésznői gárda teljesen körülgyűrűzte (a színészekről nem is beszélek). És aztán lesték az ajkáról a szót. Ő pedig beszélt, mint aki önérzeteket árusít:

„Maga, Ilonka, stílszerűt produkált, ellenben maga, Rózsika, sehogy sem bírt megverekedni ma esti szerepkörével.“

Ilonkának olyan holdvilágos nyári esti mosoly lebbent el az arcán, de viszont Rózsikát sem szúrták meg e sebző szavak. Tetszett neki ez az Isten tudja honnan csöppent ide bohémgyerek. Tetszett úgy, mint a többinek, kik mindannyian le voltak nyűgözve általa. És ha mégis megrázta öklöcskéjét a levegőben, akkor az csuszamlott ki a szájából: „Maga szeretetreméltó kis zsidó gyerek!“ ...

Változtak az idők és a szerencse kosarát is más emberrel kellett felváltani. Új lapok jöttek és új hódítások indultak. A vidéki városokban az emberek hamar lejárják magukat. Az új csillagok csak az első percekben vakítanak, de végre is az ember megszokja őket és nagyon banálisok lesznek. Kerekes Izidor nem sokáig tarthatta magát az ő túlzott fölényében. Lapjainak hasábjain megjelent cikkek, akármennyire igyekezett is őket felfűjni, köznapiasak lettek, sokszor pedig bántóak. A jövedelem ennél fogva megcsappant és Kerekes Izidor lapja a tönk

Lord Leighton : Eljahu erweckt den Toten

Lord Leighton : Eljahu feltámasztja a halott gyermeket

szélén állott. Evickélt még ideig-óráig, de napjai már meg voltak számlálva. Néhány hét óta már folyton ráfizetett és ha ez még tovább tart, dkkor bizton be kell adni a kulcsot. Hétfőn aélután volt. Kerekes Izidornak le kellett szurkolni a pénzt a keddi lap kinyomatásaért — de nem volt. Lótott-futott a városban mindenfelé, de hasztalan: egy fillért sem kapott kölcsön. Azok a régi jóbarátok, akik egykor vettek a barátságáért, most, amidőn rájuk volt utalva, elfordultak tőle. Hazament nagyszerűen berendezett irodájába toporzékolni. Kétségbeesetten járt föl és alá és sírt dühében. De ott sem mert soká maradni. Már harmadika volt és még nem fizetett lakásért. Rettegett attól az eshetőségtől, hogy házigazdája be talál lépni és ő, Kerekes Izidor, nem tud fizetni. Az a Kerekes Izidor, aki valamikor csak úgy dobálódzott a pénzzel, aki százásokat elpezsgőzött, most nem bír magának húsz koronát előteremteni, milyen furcsa!

Egy gondolat villant át az agyán. Magára zárta az irodáját és a szekrényhez lépett. Iratcsomók és régi újságok voltak benne elrendezve. Még egyszer, utoljára végigfutott rajtuk és aztán a pamlagra vágódva, hirtelen gondolatokba merült. Attól a pillanattól, melyben elbúcsúzott nevelőszüleitől, a Talmudtól, legelőször tekintett vissza multjára. Azóta csak most ébredt fel benne az Isten. Kezdett gondolkozni hangosan. „Tehát Kerekes már meghalt és itt Klein fekszik, Klein a talmudista, akit mindenki a gúny tárgyává tett” — és itt olyan kísértetiesen

elkacagta magát. „De nem! — folytatta tovább monológját — Kleinnak nem szabad többé egzisztálni, őt már rég eltemettem, inkább meghalok — de mint Kerekes halok meg. És Kleinnak nem is szabad meghalni, neki mint talmudistának nem szabad önkezével kioltani életet, igen, itt Kerekes fog meghalni.”

De egyszerre feltápáskodott. Megnézte zsebóráját. Négy óra volt. „Most megyen a gyors Budapestre és ha már nincs más mód, csak a meghalás és ha tényleg nem Klein hal meg, hanem Kerekes, akkor Kerekesnek Kerekeshez illően kell meghalni egy pesti szállodában. Konflisba vetette magát Kerekesszerűen és kihajtatott az állomásra. Kollégákkal találkozott, akik mindannyian — úgy tetszett neki — mosolyra biggyesztették ajkukat, mintha mindenki róla beszélne és őt kacagná ki. Hidegen bólintott köszöntésükre és elosont jegyet váltani. A pénztárnál egy régi jesibartársával találkozott, aki örömujjongva sietett „nagy ember” barátja felé, hogy gratuláljon a nagy szerencséjéhez. És Kerekes arca egyszerre olyan viaszkos lett, mintha száz halállal kellene megviaskodnia. Minden mozdulatában a maró gúnyt látta, mintha barátja is felfedezte volna tragikus esetét és csak törzszúrásokat akar neki adni. Szerencsére a vonat berobogott és így ettől a szörnyetegtől is megszabadult. Ruganyos léptekkel szállt fel egy másodosztályú fülkébe.

A vonatvezető sípja megszólalt szomorúan, szívrehatóan és a mozdony okádta magából a füstöt, ütemszerűen a kattogással kesergett valaki

odabenn „füst, füst, mindenütt füst, minden elszáll, mint a füst, füst, füst, füst . . .

A budapesti indóházban ébredt fel álmából. Nem igazi álom volt ez, hanem túlszigázott idegeknek a hallucinációja. Úgy tetszett neki, mintha az apja házában volna és énekelne „Zemirost“, ájtatos szombati énekeket az asztalánál, úgy tetszett neki, mintha nem is a vonat berregése szólította volna elő azokat a szebbnél szebb hangokat, hanem ő énekelt duettben atyjával. De mindezeket a kísértet-képeket elhessegette magától. Éppen 10 korona volt még a zsebében, amit a revolverre szánt, kivette az erszényét, aztán hirtelen visszatette, nem akart többé gondolkodni. A kötelesség hívta — meghalni! És ő ment ifjúságának minden erejével, minden hevével, szinte taszigálta magát: előre, előre!

A Károly-körúton haladt végig, midőn egy öreg zsidóval találkozott. A nyüzsgő tömeg forgatagában észre sem vette volna, elhaladt volna mellette, mint a többi százezer ember mellett, anélkül, hogy egy tekintetre méltatná. De a feléje közeledő valami vad csörömpölést hallott. Persely volt a kezében és rajta héberbetűs írás „cedokó tacil mimovesz“, „A jótett megment a haláltól“ és Kerekes szívében megmozdult valami, tán nem is könnyörületesség. Megmozdult benne az ősi hit és marcangolni kezdte. Valami különös érzés szállta meg, olyasvalami, mint amikor veszítettünk a kártyán és még egyszer nekiülünk szerencsét próbálni. Megrohanta az élni akarás és zsebéhez nyult és halkan, vontottan mondotta: „Cedokó ta . . cil mi . . mo . . vesz. Megismételte: tacil mimovesz“ „megment a haláltól“ és érezte, hogy zsibbadt tagjai felfrissülnek, új életre kelnek. „Mimovesz“ motyogta még egyszer, menekülni a haláltól, új életet kezdeni. Gyors elhatározással odalépett az öreghez, kinyitotta az erszényét, kivette utolsó tíz koronását, vadonat új arany volt és beledobta a szegény ember perselyébe. Az öreg zsidó rábámult, látta, hogy az ifjú szemében valami csodás tűz lobog, és beszél, dadog értelmetlenül, de végezte kötelességét és elsietett, nem is sejtve, hogy egy ifjú életet mentett meg, hogy csakugyan beigazodott az ő perselyének a felirata, hogy Cedokó tacil mimovesz . . .

GÁL LÁSZLÓ: TÉLEN

Lehull a hó az eresze,
Mindent lomha súllyal fed be,
Zajló jégár tompán dörög,
Harcmezőkön haló hörög . . .

S én álmodom letűnt nyárról,
Akácvirág illatáról,
Izzó, forró derüs égről,
Kacagásról . . . Békességről . . .

Ejljohu hanowi,
Ejljohu hatischbi.

Arrangirt fun A. Shitmirski.

אליהו הנביא
אליהו התשבי

אדאגיו מיסטריוסו מ.מ. 4/4

Adagio misterioso. M.M. 4/4
Langsam, mistisch

Soprani.
Ej-li - jo - hu ha - no - wi, Ej-li - jo - hu ha - tisch - bi

Alti I.
Alti II.
Ej-li - jo - hu ha -

Harmonium.
Ej-li - jo - hu ha -

Ej - li - jo - hu ha - gil - o - di. Ej-li - jo - hu ha -

no - wi, Ej-li - jo - hu ha - tisch - bi Ej - li - jo - hu ha -

Ej-li - jo - hu ha -

gil o - di - bim - hej - ro jo - woj ej - lej - nu - bim.

hej - ro jo - woj ej - lej - nu - bim - hej - ro bim - hej - ro -

jo - woj ej lej - nu im Mo - schi - ach ben Do - wid.

wid ben Do - wid.

PATAI EDITH: ÉLIJÁHU-KÉPEK

zsidóságban az emberről való fogalom oly mély és magasztos, hogy a profetizmus bele tud illeszkedni, anélkül, hogy szétvetné határait. A próféta, bár lelkében lobogva ég és világít az isteni szikra, mégis inkább az emberrel rokon, mint az angyalokkal. És ha hatalmas hullámokban ömlik át lelkének nemes hangszerén az isteni szózat zenéje, — istentől áthatott, átvilágított lényével is ember marad, ha jobb, kiválóbb, mélyebben látó, többet érző is, mint a többiek. Ezsajas jövődölései, Jeremiás gyásza, Ezékiel megrázó szózatai egy elmélyített és összesűrített emberieségből fakadnak és alakjuk lényegesen különbözik az új testamentum csodatevő szentjeinek alakjától.

Egyedül Élijáhu az, aki túlnő a megszabott kereteken és ha a többi próféta élete, mint rohanó tisztító hegyi patak zuhog bele a bűnös Izrael életébe, Élijáhu maga a tűz és egész életének szimbóluma az a lángoszlop, amelyet az örökkévaló nevének említésével hoz le az égből. Épp azért a képzőművészetnek egészen új problémákat kínál Élijáhu élete a maga mozgalmas, csodákkal átszőtt misztikumával, amelynek egyetlen percében egész világok születnek. És bár a művészet nem foglalkozik annyit Élijáhuval, mint például Jeremiással, akinek óriási, egész világot betöltő fájdalmát sokkal könnyebb véges keretekbe sűríteni, mint egy misztikus akció lélekzetfojtó csodáját, alakja a képzőművészetet is erős és ihletett hatással termékenyítette meg.

Az angol Foord Madox Brown (l. műmelléklet) ritka szerencsével adja vissza az özvegy fiának csodás történetét és azt a végtelenül finom misztikumot, amely halk ünnepét üli az alig elröppent lélek visszatérésében. A próféta szinte, mint feldiszipott pompázó ajándékot hozza le a lépcsőn a halottasházból feltámasztott gyermeket a gyászoló anyának. Lord Leighton ugyanilyen tárgyú képében még nem

Dirk Bouts (1391–1475): Élijáhu és az angyal
Dirk Bouts (1391–1475): Eljahu und der Engel

Domenico Feti (1589–1624): Élijáhu és az angyal
Domenico Feti (1589–1624): Eljahu und der Engel

győzött a próféta ereje, még valahol messze folyik a nagy küzdelem, de mintha a halott gyermek arcán már az élet megkezdene kis játékait, a csukott szempillák alá már belopódzott az első fénysugár és a hideg ajkak között félénken keresi útját a visszatérés mosolya. Albert Moore hasonló szerencsés ihlettel örökíti meg azt a gyönyörű jelenetet, mikor Élijáhu tüzet hoz az égből az Örökkévaló nevével. Mily misztikus áhitat terül el a csodálatos művészettel megkomponált képen, mely az Élijáhu-képek között a leghatalmasabb, Shields képén a tüzethozó Élijáhu egyedül áll, felemelt karral, maga is csupa tűz és lelkesedés.

A legközelebb áll Élijáhu a szokásos próféta-típushoz Ahab történetével kapcsolatban. Mikor Ahab király felesége Izebel biztatására megöleti Nabothot, aki nem akarja neki átengedni atyjától örökölt szőlőkertjét, megjelenik a próféta, hogy megjósolja neki közeli csúfos halálát. A király szívében remegve néz vele szembe. „Íme, itt az én ellenségem”, mondja és Élijáhu felel: „Megtaláltalak, mert gonoszat cselekedtél az Úr előtt”. Élijáhu fönséges lendületű életébe, amely a legmagasabb művészi extázisokat keltette fel, ez az utóbbi Rooke festői képeiben megörökített történet szinte novellisztikusan illeszkedik bele.

Érdekes, hogy a reneszánsz nagy művészei nem igen foglalkoztak Élijáhu alakjával. Michelangelo, aki a legtöbb ótestamentumi prófétát megörökítette a sixtini kápolna mennyezetén, nem adott helyet Élijáhunak. Ellenben a Szent Péter templomban van egy Élijáhu-szobor, amely a prófétát mint a karmelita-rend alapítóját ábrázolja. Élijáhu életének főbb mozzanatait, csodatetteit, menybemeneteleit átszívárogtak a keresztény legendákba és ezeken keresztül éltek ki teljességükben a művészetet megtermékenyítő erejüket.

FARKASHÁZI GYÖRGY:
APÁM RÁMNÉZ

Nehéz a pillám s mint fáradt villám
Búsong alóla szomorú szemem.
Jaj, hogy itt ülök hervadt magányban:
Mi sírni van ezen?

Gigászi szörnyek bronzteste görnyed,
Dermedő izmuk: lázító sikoly.
Árnyuk a falról szívembe csurran
S vérré válva kifoly.

Mi sírni való, hogy hűs és fakó
Mélye tátong a fáradt fotelnek
S az asztal, a képek, kályha és szék
Bús táncokra kelnek?

Hogy ketyeg órám s bánatot szór rám:
Míg perce pereg: sietnek mások
S az én szívem, e merengő gyermek
Balga búkkal vásott.

Miért is sírjak lázas és tikkadt
Gondok emésztő hűs ravatalán:
Hogy búsan rámnéz lázadó lángész
Szemével az Apám?

SÉTA.

(Prológ.)

I.

Most köddel búsongó és sápadt a róna;
Beteg testével felhőkbe búvik
E halálba ijedt lázas matróna.

Pihegnek mellette aléltan, lomhán
— Szívéig érőn, e száradt kútig —
Volt gyönyör, sikolyok, visszhangok roncsán.

Most elmondom: a bánat alagútján,
Hol múlások kéje permetez,
Alélt dallamok tört zenéje hullt rám.

S míg szívemre rezdült örök zápora:
Daloltam halkan: kínok kelyhe ez,
Mely virágzik itt s nem hervad már soha.

II.

(Késő ősz.)

A diófák im riadtan intenek,
Vetítve rezgő árnyat hosszan,
Hol földre szórtan aranyló pikkelyek
Ágyazzák lágyra már síri fekhelyét
Az ősznek, mely utolsót lobban
S halálszagokkal repdes szerteszét.

Hol feketéllő árnyak mélyén sorvad
A szín: fakultja sok gyönyörnek:
Ott derengve látni sápadt Holdat,
Hogy léniázza rózsaszínű kékkal
Lombok lesét, mit lánggal tölt meg
S mely mégis sötétlő halállal ég el.

És itt a lelket fájó zene mossa,
Mely didergőn dermed méla gyászba,
Mert itt kering a vágyak zavarossa,
Hol civakodó szelek egymást tépik
És sikongó fákról hahotázva
Mint sátánkölyök bukfenceznek végig!

III

(Fel, hegyre fel.)

Kopog a botom és kopog a szívem:
Fel, hegyre fel, hol láncos ebek
Csikorgó fogakkal várnak, úgy hiszem.
Fel, hegyre fel halkkal lépdelek.

Fel, hegyre fel, hol legelésző barmok
Nyájait őrzi pásztorgyerekek.
Ott szememre majd messzilátót tartok
Villantva a vidékek felett.

Fel, hegyre fel, ahol piros napernyőt
Rejtett kéz tart, feszítvén selymét:
Úgy itt e gombok: apró, díszes delnők,
Őszi korzón ruhájuk leng szét.

Fel, hegyre fel szegény szívemet hozom:
Dobbanjon lázzal a mély felett;
Kezemben remeg a görcsvégű botom,
Fel, hegyre fel búsan lépdelek.

IV.

(Finis.)

Ím, újra a völgyekbe értem.
(Miért, hogy utam a mélybe rohan,
Mint lázas csermely, zuhogó folyam?
Jó szellemem: imádkoz értem!)

Kertekbe bűvó házak során
Szemem hajója rebbenve kiköt
S midőn már oszlik a reggeli köd:
A távolba úszik tétován.

Bús tetőkön zúgó szélkakas:
Bachánsnő táncol halotti toron.
Megrázkodom: hogy tán csak álmodom?
De szememre lenge dér havaz.

De itt vagyok, itt-itt dermedőn,
Ajkamon vér és hullámozó beszéd.
(Holt ablakból rámnéz egy tót cseléd:
Mi dolgom ez elhagyott mezőn?)

Itt vagyok, itt, hol macska kúszik
És sárgult szeme hűen mered rám,
Míg megriad s egy korhadt gerendán
Osonva a padlásba búvik.

Itt egy kertből törpék és gnómok
Sandán nevetve szívemet nézik
S agyvelőmet tapintva végig
Mímelnék halált, játszi csókot.

Itt állok én: búsuló szobor,
Patinás szívemre dermed az ősz
S utánam kullog egy mogorva csősz,
Csontja zörög, melle fuldokol.

Beteg vagyok s remeg a térdem,
Térj már haza, te didergő gyermek,
Tüdőd is fáj, bánatod is hemzseg;
Jó szellemem: imádkozz értem!

Egy 48-as zsidó hős sírja Ács mellett

(Stern Erzsi felvétele)

ÁCS MÓR: SÍRÓ AKÁCFA

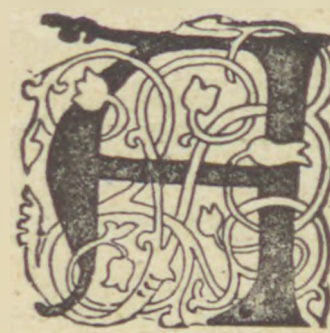
írt, sirt az idén a hervadó akácfa a kicsi, domborodó sírhant mellett, a temetőnkben, melyet én ilyenkor ősszel meg szoktam látogatni; olyan szomorúan sirt, mintha egy régi sírba szállt világ el nem mondott meséje csendülne ki száraz gallyai közül...

Valamikor, régen jó öregapámmal szoktuk fölkeresni ezt a néma kis hantot a szomorú domboldalon. Emlékszem még. Olyan ezüstösen csillogó volt a szakállá, mint a frissen hullott hó és annyi szomorúság rejlett az arcában, ebben a hervatag, bánatos temetőben, mintha az egész világ fájdalma sápadozott volna méla vonásaiban... És ő mesélt nekem erről a néma halotról, ki e hideg rögök alatt alussza örök álmát és aki hős volt, 48-as zsidó hős és mártir volt és akit a templom előtt terített le a bőszen ellenség. „Benjámín a caddik” — olvastam meghatottan a gótikus ívű sírkőről — kid van neked itt? mid van neked itt? hisz sirt ástál itt magadnak? Ismerőseid jajjongnak utánad, ó, drága ember. Elhullva, a gonoszság fiai előtt estél el. Szívedet nyilak döfték keresztül 5608 Áb 15-én. És anyja neve Ráchel”...

...Egyedül állok, némán, elhagyatottan a késő őszi alkonyatban a kis csúcsíves sírkő előtt. És nincs többé, aki meséljen. Nincs többé...

Es ma?... Hadi szekerek irtózatoss harci zaja dübörög végig szemeim előtt a kicsi hanton és száz zsidó hősnek és mártírnak véréte fröccsen-tik szerte-széjjel a ködben csillogó sírkő fölé az aláhanyatló napsugarak...

DR. VAJDA BÉLA: EMANCIPÁCIÓ ÉS ASSZIMILÁCIÓ

Mult és Jövő hasábjain olvastunk egy igen tartalmas cikket az emancipációról dr. Guttman Simon tollából, mely azt fejtegeti, hogy az emancipáció nem váltotta be a hozzá zsidó szempontból fűzött reményt, mert nem hozta meg körünkbe a kulturális és vallási megújhódást. Sok igazságot tartalmaz a cikk, melyet készséggel aláírok, de egy szerintem téves állítást is, melyre pedig az író különös súlyt óhajt fektetni, mert éppen ezen mondatot feltűnő betűkkel szedette, mondván: „a gettó kapuit nem a zsidóság nyitotta meg igazságérzetének önérzetes erejével, hanem a népeknek szánalma”.

Óriási tévedés ez! Nemcsak azért, mert a tényeknek nem felel meg, hanem mert önmagában is lehetetlen. Szánalomból legfeljebb alamizsnát adnak, de jogot soha! De különben is, a népek sohase szánakoznak. Nem a mostani irtózatoss háború mondatja ezt velem, hanem a zsidóság évezredes története hirdeti szomorúan. A népek szánakozása sohasem volt világtörténeti faktor, de még ennél fényesebb eszmék is vajmi ritkán. Nem akarok itt történeti materializmust hirdetni, nem is vagyok annak híve. Tény az, hogy eszmék föltámadnak sírjaikból és életet kérnek, de csak akkor, ha azt a nemzetek érdeke és nemzetgazdasági tényezők megkívánják. Enélkül az eszmék akár évszázadokon keresztül is nyugodtan pihenhetnek sírjaikban. Vajmi sokszor tapasztaltuk ezt, mióta a népek közé lettünk száműzve. A zsidóság helyzetén sohase azért javítottak uralkodók és államférfiak, mert a szánalom szállta meg szívüket, vagy mert a türelmességért, egyenlőségért és emberszeretetért rajongtak, hanem mert ezt saját érdekük megkövetelte, vagy — a legjobb esetben — mert belátták, hogy erre országuknak és népeiknek van szüksége. A kínálkozó számtalan példa közül csak egyet akarok felemlíteni:

Szegény jó Menasse ben Izrael milyen rajongással és ideális lelkesedéssel intézte irodalmi műveit Cromwellhez és az angol parlamenthez, melyben bibliai tételekkel bizonyította, hogy Angliának be kell fogadni a zsidókat. Ezt követeli az emberszeretet, az isteni ige, az igazság, sőt a Messiás eljövetelet, mely után a puritánok annyira vágyodtak, ez fogja siettetni. Mint falról a borsó, úgy hullottak vissza nyomtalanul a lelkes szavak. A parlament teljesíthetetlennek találta a kívánságot, mert ez csorbát ütne az ország keresztény-protestáns jellegén. De bizony elfeledtek minderről, midőn az ország kereskedelmét kezükben tartó maranok élére állították a dolgot és szerzett érdemeikre hivatkozva követelték, hogy mint zsidók lakhasanak Angliában.

Soha és semmi okból nem kaptunk mi többet, mint amit kiérdemeltünk és kivívtunk magunknak. Ez magyarázza meg, hogy az 1847—48. évek antiszemita hangulatát hazánkban mért váltotta föl 1849-ben a zsidók emancipációjáért való lelkesedés. Hazánkban éppen úgy, mint minden más országban az egyenjogúsítást a zsidók érdemeinek elismerése és az országnak tőlük várható haszna teremtette meg.

De vajjon mi volt a remélhető haszon? Célja volt az emancipációnak a zsidók teljes asszimilálása? Várta-e ezt a nemzet a zsidóktól és a zsidók teljesítették-e ezen kötelességüket?

Az évezredek folyamán sokszor hajtotta végre önmagán a zsidóság az asszimiláció műveletét. Legelőször Alexandriában. A hellén nyelvet és kultúrát ott oly teljes mértékben elsajátították, hogy annak buzgóbb munkásai nem voltak náluknál. Philóról azt mondták, hogy benne Plátó görög-sége támadt új életre. De azért ki állítaná, hogy ő egyszerűen görög filozófus volt. Zsidó volt és maradt is teljes valójában és mint ilyen vált a görög kultúra egyik leg-hatalmasabb munkásává és terjesztőjévé, ezerszerre inkább, mintha egyszerű görög filozófus vált volna belőle. Ő nemcsak művelte a görög kultúrát, hanem bővítette és gazdagította; nem csupán merített abból, hanem új, eddig ott ismeretlen eszméket vitt bele.

Ha végigtekintünk a következő korok asszimilációin, látjuk, hogy az valamennyi többé-kevésbé hasonló jellegű volt. Szülőhazája nemzeti eszméit magába szívta és vérébe olvasztotta mindenütt a zsidóság. Az arabs bölcsességnek Szaladin udvarán nem volt kiválóbb képviselője, mint Majmuni, sem a német kultúrának Nagy Frigyes udvarán, mint Mendelsohn Mózes, de amit ők nemzeti formában adtak, amivel körük kultúráját gazdagították, az őseredeti zsidó gondolat, zsidó eszme volt.

A mai Franciaország legünnepeltebb filozófusa Bergson Henrik. Talán még soha nem özőnlött a közönség filozófiai előadáshoz úgy, mint az ővéhez. Őt nevezik ma ott a legnemzetibb gondolkodónak. Hazája az ő filozófiáját a legsajátabb francia filozófiának ismeri el. És az a férfiú, kiről már ma is misztikusan bizonytalan, mely ország szülte — én úgy sejtem Litvánia —, a zsidó vallásfilozófia örök eszméiből alkotta meg elméletét és — amint pár évvel ezelőtt kimutattam (Imit Évkönyv 1914) — Majmuni *sefa-elmélete* az alapja annak az *intuiciós filozófiának*, melyért ma rajong Franciaország.

Nem zárom le a sorozatot addig, mielőtt a mi legszűkebb körünkől hoznék néhány példát.

Mi idősebbek még jól emlékszünk rá, ki volt nekünk gyermekkorunkban *Forgó bácsi*. Soha előtte senki a magyar gyermek lelkéhez nem tudott úgy hozzáférközni, a magyar gyermekvilág naivságának hangját úgy el nem találta, mint ő. Ugyanazon férfiú volt az, ki a magyar humor legtörzsgyökeresebb alakjait: Mokány Bercit, Cenci nénit, Bukovay Abszít stb. úgy megteremténé, hogy azok alkotójukat beláthatatlan ideig túl fogják élni. A Lengyelországból bevándorolt dr. Rosenzweig József fia volt ő, ki az őseitől örökölt *zsidó humort* hozta be a magyar irodalomba, ama zsidó humort, melynek éppen az a legjellemző tulajdonsága, hogy a legközelebbi rokonságban áll a gyermeki naivsággal.

A ma élő legünnepeltebb magyar költő öreg napjaiban megírta költeményét Reb Meyer Litvákról „Az én nagyapámról”. Vallomás ez az ősz poéta ama meggyőződéséről, hogy ő költői vénáját ettől a kóbor zsidó népekeستől kapta örökségbe. És ugyanezen férfiú, ki a zsidó költőket ezerszínű mezejéről annyi gyönyörű virágot ültetett át a magyar költészetbe, ő énekli a magyar lovagkor remek

T. M. Rooke : Achab király és neje Izebel nézik Naboth kertjét
T. M. Rooke : Achab betrachtet Naboth's Garten

T. M. Rooke : Achab király elkéri Naboth kertjét
T. M. Rooke : Achab bittet Naboth um den Garten

balladáit és ő írja meg az „Ágota kisasszony” dalát, melynél szebben, nagyobb rokonérzéssel és bájjal még senki sem énekelt a magyar udvarház hervadó aggszűzéről.

Az emancipációból folyó kötelezettség volt-e hát számunkra az asszimiláció? Kétségtelenül, abban az értelemben, hogy a magyar nemzeti eszme szolgálatába kellett belépünk egész erőnkkel és egész lényünkkel. Magunkba kellett szívni egészen a nemzeti szellemet, sajátunkká tenni a magyar eszmekincstár egész tartalmát. De nem szolgálatot, ellenkezőleg vétket követünk el a nemzet iránt, amelybe beléptünk, ha eldobjuk magunktól a zsidó nép multja által termelt halhatatlan értékeket, ha kivetkőzünk a zsidó faj megszámlálhatatlan kívánságaiból, ha parlagon hagyjuk heverni ama kincsesbányát, mely annyi fölbecsülhetetlen értéket termelt már az egyes korok és nemzetek számára.

Az igazi hálát a nemzet iránt nemcsak azzal rójuk le, ha növeljük a nemzeti eszme munkásainak számát, hanem még inkább azzal, ha a nemzeti eszme kincstárába olyan értékeket hozunk, melyek ott eddig ismeretlenek voltak és melyeket az csak tőlünk és általunk szerezhet meg. Kétségtelen, hogy mi magyar zsidók a két köteletség közül az elmúlt 50 év alatt az elsőnek tettünk inkább eleget, mint a másodiknak. A legfőbb ideje, hogy immár egész odaadással ápoljuk ama értékeket, melyek minket első-sorban képesítenek arra, hogy a nemzet kultúráját színe-sebbé, tartalmasabbá és gazdagabbá tegyük. Nem szabad megfélekezünk arról sem, hogy a zsidó szerzők által alkotott kiválóbb műveket héber nyelvre átültessük, mint ahogy azt Majmuni Gabirol, Juda Halévy és mások munkáival megtették a multban, hogy így azok az összzsidóság tulajdonaivá váljanak, ott is áldást fakasszanak és termékenyítsenek.

Ápoljuk a zsidó nép által termelt értékeket, hogy azokat a nemzeti művelődés szolgálatába állíthassuk. Ez ama asszimiláció, mely a nemzetre a legértékesebb és a zsidóságra is üdvös marad.

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pontosan küldjük neki.

DR. VENETIANER LAJOS: ROSSHEIMI JÓZSEF A SZÓSZÓLÓ

lyan stadlánok is voltak, akik bizony nagy léket ütöttek a zsidóság hajóján, különösen a XIII., XIV. és XV. századokban, mikor a keresztes háborúk lezajlása után országos hivatalokat szerveztek az uralkodók, hogy állandó közegek őrködjének a zsidók jogainak védelmére s hogy a viszonyait ismerő, jól értesült helyről jussanak el panaszaik a trón elé, amely közegek azonban utóbboda fajultak, hogy valósággal sujtó ostromaivá váltak a zsidóságnak, amennyiben ők eszközölték az összes zsidóadók kivetését s behajtását, melynek kiméletlen módjáról sok szomorú lapja szól a történetnek. A zsidóság irtózott az ilyen stadlánoktól, kik rendkívüli hatalommal voltak felruházva, melyet még az a körülmény is növelt, hogy az uralkodók az illetőket országos rabbiknak is kinevezték, ami nem kevessebbel, mint a kiközösítés kimondásának jogával járt. Eleinte ugyan nagyon ártatlan volt e cím, mely teljesen távolt állt a vallásos főhatóság jelzésétől; mert amint a kath. egyházban a tridenti zsinatig az episcopus (püspök) címet nemcsak a vallásos főhatóságra, hanem a presbiterekre, az egyházközség anyagi dolgaival s adminisztrációjával foglalkozókra is használták, úgy mondták a keresztény hatóságok a zsidó községek elnökéről Judenbischof s ennek mintájára nevezték az országos ügyek vezetőjét Landrabbinnernek, amikor meg már hozzászoktak a címhez, akkor a címmel járó jogokat is gyakoroltak, melyek érvényesítésére döntő súlyt adott az uralkodói kinevezés. Fájdalmas tapasztalatok folytán nagy bizalmatlansággal fogadták a községek az ilyen kinevezéseket s ügyes-bajos dolgaikban csak kénytelenségből, de minden remény nélkül vették igénybe közbenjárásukat. A zsidótörténet leglegkiválóbb stadlánja, aki hivatalos állást is foglalt el s egyben a községek korlátlan bizalmát is élvezte, aki nem vagyoni helyzetének, hanem egyéniségének varázsával vívta ki befolyását uralkodóknál s a rajongó tiszteletet hitsorsosai kö-

rében, aki négy évtizeden át apró-cseprő egyéni s községi bajok orvoslása mellett országos csapásokat, nagy történeti jelentőségű bajokat hárított el a zsidóságról, aki hitsorsosaink önzetlen védelmében s vallása iránti izzó szeretetében nyílt küzdelmet folytatott a rettegett dominikánusokkal éppúgy, mint a hatalma és dicsősége magaslatán álló Luther Mártonnal, ki a híres augsburgi országgyűlésen éppoly bátorsággal szólt a zsidósággal szemben felhangzott előítéletekről, mint amily elszántsággal jelent meg fegyvertelenül s csak az igazság győzelmébe vetett hittől vértézett a félelmetes parasztlázadás táborkara előtt, Rossheimi József volt.

Nevét Rosheim, Strassburg mellett fekvő kis elzászi falutól nyerte, hol sok viszontagság után családjával megtelepedett. Családjának gyökere a francia Loansba nyúlt vissza. Anyja révén állítólag ősei közé számíthatta a nagy bibliamagyarázót, Rásit s rokona volt III. Frigyes udvari orvosának, Loansi Jakabnak. Nagyatyja a zsidóknak Franciaországból történt általános kiűzetése alkalmával a svájci Endingenbe költözött, hol vérvád következtében a család férfitagjait börtönbe vetették, és miután József atya szerencsésen megmenekülhetett, három nagybátyja máglyahalált szenvedett. Ekkor atya az elzászi Oberchubeimba költözött, ahol hitvesével, kis gyermekeivel a legnagyobb megpróbáltatások gyötrelmeit szenvedte át. Épp akkor, 1477-ben, volt a Nancy melletti ütközet, melyben Merész Károly elesett és a győztes Lotharingiai René svájci zsoldosai garázdálkodtak Elzászban, hol rabolva s gyilkolva egész községeket kipusztítottak. Kik a fosztogatók előtt megmenekülhettek, erdők sűrűjében keresték a biztos rejteket, de a tél dermesztő hidege kikényszerítette az erdőből a földönfutókat, kik közül nyolcvanan Dürkheimba jöttek, ahol azonban a svájci lándzsások által körülfogva, halállal lőnek megfenyegetve, hacsak másnap délig elő nem teremtenek váltságdíj gyanánt 800 aranyat. Vala-

T. M. Rooke : Eljahu rügt Achab

T. M. Rooke : Élijáhu Achab előtt, miután megölette Nabothot

T. M. Rooke : Der Tod Isebel's

T. M. Rooke : Izebel királynő halála

mennyien elkészültek a halálra, honnan szerezzen alig 24 óra alatt a kifosztott, lerongyolódott, kiéhezett csapat 800 aranyat? Valahogyan megnyertek egy jó embert, ki lóra kapott s Mühlhausenbe vágatott, közelebbi vidéken már nem lakott zsidó, Juda Bamishoz, ki meghallva a történetet, azonnal átadta a váltságdíjat, mely egész vagyonát alkotta. Vajjon megérkezhetik-e még idején a hírnök? Letelt a váltságóra; 80 zsidót, öregeket, asszonyokat, kicsiny gyermekeket egymáshoz kötözve vonszoltatott Dürkheim piacára a lelketlenség és már fölemelte bárdját a hóhér, hogy lesujtsa a szomorú sor elsejére, egy 90 éves aggra, midőn, Isten csodája! épp abban a pillanatban érkezett meg a váltságdíjjal a hírnök. A szegény csapatot szélnak eresztették, József atyja Rosheimban talált otthont, hol még abban az évben József napvilágot látott. Bölcsője mellett szülei bizonyára még sokat gondoltak az átél gyötrelmekre, szomorú volt a bölcsődal, mely Józsefet álomba ringatta. De hiszen nem volt arra szüksége, hogy atyja sóhajtásából s anyjának könnyeiből ismerje meg népének nyomorúságát, saját maga is gyűjthette azokat az ifjúkori tapasztalatokat, melyek irányítólag hatottak későbbi pályájára. Mint a természetben a hajnal pirkadása előtt legsötétebb az éjszaka, úgy a zsidóság történetében is a legszomorúbb évek előzték meg az újkor hajnalhasadását. Rosheimi József ifjúságát, neveltetését, lelke fejlődését, közvetlen környezetét, foglalkozását, vagy bármi egyebet, amiből következtetést vonhatnánk hajlamainak, egész egyéniségének kialakító hatásaira, nem ismerjük. Köztevékenységét városi és állami levéltárakban őrzött hiteles okmányokból és saját nagyon szűkszavú naplójegyzeteiből ismerjük; kifejtett tevékenysége bizonyítja, hogy a szív embere volt, aki kora műveltségének színvonalán állt. Az az egy bizonyos, hogy vagyona nem volt; atyjától mitsem örökölhett, saját házatájéka több ízben volt fosztogatók martaléka [s már fiatal korában is több időt töltött távol családjától közügyekben fáradozva, hogy sem anyagiak gyarapítására fordíthatta volna erejét. Csak szellemében és szívében voltak fölhalmozva azok a kincsek, amelyek értéket kölcsönöztek személyének; csak egyéniségében rejtett az a varázslatos

erő, mellyel siker koronáját vívhatta ki önzetlen buzgókodására. Áldás fakadt léptei nyomán s amely ajtó egyszer megnyílt előtte, ott azontúl nyitva állt számára a bejárat, de rejtély marad, hogy mi szerzett számára bebocsátást legelőször a hatalmasok, a főpapok s uralkodók elé abban a korban, amikor csak aranycsengés hangjára hallották meg a zsidó esdő szavát? Alig 30 éves korában már munkában látjuk a férfiút, kit egyetlen vágy hevített, hogy hitének becsülést s népének nyugalmat szerezzen.

Mennyiben teljesültek vágyai s mit eredményeztek buzgó fáradozásai, azt a következők mutatják.

Az olasz reneszánsz legerősebb hullámverése volt az, amely Németországot rázkódtatta meg, ahol az ókori tudományok feléledése a humanistákat arra készítette, hogy a görög és latin mellett a hébert is tanulmányuk tárgyává tegyék. Ez a törekvés nagy visszatetszést keltett a dominikánusok körében, akik a középkori latinság helytelen szóértelmezésével „domini canes” „az Úr hűséges ebei”-nek nevezték magukat s akiknek megvolt az a jó szímatjuk, hogy a héber nyelv tanulmányozása fel fogja deríteni a Szentírás igaz értelmét s ki fogja rántani a talajt az egyház korlátlan uralma alól, Lehetetlenné kellett tehát tenni a héber tanulását, amely célt azon pokoli terv megvalósításával vélték elérhetni, hogy császári felhatalmazást eszközöltek ki minden héber könyvnek egész Németország területén való elkobzására s megsemmisítésére. Tervük keresztülvitelére mindenekelőtt adatokra, vádpontokra volt szükségük s e célból két kitért zsidóval szövetkeztek. Az egyik Karben Viktor volt, akinek jellemzésére elég lesz megjegyeznünk a saját elszólását, hogy nem érdemes ki keresztelkedni, mert az előkelő körök semmibe se veszik a kitértet, akikkel úgy bánnak, mint a fehéreneművel, első nap tán örülnek is neki, de aztán csakhamar szennyesebe dobják. A másik Pfefferkorn János volt, ki a mérsárosipart űzte, amiért a korabeli zsidók neve említése nélkül csak „tréfe kacsov”-nak hívták s aki betöréses lopásért elfogva, csak úgy tudott szabadulni a büntetéstől, hogy fölvette a keresztséget, miáltal újjászületett s minden eddigi bűnét megsemmisültnek vette az akkori jogérzék. Ezen két kiváló jellem a legszemenszedettebb hazugságokkal rágalmazta meg a talmudot s szolgáltatott hamis adatokat a héber irodalom állítólag keresztényellenes kijelentéseiről. Ezen adatok alapján kérték a dominikánusok I. Miksa császár nővérétől, Kunigundától, a müncheni Klarissza-apácák főnöknőjétől, ajánlatot a császárhoz, aki 1509-ben az ajánlat eredményeként tényleg elrendelte, hogy az egész német birodalomban szolgáltatassék ki minden héber könyv Pfefferkornnak s amennyiben ő keresztényellenesnek találná, semmisíttessék meg. A spanyol kiűzetés, melynek kegyetlenkedései még eleven emléken éltek, nem okoztak akkora rémületet, mint ez a rendelet, mely a zsidóságot meg akarta fosztani az egyetlen forrástól, melyből lelke táplálékát, életelemét merítette. Hiszen most nemcsak a talmudról volt szó, hanem imakönyveiről is, sőt még a Bibliáról is, melyről jól tudták a dominikánusok, hogy a náluk használatban levő görög s latin fordítások nem felelnek meg az eredeti szövegnek, éppen azokon a helyeken, amelyekre a kereszténység létjogát alapítja. Itt a zsidóságnak sürgősen kellett valamit tennie; de ki vehette fel a küzdelmet a mindenható egyházi rend ellen? Ki állhat szembe a fanatikus Kunigunda terveivel? Ki lehetne hatással magára a császárra, hogy visszavonja rendeletét? Ki merészné zsidó ügyekkel zaklatni a császárt, ki épp a páduai táborban tartózkodott, hogy Velençzét meghódolásra készítse? Pfefferkorn már meg is kezdte romboló munkáját az akkor legnagyobb német zsidó közsgben, majnai Frankfurtban, melynek zsidósága Rosheimi Józsefbe vetette egyedüli reménységét, kinek akkor már nagy híre volt az elzászi hatóságoknál folytatott sikeres közbenjárásai révén; tudták, hogy csak az ő fellépése s meggyőző erejű előadása képes elhárítani a veszélyt. József mindenekelőtt a mainzi érseket akarta az ügynek megnyerni, ami sikerült is a kiadott rendelet azon alaki hibájára való utalásával, hogy a császár a mainzi érseknek, mint birodalmi kancellárnak s egyben mint a frank-

furti zsidók közvetlen védnökének megkerülésével adott felhatalmazást Pfefferkornnak a könyvek elkobzására. E formahiba, mely a dominikánusok vak buzgalmának volt köszönhető, hamarosan lett volna pótolható, de legalább időt nyert József, hogy mialatt a mainzi érsek az elkobzást felfüggesztette, a páduai táborba siethetett, hol a császár elé bocsáttatott s oly értelmű rendeletet eszközölt ki, hogy ne a volt hitsorsosai ellen dühöngő Pfefferkorn, hanem a német egyetemek szakértői adjanak véleményt az elkobzott könyvekről. Érdekes, hogy az összes szakértők közt egyedül Reuchlin János tudott héberül s egyedül az ő véleménye volt kedvező, amely azonban annyira meggyőzte a császárt s a mainzi érseket, hogy az elkobzott könyvek visszaadását rendelték el. Rossheimi Józsefet ezen első nagy eredménye egyszerre a német zsidóság homlokéjére állította, tőle remélték a nagy birodalomban szétszórta hitsorsosai, hogy életüket nyugalomban tengethetik. Mert keserves idők következtek a német zsidókra, amióta Rossheimi József meghíúsította a dominikánusok tervét azzal, hogy a legnagyobb humanisták egyikét, Reuchlin Jánost tudta megnyerni a zsidóság ügyének védelmére. Ezen ügyből kifolyólag keletkezett a nagy irodalmi harc humanisták s dominikánusok közt, melyben a németek tiszta képet nyertek az egyház szolgáiról, s amely háborúság készítette elő a talajt a reformáció gyors hódítására. A humanisták érzékenyen sujtottak a dominikánusokra, kik viszonzni akarván a vágást, sohse a humanistákra céloztak, hanem a zsidókra. Annyira izgattak a zsidók ellen, hogy tajtékzó gyűlöletük láttára mondta Rotterdamus Erasmus; Si Christianum ut Judeos adisse, hic abunde omnes Christiani sumus: ha keresztény erény gyűlölni a zsidókat, úgy mindnyájan nagyszerű keresztények vagyunk. Lángban állt egész Németország, szították a tüzet a dominikánusok, kiknek már a könyvharc idején kapóra jött egy rejtélyes eset, amidőn 1510-ben Fromm Pál bernai üstfoltozó szent edényeket s ostyát lopott s elfogatásakor azt vallotta, hogy az ostyát brandenburgi zsidók vették meg tőle, minek következtében Berlinben 38 zsidót elégettek; most ugyanazon a helyen, ahol a máglyát rakták Isten dicsőségére, Luther Márton szobra áll. Ezt az esetet a dominikánusok nem hagyták kiaknázatlanul, de Rossheimi József fogadást tett, hogy nem nyugszik addig, míg föl nem deríti a rejtélyt, mely 38 zsidót máglyára vitt. Kutatása s ártatlanul üldözött testvéreiért folytatott közbenjárása azt eredményezte, hogy őt magát akarták eltenni láb alól, midőn 1514-ben az elzászi Mittelbergben vérvádat kovácsoltak, egyenest őreá terelték a gyanút, fogságba vetették, de hétheti börtön elszenvedése után oly fényesen igazolta ártatlanságát, hogy szabadonbocsátották. Alig szabadult meg a börtönből, hírét vette, hogy az új mainzi érsek, a fiatal Brandenburgi Albert, a kölni dominikánusok biztatására, Frankfurtban gyűlést tartott, hol az egész Rajnavidék urai elhatározták, hogy a zsidók kiűzését kérik a császártól. Haladéktalanul útra kelt József s Miksa császár keményhangú rendeletet küldött a mainzi érseknek, melyben figyelmezteti, hogy bántódása ne essék az ő császári védelmébe fogadott zsidóságnak s egyben szigorúan megtiltja a konvektikulumok tartását. Ismét veszélyes felhőket oszlatott el József, de ezen megmenekülés nagyobb bajok csiráját rejté magában, minthogy a mainzi érsek könnyen hajlott azok áskálódására, kik most azt a hiedelmet keltették benne, hogy íme, a zsidóknak nagyobb befolyása van a császárra, mint a rendeknek, a birodalmi kancellárral együttvéve. A mainzi érsek legközvetlenebb hatása Henrik regensburgi püspökön mutatkozott, ki szembehelyezkedve igazságnak s császári oltalomnak, elrendelte a zsidók elűzését püs-

pöki székhelyéről, aminek foganatosítása előtt ismét József volt az, aki a császár erélyes közbelépését eszközölte ki a regensburgi zsidók számára, akik azután nem sokáig örvendhettek a védelemnek, mert Miksa császár még abban az évben meghalt s a püspök szabad kezet nyert terve keresztülvitelére. A császár halála mély gyászba döntötte a német zsidókat, kik reménytelenül tekintettek a jövő elé, mert ha egyrészt a császárválasztó birodalmi gyűlésig szabad prédája volt a zsidóság a kis és nagy uraknak, úgy másrészt mind bizonyosabbá vált, hogy az új császár az inkvizíció szellemének hatása alatt nevelkedett spanyol király, V. Károly lesz.

(Folytatjuk.)

JUHÁSZ MÓR: KÉSŐN ESTE

Agyam fáradt, mégis úgy szeretném
összeszedni egy pár szép emlékem,
fejem alá párna gyanánt tenném,
s járnék Álomvirág édenében.

Szeretném, ha könnyű álom vinne
holt varázsok elhagyott sírjához;
szeretném, ha szívem újra hinne,
hevitené naiv ifjú páthosz.

Szeretném, ha álmom tiszta volna,
reggel templom dala ébresztene;
házam lenne csöndes béke hona,
s körül szegfű, orgona, dal, zene.

Munkás falunépe, koránkelő,
venne körül, be szeretném őket!
s mintha erdész volnék, földmivelő.
bejárnám az erdőt, friss mezőket.

T. M. Rooke : Der Tod Achabs

T. M. Rooke : Achab halála

Kohelet-könyv szerzőjének, amint említettük, van egy általános, bölcsészinek nevezhető fogalma, a *Maasze*, mely vizsgálódásainak rejtelmes tárgyát képezi és mely körül kutatásai mindaddig forogtak, míg a jelenségek káprázatos és álszínű voltára meg az értékelési ítéletek kábaságára rá nem jutott. A Midras meglátása szerint hét hiúságot, *septem vanitates* állapít meg öreg korban. De visszatekintő elmélkedése és emlékezése színeképében föltűnik az alapvető fogalom a *Maasze*, melyet tudásvágya mohó szenvedéllyel ostromolt — és ez: a *Történés*, mindannak egységbe foglalt és összefüggő nagy egyvelege, ami történik *úφ' ἡλίφ*, ami végbemén a nap alatt. Bölcselőnk tehát nem valami *substantia* körül sürgölődik elméjének kutatásaival és talán nem is volna szabad őt a *substantialista* gondolkodók rendjébe soroznunk, hanem inkább az *aktualisták* osztályába kellene igtatnunk, mert nem valami örök állag kutatásának szenteli elméjének erejét, hanem az örök omlás, a szakadatlan történés, a *πάντα ῥεῖ* mozgalmassága, az őslendület folytonossága mint egyetemes egységbe foglalt jelenség vonja magára bűvárló figyelmét; de nem szabad felednünk, hogy az örök történés kirögzített fogalma csak azt az eseményzajlást öleli magába, mely a nap alatt folyik és elképzelhető, hogy a királyi gondolkodó a gördülő jelenségek fölött vagy képletesen szólva, a nap szféráján túl az általa erős hittel vallott Istenség eszméjében egy nagy *világállandóság* ideáját tartja bölcselkedése hátterében, melyből minden mozgalom ered; azonban ennek megállapítása, bármily valószínű, extrapoláció volna a rendelkezésünkre álló szöveg adatainak határain túl. Az az egy bizonyos, hogy a bölcs Kohelet erős Istenhívő.

A nap alatt végtelen mozgalom van és ennek a mozgalomnak mibenlétét leste, kereste valamikor izzó tudásvággal a Kohelet. Kerülni szeretnék minden anticipációt, de mellőzhetetlenül rá kell mutatnunk már itt, hogy ennek az örök mozgalomnak lihegő tanulmányozása a Kohelet számára szomorú pesszimizmus forrása lett. Először azért, mert a megismerés vágya nem lett kielégítve, másodszor azért, mert az örök mozgalom árja nem egyenesvonalú, hanem körben forgó. Ez az örök mozgalom nem előbbrevívő, nem fejlődésthozó, nem haladástjelentő, hanem — fájdalom! — Kohelet felfogása szerint körforgásszerű meddő kínlás és a dolgoknak szakadatlan hasztalan fáradozása, Minden, ami történik: periodikus történés és az események zajlásában *többször* nem áll elő. Ha azt hinnénk, hogy a történésből születik valami, hogy a málom őröl és hull a liszt, úgy Kohelet szerint

csalódnánk, mert az ő sok bűvárkodása, megfigyelése és bölcselkedése azt tanítja, hogy minden vélt eredmény és minden új dolog csak káprázat és merő illúzió! „És reá adtam a szívem, keresni és kutatni a bölcsességben mind a felől, ami történik az ég alatt — az rossz dolog, amit azért adott Isten az ember fiainak, hogy vesződjének vele. Láttam mind a történeket, amik történnek a nap alatt és íme az egész hívság és káprázat (1, 13–14). A történés pedig velejében örök ismétlődés. — „Fölsüt a nap és leszáll a nap, és ugyanazon hely felé liheg sugározva, ahol *már ott van!* Vándorol dél felé és körben visszatér északnak, körben körben szalad a szél és körpályáin visszatér a szél. A folyók mind a tengerbe vándorolnak, de a tenger meg nem telik; a helyre, ahova a folyók mennek, oda fognak újra visszamenni. Mind a dolgok fáradoznak, de úgy, hogy senki végig nem beszélheti; nem győzi a szem, hogy jól lakjon a látásával, nem győzi a fül, hogy megteljen a hallásával — és mégis — ami volt az, ami lesz, ami történt az, ami történni fog és nincs semmi új a nap alatt!” (1, 7–9).

Ez a szó: „új” pedig itten annyit jelent, mint eredmény! Hiszen a természet mozgalmi életének ez a körforgása egyszersmind képe az ember történelmi ciklusokban folytatott úzódságának. Az emberi lét is ilyen eredménytelen körforgás, képzelt haladás, de voltaképpen gyötrő keringés a szárazmalomban. — „Hiúságok hiúsága — úgymond Kohelet — minden hiúság! Mi eredménye van az embernek minden vesződségében, amivel küzködik a nap alatt? Hiszen nemzedék jön és nemzedék megy és a föld csak mindegyre áll!” (1, 2–3). A végebeláthatatlan történés folyton új és újabb nemzedéket idéz sorompóba és egymást fölváltó nemzedéksorok életenergiáját fogyasztja el, emésztli meg, anélkül, hogy eredmény mutatkoznék és a föld csak mindegyre áll... A „föld” pedig itten metonímia, cserekép, a tartót mondja a tartalom helyett, tehát emberiséget vagy népet jelent, amint azt a Midrasbeli exegéták éles szeme régen fölfödözte, észrevette és hivatkozással más bibliai szólamokra, mint pl. „ti lesztek nékem kedvesség földje” — vagy „midőn pedig száműzetésbe ment, az ország egészen „találónan begigazolta, amelyekben az *erecz* = föld vagy ország szó a lakosságnak metonímiája. Ha a XVI. század egyházi tribunáljai erről tudtak volna, ha rájöttek volna arra, amit a Midras már rég tudott, hogy Kohelet 3. verse nem a földgolyónak világűrbeli mozdulatlanságát akarja megállapítani és nem a Kopernikánus naprendszerelméletet akarja tagadásba venni, hanem az emberi nem stagnációját akarja fájdalmasan konstatálni, akkor talán nem kértek volna „vértelen ítéletet”, ami a máglyahalállal egyértelmű, a „nolai bölcsre” és Galileinek se kellett volna

lábdobbantva megállapítani, hogy mégis mozog... Az örök mozgásba rögzített örök mozdulatlan-ság fájdalmas paradoxonja az, ami Koheletet keserű panaszra bírja és ami alatt az emberiség és a természet egyformán görnyed. „Jól tudom én — úgymond a Kohelet —, hogy amit az Isten cselekszik, az mindörökre úgy lesz, nem lehet hozzátenni és nem lehet belőle elvenni, az Isten pedig azért cselekszi, hogy féljenek tőle. Ami volt, már rég az, és aminek lennie kell, már rég volt és csak az Isten keresheti az űzött tüneményt!” (Hasonló értelemben magyarázza Ibn Ezra is a 3, 15 utolsó szavát; szerinte Isten teszi üldözötté az időt; egyik idő űzőbe veszi a másikat és ez olyan, mint a szféra körforgása, ahol nincs kezdet és vég, mert minden vég kezdet és minden kezdet vég, a keleten levő pont nyugatra ér és megfordítva és ez így van az űzött idővel, az álló pillanat a múlté lesz és a jövő jelen ponttá, ami azt mutatja, hogy Isten működése mindig egynemű. — Vildenboer fordítása is: Verdrängtes, Entschwundenes.)

Ennek az örök egynemű periodikus történésnek a lényegét, az értelmét, a mibenlétét, a nyitját kereste Kohelet lázas érdeklődéssel és a megismerés vágyának izgalmaival — de ez a forró törekvése is rezignációba vezet, fájdalmas rezignációba ful és agnoszticizmusban végződik. Annak az örök és szakadatlan periodusokban körben forgó folyamatnak a lényegét káprázat takarja, káprázat szövevénye leplezi az ember szeme előtt. A dolgokon szövődik-e a felületnek fátyla, a rohanó ár fölött képződik-e a vízcsöppek páratakarója vagy az emberi megismerőképeség szemében ül-e a köd, a rezignációra a szerzőt a közvetlen tapasztalás vezette-e, vagy az emberi megismerőképeség hibáiról, hatáiról és annak okairól alkotott véleménye, vagy a vizsgálódás objektumának természetében rejlő sajátyszerűség, nem tudjuk megmondani, nincs világosan megmondva, de magának az agnoszticizmusnak bevallása s a megismerés korlátaiba való fájdalmas beleütközés, bölcsészhez és gondolkodó főhöz, mély elméhez méltó módon van a kedély bánatos rezgéseitől kísért figyelemreméltó szavakba foglalva. „Láttam azt az *„injanť*” (azt a valamit, azt a folyamatot, azt a vizsgálódási tárgyat, azt az ügyet, azt az objektumot) — így sóhajt Kohelet —, amit az Isten az ember fiainak adott, hogy vesződjének vele. Ő maga mindent idejében alkotott szépen, még a 'végtelenséget is az emberek szívébe adta, csak hogy nem képes az ember a történet fölérni — amit az Isten végez — elejétől végig!” (3, 10–11.) Amint ráadtam az eszem, hogy megismerjem a bölcsességet és megsejleljem az *injanť*, ami történik a földön: bizony nappal is, éjjel is álom a szememben és nem lát (az elme)! És láttam Istennek minden cselekedetét, annyiban, hogy nem képes

az ember megtalálni a történetet, ami végbemén a nap alatt, amennyiben fáradozhat az ember, keresvén, de nem fog találni és ha mondja is a bölcs, hogy már tudja: nem képes megtalálni!” (8, 16–17.) Amint nem tudod, milyen úton jut a szellem a csontokba a viselő anyaméhben, úgy nem ismerheted meg Istennek munkáját, amely mindent végez!” (11, 5.)

Ezen a ponton nincs is szükségünk átmenetre a másik kérdés területe felé, mert már ott vagyunk. Az agnoszticizmus tudatossá válása elég szomorú érzésekkel jár ahhoz, hogy pesszimizmus forrása legyen. Melyek azon momentumok, amikből Kohelet pesszimizmusa ered? Kettő már az eddigiekben jelezve van. Az első — amit vizsgálódása és természetlátása útján megtudott —, hogy nincs eredmény a nap alatt, hogy a dolgok fáradoznak, de eredmény nélkül forognak az örökkévalóság sivatag unalmában, hogy az emberiség mit sem nyer, hogy az emberiség nem halad, hogy a körforgás az előbbrejutás megölője, hogy nincs új a nap alatt és ha valami újnak látszik, az is csak a réginek ismétlődése, csak hogy itt a periodus visszanyúl elmúlt ősvilágokba. „Van dolog, amire azt mondhatná az ember: nézd, ez új! — Rég megvolt oly világokban, melyek rég előttünk voltak. Csak hogy nincs emléke az elsőnek” stb. (1, 10–11.) A másik momentum a tudásvággyal kapcsolatos. Pesszimizmus forrása az, amit megtudunk és az, amit meg nem tudunk.

Valami Fausztszerű van a Kohelet alakjában. A keblét feszítő szenvedélyek, erők és vágyak mindennek a megpróbálására vitték. Kereste a tudást, az élvezetet, az alkotás gyönyörét és a szíve számára mindenütt elégedetlenséget aratott. Goethe nagy bibliaértő volt és Fausztjához Jób könyvéből vette a problémát és Kohelet szerzőjétől kérte kölcsön az alakot. Hatalmas lángesze csodamélyen pillantott bele a bibliába és megtalálta, hogy a régi német népköltészetben a reneszánsz talajemelő titánságának megsemmisítőjeként fölbukkanó Fausztnak prototípusa megvan a minden nagyot magában foglaló bibliában: a mindent próbáló szomjas, nyugtalan és csalódásra ítélt emberi lélek nagyarányúsága és tragikuma; de hogy a biblia kincsesaknájában való ezen megtalálását bevallja és elpalástolja: kissé humoros ízű verset írt róla: *Vanitas! Vanitatum Vanitas!* cím alatt. „Ich stellť mein Sach auf Geld und Gut... Auf Weiber stellť ich nun mein Sach... Ich stellť mein Sach auf Reis' und Fahrt... Ich stellť mein Sach auf Ruhm und Ehr... Ich setzť mein Sach auf Kampf und Krieg... ezek a kiábrándulásra vezető szubjektív koheleti életpróbák Goethe versében. A bibliai szerző Koheletje előbb a tudással próbálja, mint a Goethe Faustja, azután a tudásról tér át az öröme, a vagyongyarapításra, szép dolgok alko-

tására. Ő is meg akarja — azaz helyesebben — először ő akarja minden oldaláról megpróbálni az élet őskovaszát, ami szakadatlanul kel és ered s az embert öröm reményével kecsegteti és benne forrást, erjedést gerjeszt. „Mondottam én szívemben: megpróbállak én téged örömben és gyönyörnek látásában. Kémleltem én szívemben, hogy borral föleresszem testedet, de amellet az elmém éljen a bölcsességgel és mégis megragadja a balgaságot... Nagy műveket alkottam, építettem magamnak házakat, ültettem szőlőket, teremtettem magamnak parkokat és díszkerteket és ültettem beléjük mindenféle gyümölcsfát. Duzzasztó tavakat alkottam magamnak, itatni belőlük a fákkal sarjadó erdőt. Rabszolgákat és rabnőket szereztem magamnak... gyűjtöttem magamnak aranyat, ezüstöt, országok és királyok drágaságait, szereztem magamnak énekeseket és énekesnőket, az emberi nem gyönyörűségeit, villit és tündéreket... és semmit, a mit szemeim kívántak, nem vontam meg tőlük... Ez a régi Kohelet—Fauszt visszapillantó önéletírása és magajellemzése, aminő volt, mielőtt a vanitatum vanitas filozófiájához eljutott.

De térjünk vissza a tárgyhoz. Tudásvágya is szomorúság kútfeje lett. „Aadtam a szívemet, hogy megismerjem a bölcsességet... megtudtam, hogy ez is csak illúzió. Mert gyarapodván a bölcsesség, gyarapszik a nyugtalanság és aki tudást szaporít, fájdalmat szaporít.“ (1, 17-18.) Pesszimizmusa tehát támaszkodik a tudásban való csalódásán és az agnoszticizmus keserűségén kívül arra, hogy a tudás eredménytelenséget konstatál és illúziókat bont széjjel. De még egy fájdalmas dologra vezet a tudás bővülése és ez a *relativitás*, ha szélesbedő megismerésünk világosságában rá kell jönnünk arra, hogy az *igazságoknak*, de még az *elveknek* is relatív a terjedelme és az értéke. Ez is egy fajtája a szétszakadt illúziók fájdalmának.

Az örömben sem talál megelégedést és kielégülést. Ez is Fauszti vonás. Alkotásai se teszik boldoggá. Az öröm üressége, felületessége, léhasága, keserű utóíze arra készítik, hogy eszelősségnek mondja a gyönyört és az örömet értéktelennek. Tépelődő lelke magáévá teszi oly sok embernek azt a lemondásteljes értékelését is, mely a kész alkotás fölött himporavesztett, kopotszárnyú pillangóként látja tovaszállni az előreképzelt örömet és a befejezett műnek csupán a hiábavalóságát s az eltékozolt erő kifejtés illuzórius voltát találja önmagában a várt öröm helyén. Fáradozása közben Kohelet is tele volt örömmel, „mert szívem örömet vett

minden fáradozásomból, de ez is volt összes osztályrészem minden fáradozásomból“. Azonban a bevégzett munkával elillant a munka gyönyöre. „És fordultam én minden műveimhez, amiket kezeim alkottak és a fáradság felé, amellyel fáradoztam, hogy alkossak és íme minden hiábavalóság és káprázat és nincs eredmény a nap alatt!“ (2, 10-11.)

Még jobban megerősíti pesszimiztikus állásfoglalásában, sőt döntő hatással van reá világetértékelésében az az észlelet, hogy *a természet előtt egyforma érték a bölcs és a balga*, mert *egyformán mér nekik*. Bár elismeri, hogy a bölcsesség fölötté áll a balgaságnak és tudatlanságnak, mint fölötté áll a fény a világosságnak, azt is tudja, hogy a bölcsnek nyitott szeme van, míg a tudatlan homályban jár, de annál érthetlenebb, hogy végsorsuk és ezzel egész sorsuk mégis egy — „de azt is tudom, úgymond, hogy egy sors éri valamennyit. És mondtam én szívemben: hát a balgának sorsa érjen engem is, de úgy miért lettem én akkor bölcsebb?!“ Ez a gondolat reá, aki, amennyiben alakja a szerzőével összeesik, az intellektualitást oly végtelen magasra értékelő zsidó bölcselők előfutárja volt, borzasztó, mint mondtam, döntő hatással volt. Kimondja azt a szót, mely zsidó világszemléletben rémesen és megdöbbenően hat: „erre meggyűlöltem az életet! — mert rám vonatkozóan rossz az a történet, ami végben a nap alatt!“ (2, 17.) Ennek a folyamánya az a lemondás is, melyről életgyűlöletének megnyilatkozásával összefüggő kapcsolatban beszél: és megfordultam én, hogy rezignációra bírjam a szívemet, minden fáradozás fölött, amit végeztem a nap alatt!“ Az is bosszantó visszásság, hogy amit a bölcs alkot, mindaz valamely balgára marad, aki nem méltó rá, és akinek keze alatt, amit a bölcs „fáradságával és szívének ábrándjával“ teremtett, elpusztul vagy megghiúsul.

(Folytatjuk.)

John Martin : Eljahus Opfer

John Martin : Élijáhu áldozása

Am Jordan

A Jordán partjain. (Dr. Fried Adolfné gyűjteményéből)

GROSZ MÓR: JERUZSÁLEM SZENVEDÉSEI A VILÁGHÁBORÚ ALATT¹

kultúrvilág, az egész emberiség, de főleg a zsidóság joggal remélhette, hogy a földkerekségnek legszentebb röge, az a föld, hol a bűnhődött világ megváltó szava: „salom = béke” mint legmagasztosabb ideál zengett a próféták ajakán, az a város, hol a világbékét mindmáig felülmúlhatatlan képekben rajzolták, hirdették ihletett dalnokok, legalább ez a drága szent föld meg lesz kímélve az ágyúk mennydörgésétől, tankok zajától, kézi és légi gránátok csattanásától és a huszadik század kultúrájának megannyi hirdetőitől. De a legfelsőbb akarat másképen határozott. Mintha meg kellett volna valósulnia a régi agadának, hogy Erecz Jiszráel a világ szíve, Jeruzsálem pedig Erecz Jiszráel szíve és így a világháború minden borzalmaival a szent várost nemcsak hogy meg nem kímélte, hanem még súlyosabban és érzékenyebben sújtotta, mint minden más várost a világon. Már a világháború kitörésével, még mielőtt Törökország a hadviselők sorába lépett volna, Jeruzsálem zsidó világa súlyos helyzetbe jutott. Ennek az okai a következők voltak: 1. A szent város már földrajzi helyzeténél fogva a tengerentúli közlekedésre van utalva. A háború kezdetével a hajóközlekedés megakadt, aminek az első

következménye a legtöbb szükségleti cikkek hirtelen és ugrásszerű áremelkedése volt. Így például a cukornak kilója 60 fillérről 20 koronára emelkedett. 2. Sajnálatos tény, hogy Jeruzsálem zsidóságának többsége könyöradmányokból, úgynevezett chalukából él. Rendes időkben mindig 5–6 millió frank folyt be évente, a legnagyobb részben Oroszországból. A háború kitörésével a segélypénzek folyamának megakadása súlyosan érezhetővé lett. 3. Az erősen csökkent összegek az aranykiviteli tilalom folytán nem aranyban, mint ahogy azelőtt kizárólagosan történt, hanem bankjegyekben folytak be, de a lakosság, főleg az arabok, papírvalutához nem voltak szokva, miután a török kormány 1857 óta bankértékjegyeket nem adott ki, de az arab lakosság alacsony kultúrnívója és világidegensége következtében is az a befolyt papírpénzt csak óriási árvesztéssel (több mint 50%) akarta elfogadni, úgy hogy a legszükségesebb élelmiszerek beszerzése a legnagyobb nehézségekbe ütközött. A vezető körök az első zavarból felocsudva, eleintén az angol-palesztinai (zsidó) bank, utána a német-palesztinai bank tíz, húsz és magasabb értékű csekkjeit hozták forgalomba és a lakosság ezeket az érték-papírokat szívesebben fogadta, mint az idegen valutát.

Abban a pillanatban, amidőn Törökország mint értékes szövetségesünk a háborúba lépett, a már megvolt nehézségek újakkal és súlyosabbakkal szaporodtak. Eltekintve attól, hogy akkor már a kontinens legnagyobb részétől el lettünk zárva és így a szükségleti cikkek annál drágábbak,

¹ A megrendítő tartalmú tudósítást Grosz Mór jeruzsálemi rabbi és szemináriumi tanár írta, aki nemrég, Jeruzsálem kiürítése előtt hagyta el a szent várost. (Szerk.)

rítkábbak és elérhetetlennek lettek, így p. o. burgonya, bab, cukor, kávé, kőolaj, gyertya, cipő és ruhanemű stb., szóval mindazok az árúk, amelyek Európából szoktak jönni, alig voltak feltalálhatók; eltekintve továbbá attól, hogy a valutamizéria mindinkább elviselhetetlenné lett, miután a nevezett csekkek kiadását beszüntették, eltekintve végre attól, hogy a segélypénzek mind gyérebben folytak, még más roppant nehéz kérdések is merültek föl. Így a bevonultak családjainak segélyezése és az akkoriban még törvényszerű katonai „megváltási díjak” előteremtése. De még más kérdés is fölmerült. Így elsősorban az úgynevezett „kapitulációk”, amely szónak értelme röviden kifejtve a következő: minden az ottomán birodalomban élő idegen alattvaló minden adótól fel volt mentve, a török törvény elé csak konzulátusa asszisztenciájával volt citálható, letartóztatni vagy más képen felelősségre vonni nem volt szabad, ennek folytán érthető, hogy a Palesztinába bevándorolt idegen zsidók nem tartották szükségesnek és célszerűnek, hogy az ottomán állampolgárságot megszerezzék, mert kényelmesebben érezték magukat mint idegen állampolgárok és ebben a tekintetben jellemző, hogy Oroszország, amely otthon a zsidókat mindenképpen üldözte, jónak látta az ő zsidóit a török birodalomban minden eszközzel megvédeni és így történt, hogy Jeruzsálem askenaz zsidóságának túlnyomó többsége nem török alattvaló volt. A háború kitörésével körülbelül 20,000 orosz, 3500 magyar, 3000 osztrák, 1000 angol, 5–600 francia, ugyanannyi amerikai, olasz, román és perzsa zsidó alattvaló élt a szent városban. A török kormánykörök, de főleg Djemal pasa főparancsnok dicséretére, hangsúlyozni akarom, hogy az ellenséges alattvalóknak igaz liberális módot adtak arra, hogy tömegesen felvegyék a török állampolgárságot, sőt még biztosították a zsidókat, hogy egy éven belül katonai szolgálatot nem fog kelleni teljesíteniük, holott a nem zsidó ellenséges állampolgárok, mint mindenhol, ottan is internálva lettek. A héber sajtó és a zsidó intelligencia lelkes agitációt folytatott a tömeges ottománosítás megvalósítására. Az eredmény az volt, hogy rövid néhány nap alatt több mint 17,000 idegen zsidó lett török állampolgárrá. A többiek attól való félelmükben, hogy ottománosítás esetén Oroszországban levő vagyonukat el fogják kobozni, kivándoroltak, de azok sem lettek internálva. Mindezek az események azonban a közjótékonysági pénztárakat rendkívül megterheltek.

Aztán következett egy katasztrófális, irtózatos, évszázadok óta elő nem fordult sáskajárás. Csak aki ezt saját szemével látta, fogja Joel és Ámosz próféta idevágó verseit teljesen megérteni. A török hatóságok ez alkalommal is minden tőlük telhetőt megtettek. A lakosságot kivétel nélkül kényszerítették, hogy a sáska s tojása irtásában részt vegyen, sőt még jutalmakat is kitűztek a legtöbbet irtók részére. A zsidó lakosságnak, amely azt óhajtotta, hogy a zsidó kolóniákban legyen foglalkoztatva, külön vonatokat bocsátottak rendelkezésre. Jeruzsálem és Jaffa összes iskolái, tanítók és tanítványok, de a chaluka-zsidók ezrei is kivonultak a kolóniákba, hogy segítsenek és megmentsenek, amit menteni lehet, de persze majdnem teljesen eredménytelenül. Minden gyümölcs, jórésztben még a fák is, hüvelyes és zöldség, a még rendelkezésre állott élelmiszerek, teljesen tönkrementek. A drágulás annál elviselhetlenebb mérveket öltött és emellett a pénzforrások mindjobban kiapadtak.

Akkoriban érkezett Amerikából egy 900 tonnás hajórakomány élelmiszer: liszt, cukor, rizs. A nagymennyiségű burgonya a hosszú úton elromlott. Habár távol áll tőlem e helyen kritikát gyakorolni, mégis az igazságnak tartozom főlemlíteni, hogy ezen élelmiszerek széjjelosztásánál sajnálatos visszaélések fordultak elő, ami annál sajnálatosabb, minthogy a széjjelosztás többnyire modernbb emberekre volt bízva, úgy hogy éppen a legszegényebbek alig jutottak valamihez.

Nem tartott sokáig és a nyomor tipikus kísérői is jelentkeztek. A legborzasztóbb ragályos betegségek: kiütéses tifusz, kolera, menegitisz és feketeláz, a már megszokott malárián kívül leírhatatlan sok áldozatot követeltek. Az elcsigázott, kiehézett, legyengült emberek nem voltak képe-

sek megfelelő ellentállást kifejteni. A halál félelmetes aratást tartott. Hogy csak felületes fogalmat nyerjünk az áldottak számáról, elég lesz felemlíteni, hogy Jeruzsálemnek a háború előtt, általános föltevés szerint, legalább is 60,000 zsidó lakosa volt, de midőn a török kormány jóvoltából egy zsidó búza- és lisztbeszerző- és kiosztó-szindikátus alakult, egy év előtt, alkalmuk volt megállapítani, hogy a város már alig 25,000 zsidó lelket számlált. Feltehető, hogy 5–6000 kivándorolt, a többi meghalt.

Csak egy zsidó kórházban, a kitűnő dr. Vallach egészségügyi tanácsos vezetése alatt álló német Saare Cedekben, naponként átlag 50 zsidó halt meg. A török egészségügyi hivatal dicséretreméltó módon tette meg intézkedéseit a ragályos betegségek leküzdésére, de a siker mégis jórésztben elmaradt és pedig az egyszerű oknál fogva, mert az emberek a legszükségesebb táplálék hiányában tömegesen megbetegedtek és az első néhány órában már is elhunytak. De mind a mondottakon kívül is leírhatatlan a nyomor, amely a városban az utolsó két évben uralkodott. Éhhalál, a szó legszorosabb és legszomorúbb értelmében, napirenden volt. „Bené Cion hajekarim, sachavu beres kol chucot.” Több mint kétkilométeres útvonalon feküdtek sorban rongyokba burkolva a szerencsétlen, elhagyott árva-gyermek, ott nyújtották csontvázzá lesóványodott kezecskéiket, hangosan könyörögve: kenyeret, egy darabka kenyeret! De alig találkozott valaki, aki adott volna, mert nem volt. Amíg végre a halál angyala megkönyörült rajtuk és megváltotta őket szenvedéseiktől. Reggelenként tizet-huszt közülök halva találtak.

Egy más példa! Van a szent városban egy úgynevezett bokáriai negyed, ennek lakói az orosz-mohamedán Bokáriából vándoroltak be; csupa dúsgazdag zsidók, akiket Cion és Jerusalamjához való szeretetük arra ösztönzött, hogy otthon hagyják jelentékeny vagyonukat és Jeruzsálembe jöjjenek, ahol „Rechovot” név alatt egy gyönyörű negyedet építettek, valóságos palotákkal. Ezek mint orosz alattvalók, a háború kitörésével nem akarták a szent várost elhagyni és inkább felvették az ottomán állampolgárságot. A kolónia eredetileg 1300 lelket számlált és elutazásom előtt, 1917 augusztusában már csak alig 300 volt közülök életben, a többi borzasztóan elpusztult, mert hazájuktól el lettek vágva és kérni nem akartak, de nem is lett volna kitől.

Azonban az igazságnak tartozom, folytonosan hangsúlyozni, hogy ezekért a rémséges állapotokért a török kormányt szemrehányás nem illeti, mert magam bizonyíthatom, hogy valahányszor a török hatóságokhoz, különösen Djemal pasához fordultunk, mindig a legnagyobb előzékenységgel fogadtak és a lehetőség keretében segítettek is. A mizériák főoka a jeruzsálemi zsidó lakosság túlnyomó részének abnormális létfeltételeiben keresendő, amit az a tény is bizonyít, hogy a kereskedők és iparosok és éppúgy a telepesek, szóval a produktív elemek, akik ugyan szintén sokat szenvedtek, alig voltak támogatásra utalva, eltekintve attól, hogy a zsidó kolóniák a német Hilfsvereintől és az Ikatól egymilliós hosszúlejáratú kamatmentes kölcsönt kaptak, még ők támogatták sok alkalommal szerencsétlen testvéreiket.

Az általános segélyezésnél kitűntek: Amerika, amely havonként rendszeren nagy összegeket bocsátott rendelkezésre, a Hilfsverein, amely azonkívül, hogy számos fontos kulturális és iparintézményeit teljes mértékben fenntartotta, még havonta 100,000 márkát áldozott általános jótékony célokra, népkonyhákra, stb., a cionista szervezetek saját intézményeik útján gyakoroltak nagyszabású segítőtevékenységet, a bécsi Hilfskommission, osztrák zsidóknak rendszeren lisztet osztott, míg a magyar Kolel a magyar zsidó kolóniát tartotta fönnt hetenkinti liszt kiosztással, a dr. Lederer vezetése alatt álló „Palesztina-segély” pedig szén, hüvelyeket, tejet, zsírt osztott szét.

Remélem, hogy magyar zsidó testvéreim továbbra is hűségesek maradnak atyáink esküjéhez: „Ha tégedet elfelejtlek, ó Jeruzsálem, felejtessék el az én jobbom!” és továbbra is támogatni fogják szerencsétlen, nyomorgó palesztinai testvéreinket.

SOMLYÓ ZOLTÁN: SOROMPÓ

I.

Ha barátom: a nap, már leszökött
valahol kint, a téli fák mögött
s mohón csap rám az ellenség: az este —

már nem kopogok az utcák során,
hazaindulok sietve, korán:
bús gondolatok ködbe vesző restje.

Otthon csak mégis vagyok valahogy...
Az ember az ágy szélén lerogy
s két aszalt karját szépen lebocsátja,

mint két sorompót s zárva áll az út,
kétoldalt álmok zivatarja zúg —
s az ő kezébe meglobog a lámpa...

Ó, mennyi vonat vitt már engemet!
Ó, mennyit szálltam kék hegyek megett,
források szélén, selyemfüves tájon...

És hajón is, örömmek tengerén,
ó, ott is szálltam, ott is mentem én,
a nőillatú kábító dagályon.

S most mért vagyok itt, hol madár se jár!
A szél bezörget szobám ajtaján
s a kályhacsőbe búvik láthatatlan.

Miért jutottam ide, hol felém
egy árnyék néz a falról feketén
s ha rája nézek, összerogy riadtan.

Hisz nem is volna semmi, semmi baj!
A fejemen még szikrázik a haj
s az arc is ég, ha jól kiberetválom.

A régi kedvem is megvolna tán;
s még nincs nyomomba, nem vigyorg reám
a csontok közül vén gazdám, halálom.

De — tudjátok-e, hogy mi a magány!
Csak egy tányér az ember asztalán,
csak egy pohár, amelyből inni méreg.

S kimenni és bejönni egyedül
és nem vár senki se kint, se belül
és lenni árván önszívünkbe féreg...

És tépelődni: mért ment tőlem el!...
és kérdezgetni: miért nem felel!...
és várni, várni; ha nem rája, másra...

És mindennap így szólni: mégse jó!
És aki jó is: mégse, mégsem ő!...
És ébren várni minden virradásra...

II.

Reggel, mikor a kályhám dúdol,
tudom, a szíveddel vajúdol.

Kilenc óra! — szól a cseléd
S oly szerelmes vagyok beléd...

És délelőtt, amíg kabátom
némán, fázón magamra rántom:

feléd indulok csendesén.
S nem érek oda sohasem.

És délben, míg kopog a villám,
egy könny reszket a bús pupillán.

És délután... és délután
futok a régi szél után...

És este lámpámat eloltom
s futok, amerre semmi dolgom.

PATAI JÓZSEF: A NAGY PÖR

— Anyám chászid-meséiből —

Sevuósza, a kinyilatkoztatás nagy ünnepére
tűzték ki a „szaszoviak“ és a „dinaviak“
nagy pörük elintézését. „Legyen végre vilá-
gosság!“ mondották a „szaszoviak“, akik
már nem bírták tovább hallgatni a „dinavi
új csillag“ dicsőítését. Majd meg fognak
győződni mindenről ők maguk, saját sze-
meikkel!

Tudni kell azonban, hogy a „dinaviak“, valamint a
„szaszoviak“ Rimanovban laktak és csak egy-egy ünnep-
napot töltöttek községüktől távol, ezek a szaszovi, amazok
a dinavi cadiknál, de természetesen még abban az időben,
amidőn „a rimanovi csillag“ még valahol a felhők között
bujkált...

Meg kell még jegyezni azonkívül azt is, hogy a „dina-
viak“ azelőtt, sőt nem is olyan nagyon régen, szintén
„szaszoviak“ voltak és csak akkor pártoltak el régi mes-
terüktől, amikor Szaszovban „észrevettek valamit“, Dinav
felől pedig már csodásnál csodásabb dolgokat hozott a
szárnyaló hír...

Hogy mi volt az, amit Szaszovban „észrevettek“, azt
nem igen lehet elmondani, anélkül hogy a szó meg ne
sértene a nagy cadik emlékét. Különbözőn úgy sem fontos
most már a dolog, miután a „dinavi“ teljesen rendbehozott
mindent. Csak egyetlen egyszer mondották el aggodalmu-
kat az elpártolt „szaszoviak“, amikor az esti ima előtt a
templom udvarán hevesebb vitába bocsátkoztak és akkor
is olyan ribillió támadt a dolog miatt, hogy a gondviselés
különös előrelátásának kell tartani azt a jó szerencsét,
hogy a „szaszoviak“ csak öten, a „dinaviak“ pedig csak
négyen voltak, különben tele lett volna velük akkor „az
egész világ...“

A templom előtti jelenet viharai így csakhamar elsimul-
tak, a „dinaviak“ pedig valahányszor hazajöttek a cadiktól,
nem tudtak eleget beszélni az „új csillag“ tündöklő ragyo-
gásáról, ami a hű „szaszoviakat“ szemmeláthatóan vérig
sértette.

— Én magam hallottam, mondotta egy „szaszovi“, még
pedig olyan valakitől, aki olyan megbízható, akárcsak Mózes,
és ő maga személyesen hallotta magától a berdicsevi Reb
Chajemtől, akinek szóról szóra azt mondotta egyszer a cadik
maga, hogy „a dinavi“ erejében része van a „másik oldal-
nak“, lángjában pedig van egy szikra, amely egyenesen
„attól a bizonyostól“ származik...

— A mi cadikunk nem mondott még soha semmi rosz-
szat a „szaszoviról“, felelte szelíden a „dinavi“.

— Hát mit szokott mondani?

— Jertek el és meghalljátok majd!

Végre elhatározták valamennyien, hogy sevuósza csak-
ugyan elmennek Dinavba; máskor csak egy-két órát tölt-
hetnének együtt az ottani cadikkal, sevuószkor azonban
átvirrasztják majd vele az egész éjjelt és ekkor lesz alkal-
muk bőven hallani mindenről és esetleg szól majd a sza-
szovi ellenfélnek ama dolgairól is, amelyek miatt a „dina-
viak“ általában „könnyűnek“ mondották. Ebben az esetben,
gondolták magukban, majd előlépnek és megmentik mes-
terük becsületét!...

Az ünnep előtti napon izgatottan adták szájról szájra
Dinavban:

— Szaszoviak jöttek! Szaszoviak jöttek!

A fiatalabbak már előre gyönyörködtek abban, hogy mi
lesz majd, ha a vad „szaszoviak“ esetleg „kikezdenek“.

A higgadtabbak azonban lecsendesítették a forróvérűeket:
— Körül kell őket venni tisztelettel, fel kell hívni mind-
egyiküket a Tóra elé, és az asztalnál oda kell őket ültetni
a cadik mellé!

— Mi nem vagyunk olyan féltékenyek, mint a szasz-
oviak! toldotta meg egy másik.

A „szaszoviak“-nak pedig, mihelyt Dinavba érkeztek,
mindjárt feltűnt, hogy itt egész más világ járja, mint Sza-
szovban. A szemekben nem lobog olyan vad tűz, hanem

szelíden, átszellemülten néznek a távolba, mintha át akarnák ölelni tekintetükkel az egész mindenséget. Az utcán nem táncolva járnak, hanem komoly, ünnepélyes méltósággal. És általában keveset beszélnek. A cadik maga pedig nem tapsol és nem ujjong a szobájában, hanem csendes áhítattal „ül és tanul”.

Ami a tanulást illeti, a „szaszoviai” is elismerték, hogy ebben „a dinavi” nagyobb, ami nem csoda, mert hiszen ő egyebet sem tesz, csak tanul, míg „a szaszovi” világot teremt...

Mikor este a templomba mentek, újra feltűnt nekik, hogy itt sokkal szebben van feldíszítve minden. A falak körül vannak aggatva zöld lombokkal és illatos orgonavirággal, az almémor fölé rózsákkal átfont ágak magas baldachint vonnak, a Frigyszekrény körül annyi koszorú leng, ahány Tórát rejt, a függönye pedig tele van tűzdelve szegfűvel és jázminnal. A cadik feje fölött is magas virágbaldachin emelkedik és az egész templom csupa szín és illat.

— Szaszovban nem tisztelik így a Tórát, gondolta magában az egyik „szaszovi”.

És már-már közel volt ahhoz, hogy ő is a „dinaviak”-hoz pártoljon. De amikor hozzáfogtak az imához és látta, hogy maga a cadik is szinte mozdulatlanul áll a helyén és halkan, alig hallhatóan ejti ki a szavakat, amelyeknél „a szaszovinál” minden lángba borult, megbánta pillanatnyi eltántorodását és végleg megállapodott, hogy Szaszovban több az élet. Ott tüzeesebb, forróbb minden...

A többi „szaszovit” azonban elbűvölte a csendes áhitat, meghatottan állottak helyeiken és szívták magukba a körülölelő színt és illatot.

— Dinavban mégis szebb, ünnepélyesebb minden, gondolták magukban.

De csakhamar ők is megbánták ezt az önkéntelenül elgondolt dicséretet, és végleges ítéletüket a cadikkal együtt átvirrasztandó éjtől tették függővé.

— Hadd halljuk, hogy mit *mond*! Bizonyára tudja, hogy itt vagyunk és igekezni fog, hogy eltántorítson bennünket a szaszovtól!...

Egy óra múlva együtt ültek mindnyájan a félhomályos besz-hamidrás asztala körül. A cadik olvasta a Tóra első fejezeteit, tisztán hangsúlyozva minden egyes szót, a hívek, figyelve, halkan olvasták utána. Mikor egy-egy könyv végéhez ért, megállt és „beszélt”.

— Vannak különböző utak, melyeken a Legfelsőbbet szolgálni lehet. És Isten, aki mindenütt van és mindenben van, megérti mindnyájukat. Némelyik kikel magából, viharok támadnak a lelkében és mozgásba hozzák egész testét, és akkor minden tagja ujjong, táncol és dalol. Mert nemcsak a száj tud dalolni, hanem a test minden tagja. Ezeknek a dala a tánc, amely a szíy mélyéből fakad. A tagok táncolnak, keringnek a világ imájának dala szerint, azután egy nagy szabad mozgássá egyesülnek és a szív úgy érzi, hogy átöleli a mindenséget, egyesül az Istennel... Aki nem hallja a világ imájának dalát, nem érti ezeket a mozgásokat, épp úgy, mint a süket, ha táncolók közé megy és csodálkozik, hogy néhányan összevissza járatják az ujjukat a kifeszített húrokon, a többiek pedig ide-oda ugrálnak és forgolódnak... Nem hallja a dalt, nem érti az összefüggést...

— A *mi* cadikunknak tehát igaza van! súgta oda szomszédjának az egyik „szaszovi”. A dinavi cadik pedig folytatta:

— Némelyik pedig mozdulatlanul és szótlanul áll a Legfelsőbb előtt. És ebben a mozdulatlanságban benne van minden, amit szóval mondani lehet. Az ember érzi, hogy egy az Istennel, hogy Istennek egy része, mert semmi sincs Istennél kívül... A szó, a mozgás csak kifejezője a gondolatnak és az érzésnek, amely összehúzódik, összezsugorodik, összevonaglik, hogy beléferjen a szó és mozgás ruhájába. De a ruha csak a felületet fedi és legtisztább a gondolat és az érzés ruha nélkül, alak nélkül, kifejezés nélkül, mert akkor végtelen... A hallgatással beszélünk, mint a fák az erdőben, mint a tenger, ha csendes, mint az ég, ha tiszta, felhőtlen, így beszél az egész világ az éjféle csöndben...

A „szaszoviai” csodálkozva hallgatták a cadik szavait és áhítotva várták a következő könyv befejezését, amikor a cadik újra megszólalt:

— Mindegyik cadiknak más-más az útja. Sokszor civakodnak is egymással, hogy melyik út a helyesebb és akkor a körülállók is beleszólnak, anélkül, hogy tudnák, hová vezetnek ezek az utak. Miként az udvar népe, amely, midőn a mesterek vitatkoztak, miképpen díszítsék fel a király koronáját, belevegyült hangosan a vitába s zajongva csatlakoztak részint az egyikhez, részint a másikhoz és olyan zürzavart idéztek elő, hogy a mesterek nem bírták megérteni egymás szavait. De a király reájuk kiáltott a lármázókra: „Ha a mesterek vitatkoznak, ők tudják, hogy miért, mindegyikük azt hiszi, hogy így lesz szebb a korona, de mit akartok ti?...”

— A cadik eltalálta a gondolatainkat, súgta társának az egyik „szaszovi”.

Mikor a harmadik könyv is véget ért, a „dinavi” folytatta:

— Volt egyszer egy királynak óriási gyümölcsöskertje egy nagy sivatag közepében, és hogy a vadállatok ne bántsák, körülvette a kertet örökkel, akik éjjelente időközönként jelt adtak egymásnak. Az egyik elkiáltotta magát: „Hojahó!” és a többiek mind sorra utána kiáltották: „Hojahó!” Az idegenek, a távoliak, akik a kiáltásokat hallották, azt hitték, hogy az örök veszekednek és azért kiabálnak egymásra, de a király tudta, hogy az örök csak azért tesz, hogy elijesszék az idegeneket. ... De jaj a kertnek, ha az egyik ör meghal és akkor társa hiába kiabálja, „Hojahó! Hojahó!”...

Mindenki értette a példát, mindenki tudta mire céloz. A szaszoviaiak összebújtak és extázissal néztek a cadik arcába.

A negyedik könyv után a cadik még világosabban beszélt:

— Van ember, aki, ha éjjel tolvaj lepi meg, mindjárt lármát csap és elfutamítja; de ez félenkségre mutat. A bátor szívű vár, amíg a tolvaj egészen bejön, besurran és csak akkor támad reá, amikor már készül elvinni valamit, így, ha átadja a törvénynek, megszabadul tőle örökre. Némelyik cadik, mihelyt érzi a gonosz közeledését, mindjárt eltávolítja magától, némelyik azonban látszólag enged a csábításnak és csak akkor gyűri le, amikor már elvitt tőle valamit és így jóra változtatja a rosszat is...

A „szaszoviai” ámulva néztek egymásra: A cadik védi nagy ellenfelét!... Mert hogy a szaszovi cadik „könnyű” dolgaira céloz, azzal tisztában voltak mindannyian...

Mikor befejezték a Tóra öt könyvét, a dinavi cadik csak ennyit mondott:

— Hiszen tudjátok, hogy Isten, a Tóra és Izrael egy. Némelyik cadik csak a Tórával törődik és így szolgálja Istent, némelyik pedig csak Izraellel és ez talán még magasabb fok...

És mindenki tudta, hogy újra a szaszovi cadikra céloz, aki kisebb nála a tanulásban, de nagy Izrael vezetésében...

*

Mikor a hajnal beragyogott a félhomályos beszhamid-rasba, a gyertyák majdnem mind elaludtak, az asztal körül már csak néhány hívő szendergett, fent a cadik mellett pedig ült a kilenc rimanovi vendég, jobbfelül az öt „szaszovi”, balfelül a négy „dinavi”. Csak ők voltak még ébren és tanulták együtt a Szohar könyvét, közbe-közbe hallgatva a cadik magyarázatait. Nem haragudtak már egymásra; de azért teljesen csak akkor békültek ki, amikor Rimanovban feltűnt a „nagy csillag” és Szaszovból is, Dinavból is odajöttek a hívek az ünnepek megünneplésére...

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

DR. BERNSTEIN BÉLA: A MI BÉKEOLTÁRUNK

r. Hevesi Simon így nevezte a Magyar Zsidó Irodalmi Alapot, melynek megteremtésén ő lelkes odaadással fáradozik és melyről azt jelentette egyik legutóbbi cikkében, hogy Isten segítségével meglesz. A legnagyobb örömmel üdvözlöm e fontos akciójában, mely az Omike céljaival és feladataival szoros kapcsolatban van. Reméljük, hogy úgy mint eddig nagy szerencsével dolgozott az Omike ügyében, úgy e valóban életrevaló és fontos tervével szintén a kívánt sikert éri el.

Ha ezt elérjük, úgy bizony békeoltárt emelünk, amelyen az eljövendő jobb korban állandóan kell áldoznunk, mert azzal zsidóságunk szent és nagy ügyét szolgáljuk.

Mindenki, aki a magyar modern zsidóság bel-állapotát ismeri, szomorún tapasztalja, hogy mily ijesztő arányban növekedik a járatlanság és tudatlanság *in judaicus*, mennyire ismeretlen a mi intelligens hittestvéreink nagy részénél a zsidó irodalom és történet, a zsidó vallás- és erkölcstan; mily idegen előttük a zsidóság kulturális munkája, melyet évezredek óta teljesít az emberiség javára. Hányszor lelkesednek művelt zsidó testvéreink eszméikért és tanokért, anélkül, hogy tudnák, hogy azok a zsidóság talajából fakadtak, hogy a zsidó vallás adott azoknak életet, és a zsidó faj fejlesztette nagyokká az emberi művelődés dicsőségére. Az, amit az iskolában ismer meg az ifjúság a zsidóságból a hittanítás révén, az sokkal kevesebb és múltbéli tudás, semhogy elég lenne az élet számára. Ha nem sikerül azt az alaphoz talán elfogadható ismeretet a család és társadalom útján kibővíteni és elmélyíteni, akkor rendszerint teljesen veszendőbe megy és azért olyan zsidó férfiakat és nőket kapunk, akik tudatlanságban botorkálnak, mihelyt a zsidóság kül- és bel-életéről, a modern világban való helyzetéről van szó.

Ámde nem elég a közismert bajt megállapítani, amiatt sópáncodni, hanem orvoslásáról is kell gondoskodni. Ez pedig: *az ismeretterjesztés a zsidóságról minden lehető módon*. A templomi beszéd, a felolvasások és előadások e téren az előszónak hatalmával bíró eszközök, melyek azonban természetesen szűk körre, mindig csak a jelenlevőkre szorítkoznak. Az időszaki sajtó, heti és havi folyóirataink már sokkal nagyobb körre hatnak és tagadhatlanul igen fontos hivatást teljesítenek, midőn a hírlapírás művészetével száz meg ezer olvasónak, előfizetőnek és nem előfizetőnek zsidó ismeretet nyújtanak. De ennél még állandóbb és messzebbre érő eredményt biztosíthat az időhöz nem kötött

irodalmi mű, mely korlátlanul terjedhet mindenfelé.

És itt nem gondolok díszes kiállítású, nagyszabású munkákra, melyek mindenkor csak a kényesebb és fejlettebb ízlésűeknek asztalára kerülnek, hanem egyszerű és olcsó kiadású, népszerű olvasmányokra, melyek könnyű szerrel eljuthatnak az utolsó kunyhóba is. Vegyünk példát a katolikus Szent István-társulatról, a protestáns irodalmi társulatokról, amelyek százával bocsájtják évenként útnak a kis füzeteket, hogy ez úton minél szélesebb rétegekhez hozzáférközhessenek és ha nem is mindig egyforma értékű, de mindenesetre céljának megfelelően megírt rövid ismertetések poton áron juttassanak el rendeltetési helyeikre.

Nekünk mindeddig ilyen vállalatunk nincs. Ami e téren történt, az csak tapogatózás és kísérlet volt, de nem szervezett, jól megalapozott munka. Már pedig erre van szükségünk. És ha a jelen háborús viszonyok nem is alkalmasak a terv kivitelére, de előkészítenünk lehet már a vállalatot, hisz úgysem érik meg az egyik napról a másikra. Talán még sincs már beláthatatlan távolságban a sóvárgott béke és akkor azonnal elkezdhetünk oltárán áldozni, ha beszereztük hozzá jó előre az anyagot.

Azért tartom oly fontosnak és időszerűnek a Magyar Zsidó Irodalmi Alap megteremtését és pedig minél szilárdabb és hatalmasabb keretekben, mert nagy és dicső munka vár rá. Mindenki, aki a magyar zsidóság egészséges fejlődését kívánja, álljon szolgálatába. *Tegyük félre a magánérdeket és tekintsük csak a közérdeket; fojtsuk el az egyéni hiúságot és érzékenkedést, de vezessen bennünket egyedül zsidóságunk szeretete és megbecsülése. Elítélendőnek tartok tehát minden akadékoskodást, mely gáncsot akar vetni az üdvös vállalkozásnak*. Aki jobbat tud teremteni, biztosabban célhoz vezetőt, álljon elő vele; csinálja meg az, ha életképes lesz, úgy boldogulni fog minden igaz zsidó örömeire, ha nem, akkor el fog bukni a jogos versenyben.

Fájdalom, még nincs meg sem községeinkben, sem vezetőikben, beleértve papjainkat is, a kellő érzék a nagy kulturális feladatok iránt, hogy lelkesedéssel és odaadással, sőt néha szent rajongással szálljanak síkra ama célok érdekében, melyek a magyar zsidóság jövőjét érintik. Azért tengődnek többnyire a jobb sorsra érdemes felekezeti vállalkozások, irodalmi és egyéb célú egyesületek, ahelyett, hogy virulnának és bőséges eszközökkel ellátva haladhatnának a kijelölt úton. Elég példa erre a többi között: az izraelita közalap, a rabbiképző internátusa, az izr. magyar irodalmi társulat.

Az a nagybecsű munka, melyet az IMIT végez, feltétlenül elismerésre és az eddiginél nagyobb támogatásra méltó. Ezt a munkát azon-

ban nem hátráltatja, hanem inkább kiegészíti az a hatáskör, melyet szerintünk a Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak kell betölteni. Az egész Szentírás magyar fordítása, az önálló történeti és irodalmi művek, a gyűjteményes évkönyvek, melyeket az IMIT. eddig kiadott, maradandó érdemet biztosítanak neki, de népszerűséget nem szereztek a társulatnak; nem is szerezhettek, mert a munkák, kiváló értékük mellett, egy-kettőt kivéve, nem a nép nagyobb tömegének szóltak. Legjobban jellemzi a helyzetet, hogy a magyar zsidóság ez egyetlen irodalmi társulata állandóan anyagi nehézségekkel küzd és nem képes kitűzött céljait a maguk egészében megvalósítani. A Magyar Zsidó Irodalmi Alapnak tehát első-sorban megfelelő tőkével kell rendelkeznie, hogy meg ne akadjon működésében, mellyel a magyar zsidóságnak zsidó szellemben való művelését kell a leghathatósabban előmozdítania.

És még egyet kell megteremtenie, amit eddig, sajnos, nem tudtunk elérni: *igazi zsidó írógárdát*, mely magyar nyelven, de zsidó tudással és érzéssel írja meg a kívánt műveket. Ellenfeleink az egész magyar hírlapírást zsidónak mondják, mert tényleg sok kiváló zsidóvallású hírlapíró dolgozik rajta; sőt az újabb magyar irodalmat is zsidónak gúnyolják, mert nagy-sikerű, szép tehetségű munkásai vannak elegenden, akik, névleg legalább, a zsidósághoz tartoznak. Írásaik azonban minden egyéb, mint zsidó; sőt ha néha eltévednek a zsidóság terére, a leg-fúrább dolgokat produkálják, melyek a zsidóság ismeretében való teljes járatlanságukat bizonyítják. (Pl. Bródy, Lyon, Lea.) Ennek is meg kell változni; akkor azután nem fogjuk azt a szomorú jelenséget tapasztalni, hogy az IMIT. csak évek során át ír ki pályázatot zsidótárgyú elbeszélésre és a pályázat meddő marad.

Az új vállalatnak tehát minden rokon- és ellenszenv kizárásával kell összeválogatni azokat a zsidó írókat, akik felett már rendelkezünk és akik már rendelkeznek azon képesség felett, hogy a zsidó nép számára írhatnak. Azonfelül nevelnie is kell olyan tehetséges fiatal írókat, akik nemcsak magyarul, de zsidóul is tudnak, akik nemcsak modern műveltséggel és ízléssel, de bő zsidó tudással és ismerettel is bírnak, akiknek műveiben ég a zsidó lelkesedés és világít a zsidó szellem, amikor a zsidó népi és családi élet gyönyörű megnyilatkozásait, a zsidó faj hőseinek és nagyjainak csodálatraméltó alakjait, a zsidó történet küzdelmes, bámulatos eseményeit bemutatják, mert így, de csak így érhetik el azt a hatást, melyre irodalmi művek útján törekednünk kell.

Ez a hatás pedig fiatalnál és öregnél egyaránt döntő, ha nemcsak futólagos érdeklődésüket akarjuk felkelteni, hanem maradandó benyomást akarunk elérni. Élénken emlékezem, mily lázzal olvastam, mint fiatal diák, a különben nem vér-

beli író, de annál lelkesebb és hűségesebb zsidó pap, dr. Lehmann elbeszéléseit „Aus Vergangenheit und Gegenwart“ gyűjteményében, mint épültem tanításain, mint vésődött be lelkembe erős zsidó öntudatának büszke érzése, a zsidóvallás és vallásosság tisztelete és szeretete.

Ilyen hatást előidéző, szilárd talajban gyökerező, népszerű iratokra van nekünk is szükségünk, ezt reméljük a Magyar Zsidó Irodalmi Alap működésétől, melynek részletes programját érdeklődéssel és szeretettel várjuk.

ÚJ KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

ZSIDÓ RENESZÁNSZ-KÖNYVTÁR. Leitner-Lukács Zoltán, a Mult és Jövő jeles munkatársa szerkesztésében új zsidó vállalat, a *Zsidó Reneszánsz-könyvtár*, indult meg Nagyváradon. A könyvtár célja, amint a megjelent első négy füzetből kitetszik, egyrészt, hogy az aktuális zsidó kérdésekhez hozzászóljon, másrészt, hogy a zsidó értékekre felhívja a figyelmet. Az egyik füzetben munkatársunk, Gilányi Mór (Zsidó zeneköltők), a jelentősebb zeneköltőket tárgyalja, kik a zsidóságból származtak. A 2. füzetben Lukács Zoltán értekezik mélyenjárón a zsidóság és a szociális mozgalom viszonyáról. A 3. füzet egy még forrongó nagyváradi zsidó poéta Ullmann Sándor verseit és elbeszéléseit hozza. A 4. füzetben dr. Mandel József a zsidó magán- és büntetőjog alapelveit ismerteti bő tudással.

A Zsidó Reneszánsz-Könyvtár nagy hézagot van hivatva betölteni a magyar zsidóságnál. Egy-egy csinos kiállítású füzet ára 1 korona.

GÁL LÁSZLÓ: MI TIZENNYOLCÉVESEK. Versek. Singer és Wolfner, Budapest 1917. Ára 4 korona. Egy fiatal, tehetséges, forrongó költőlélek megnyilatkozásai ezek a versek. Írójuk a harctéren küzd s életkorát a kötet címe árulja el nekünk. Az ifjú költő skálája változatos. Majd a háború eseményei ihletik meg, melyeknek maga is részese, majd tiszta, emberi témái vannak. Érdekes és jellemző mai zsidó fiatalságunk fogalmi készségeire, hogy szeretnek keresztény akkordokat megütni és a karácsonyról s a karácsonyi gyertyákról énekelnek. Igazabb zsidó élet mellett, mint ami nálunk van, fiatal zsidó költőink lelke zsidó ünnepek hangulataira rezonálna. Gál László különben bibliai témát is feldolgoz kötetében: Dávid és Betsábé költői történetét, néhány verséből pedig zsoltáros mély érzések áradnak. Nem mellőzhető el Gál László verseinek megbeszélésénél, hogy a fiatal, tehetséges poéta, Gál Gyulának, a Nemzeti Színház kitűnő művészeinek a fia, ki a tollat is ügyesen forgatja s kitől már erős zsidó szellemmel és érzéssel tele cikkek jelentek meg a Mult és Jövő hasábjain.

DR. JOSEPH S. BLOCH: KOL-NIDRE UND SEINE ENTSTEHUNGSGESCHICHTE. Mit einem Vorwort von Dr. Alfred Stern. Wien 1917. R. Löwith Verlag. Az *Oesterreichische Wochenschrift* szerkesztőjének ez az érdekes tanulmánya a Kol Nidre keletkezésének történetét fejtegeti. Szerző arra az eredményre jut, hogy a fogadalmaknak és esküknek a megsemmisítése, miről a Kol-Nidre szól, a színleges keresztényekre vonatkozik, akik minden kikényszerített eskü és fogadalom ellenére lelkükben továbbra is hű zsidók maradtak. Az értékes tanulmányhoz dr. Stern Alfréd, a bécsi izr. hitközség elnöke írta az előszót.

A „MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP” FELHÍVÁSA.

A Magyar Zsidó Irodalmi Alap nagybizottsága, melyben felekezetünk legelsőrendű emberei foglalnak helyet, a következő felhívást bocsátotta ki:

Magyar zsidó testvéreink!

háború foszladozó felhői mögül a béke sugarai intenek felénk és nekünk, a nagy idők és nagy változások tanuinak, hozzá kell fognunk az új munka előkészítéséhez és már most kell összehordanunk a következő az új korszak oltárának építéséhez.

Nagy és fontos és a zsidóság életébe vágó feladatok várnak reánk. Jóvá kell tennünk a multak mulasztásait. Örök szentélyt kell építenünk a zsidó szellem kincseinek, hogy a jövő magyar-zsidó generációból ki ne vesszen a zsidó vallás eszméinek üdítő fénye, a zsidóság költészetének éltető melege, az ősi zsidó hagyományok és kultúrértékek létfenntartó ereje.

A valláserkölcsei élet új reneszánszát kell ünnepelnünk a kultúra jegyében. Nem szabad, hogy továbbra is anyagi eszközök hiányában a zsidóság félreértések és félremagyarázások prédiája legyen. Nem szabad, hogy a zsidóság kulturális és etikai értékei parlagon heverjenek és az ifjúság szellemi vezetés nélkül, kaotikus eszmék zürzavarában tévelyegve a zsidóság számára örökre elveszzen.

Az irodalom, a kultúra nemes eszközeivel kell a zsidó érzést mélyíteni, a zsidó tudást terjeszteni. Népszerűen megírt könyveket és füzeteket kell a zsidóság lényegéről, történetéről, nagyjairól, hőseiről, eszméiről, apológiájáról, kultúrértékeiről, irodalmáról, ünnepeiről, kül- és beléletéről és a modern világban való helyzetéről avatott kezekkel megíratni és minél szélesebb rétegekbe elterjeszteni, hogy lelkesedést és szeretetet vigyenek mindenfelé és a zsidóság ismerete nyitott könyv legyen mindenki előtt.

Ezt a magasztos szent célt fogja szoldálni a Magyar Zsidó Irodalmi Alap, melyet olyan naggyá kell tenni, hogy minél szélesebb körben akadálytalanul teljesíthesse nagyfontosságú misszióját, hogy a Magyar Zsidó Irodalmi Alap a magyar zsidóság számára örök áldás forrásává legyen!

Testvéreink! A zsidóság jövőjéről van szó. Felelősséggel tartozunk a jövőnek a mi korunk munkájáért vagy mulasztásáért. A mai zsidóság lesz felelős a jövő zsidó nemzedékért. Álljunk tisztán a történelem ítélőszéke előtt. Felekezetünk legjobbjai sorakoznak az új munka körül, melyet az egész magyar zsidóság becsületbeli ügyének kell tekinteni. Áldozzanak magánosok, községek, intézmények, ki-ki tehetsége és szíve szerint a magyar zsidóság békeoltárán.

Alapítványok, adományok bejelentendők a mellékelt gyűjtőíven az elnökségnél (dr. Hevesi Simon, Budapest, VII., Wesselényi-utca 10. sz.), vagy a „Mult és Jövő”-nél (VI., Podmaniczky-utca 6. Telefon: 146-92), mely a beérkező hozzájárulásokról havonként számot ad a nyilvánosságnak.

A MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP

nagybizottsága nevében:

dr. Hevesi Simon,
báró dr. Kohner Adolf,

báró Herzog Mór,
dr. Patai József.

A Magyar Zsidó Irodalmi Alap, melynek nagy fontosságát mai számunkban dr. Bernstein cikke is méltatja, olyan feladatokat tűzött ki maga elé, amelyeket mindenkinek, aki a zsidóság ügyét szíven viseli, lelkesedéssel és áldozatkész szeretettel kell támogatnia. A magunk részéről a legmelegebben ajánljuk tehát a Magyar Zsidó Irodalmi Alap felhívását olvasóink lelkes pártfogásába. Agitáljanak, gyűjtsenek a mai számunkhoz mellékelt gyűjtőívvel és tegyék az Alapot naggyá és hatalmassá!

KRÖNIKA ÉS SZEMLE

„RENDBEN VAN-E MINDEN?” Patai Józsefnek legutóbbi számunkban közölt „Rendben van-e minden?” című cikke országszerte erős visszhangot keltett, jelöl annak, hogy a kérdés, mely égető aktualitással bír, ezek lelkének mélyéből szólt.

„Elolvastam legutóbbi vezetőcikkét — írja Mészáros Gyula vágújhelyi főreáliskolai igazgató — s lelki szükségét érzem annak, hogy ezért a legőszintébb, legigazabb kritikáért, amivel valaha a magyar zsidóságot illették, szívből jövő melegséggel gratuláljak és mindazon ezrek nevében, akiknek ez végtelenül jól esett, köszönetet mondjak. Így még nem találta a fején a szöveget senki! Adalékokkal én is szolgálhattam volna bőven. Az Isten fizesse meg! Tartson ki tovább is az igaz ügy mellett, minden jó érzésű zsidó támogatni, követni fogja.”

Dr. Kohlbach Bertalan írja: „Prófétai ihletű cikkéhez fogadja legőszintébb üdvözetemet! Sokat keseregtem én is, hogy két nemzedéken át a zsidóságban a felekezetért, a vallásos életért mitsem tettek; huszonöt évvel ezelőtt hirdettem, hogy nem baj a felekezeti élet kétfélesége, hiszen lehetetlen egy községbe kényszeríteni azt, akinek fáj az orgona, a vegyes kar a templomban avval, aki minél közelebb szeretné hozni a maga templomát a protestáns-hoz stb. A zsidóság rendkívül beteg, de hazánkban különösen. Itt csak a nyílt szó, Patai szava használhat.”

Dr. Bernstein Béla nyíregyházai főrabbi írja: „Fogadja legmelegebb gratulációmát pompás vezércikkeért: Rendben van-e minden? Oly igazságokat mond el, melyeket nem lehet elég gyakran és elég hangosan fülükbe kiáltani azoknak a nagyfejűeknek, kiket illetnek. Igaza van, az is nagy eredmény, hogy már nyilvánosan el lehet mondani és pedig oly előkelő helyről, mint a Mult és Jövő.”

„Most kaptam meg a Mult és Jövőt, — írja dr. Pfeiffer Izsák sümegi főrabbi — most olvastam el vezetőcikkét és sietek hozzá Önnek lelkem egész melegségével gratulálni. Áldott az Isten, aki új lelket küld nekünk hosszú halálok után. Mert, hogy valami készül, valami jobb, igazabb, becsületesebb; a jóllakott, önelégültség után valami hiányérzet, kétségtelen — s ez az Ur áldása. Valami virrad. Azért tegyen még egy jót velünk, nyomassa ki cikkét ezer és ezer példányban, hadd menjen szét minden zsidó kezéhez, talán az Ön szava közelebb ér a lelkekhez, talán észbe kapnak, talán szabad lesz ez a hang is az örök, végtelen önelégültség után. Ne adjon pihenést lelkének, ne engedjen nyugalmat nekünk, nagyon halottak vagyunk, csak az ilyen harsonázás tudja életrekelteni azokat, akikben van még egy parányi életszíkra, ezek fel fognak támadni, akiknek viszont ilyen beszéd a haláluk, ám haljanak meg, ne mimeljenek életet a mumiák. Tegye meg, amire kérem és az Isten teljes áldása lesz munkáján!”

„Nem szoktam senkinek szépeket mondani — írja dr. Bolgár Mózes zászlós az északi harctérről — de ilyen zsidó vezércikk nem jelent meg az emancipáció óta. Milliós példányban kellene ezt kinyomatni és a benne rejlő igazságokat így mindenfelé terjeszteni.”

„Teljesen igaza van igen tisztelt Szerkesztő úrnak — írja Pollák Adolfné, a tapolcai nőegylet elnöknője. Rendben van-e minden? Gondoskodtam róla, hogy sokan, minél többen olvassák, de üdvös volna, ha minden magyar zsidó elolvasná.”

A Mult és Jövő nagy művésztje a Magyar Zeneakadémia nagytermében február hó 3-ikán, vasárnap, este 7¹/₂ órákor

Dr. Friedmann József szászvárosi főrabbi írja: „Az ön-ámítás, a minden ferdeséget tömjénező hízelgések köze-
pette, amellyel a magyar zsidóság egy része szellemi életét bírálja, jól esett Patai József őszinte és igaz szavait olvasni, amelyekkel az emancipáció 50 éves jubileuma alkalmából a magyar zsidóság szellemi életét elének tárta. A zsidó szívnek véreznie kell ugyan e cikk olvasásakor, amelyben kiméletlenül rámutat a szomorú valóságra, de jól esik, hogy végre oly hivatott fórum, mint a Mult és Jövő, nem riad vissza attól, hogy az emancipációs ünnepi hangulatot, amidőn mindenki arról zeng dicshimnuszokat, hogy mily nagyszerű fellendülésnek indult a magyar zsidóság az egyenjogúsítás elnyerése óta, hogy mily remekül felel meg hivatásának, meg meri zavarni az igazság szívettépő hangszereinek mennydörgő akkordjaival és fennhangon kiált az aranyborjú körül táncoló tömegbe: „Az új nemzedéket semmi sem fűzi már a zsidósághoz. A régi vallási kapcsok meglazultak és újakat teremteni elmulasztottunk. És ma az egész zsidóság egy állandóan hömpölygő folyamat, amely a keresztelő medencébe torkollik. Az apa ortodox, a fiú neológ, az unoka kikeresztelkedik. Ez az út, az igazság, az élet. Ne igyekezzünk ezt a szomorú valóságot szépíteni.“

Olvastunk az utóbbi időben nyílt leveleket, cikkeket, szerkesztői üzeneteket és minden más irodalmi műfajt a rabbikról és vallásanárokról. Ha sokan szükségesnek látják, hogy a rabbikkal foglalkozzanak, úgy biztos, hogy valami nincs rendben a papok körül. De mielőtt arról beszélünk és írunk, hogy mily működést fejtenek ki a papok, hogy megfelel-e munkásságuk a kor követelményeinek, arról kellene beszélnünk, hogy működhetnek-e úgy, ahogy működniük kellene. A magyar rabbik helyzete a kongresszusi kitközségek nagy részében megszégyenítő és nevet-séges. Fízetett hivatalnokká sűlyesztí a rabbít már a kongresszusi szabályzat is, de a kongresszusi híközségi élet még mélyebbre sűlyesztí a rabbít a hívek szemében, mert *gerinctelen* hivatalnokká degradálja, akinek nem szabad, hogy véleményét nyilvánítsa, ha az az előljárók véleményével nem egyezik és aki nem érvényesítheti akarátát, ha nem akar a községkerületi bíróság bölcs ítélő-széke elé ülni. Tűrhetetlen, szégyenteljes a mi helyzetünk az emancipáció 50-ik észtendejében, mert mi el vagyunk nyomva, kezeink guzsba vannak kötve és jogaink el van-nak sikkasztva. Szereplési viszketegségben szenvedő elől-járók uralkodhatnak rajtunk és akarják irányítani műkö-désünket. És amíg ez így lesz, amíg a hitközségek szellemi vezérei, lelki pásztorai fizetett hivatalnokok (ha legalább tényleg meg volnának fizetve!) sorába tartoznak, addig nincs minden rendben, mert addig nem valósíthatják meg Izrael papjai elveiket, nem taníthatnak meggyőződésük szerint és addig hömpölyög a feltartóztatatlan áradat a keresztelő medence felé.

De szemrehányások illetnek bennünket rabbikat és vallás-tanárokat a hitoktatás silány eredményei miatt is. De gon-doljuk meg, hogy vidéki városokban gyakran a zsidó tanulók legnagyobb része az intézet internátusában lakik. Odaülhet a katedrára a zsidóság legnagyobb bölcsé és pedagógusa, de ha tanítványait a keresztény internátus az egyedül üdvözítő vallásra készíti elő, képtelen lesz belőlük önértetes zsidó ifjakat nevelni. Ideje, hogy a zsidóság a legnagyobb áldozatkésztséggel siessen e baj leküzdésére, legfőbb ideje, hogy egy alapot létesítsünk, amelyből aztán oly vidéki városokban, ahol a zsidó tanulók nagy része a keresztény internátusokban lakik, zsidó internátusok fel-állítástát szubvencionálhassuk. Meg kell alapítani a „Zsidó *deákothon-alap*“-ot, hogy ifjaink ezreit megmentjük a zsidóságnak.“

Waldner Mór (Egeres) többek között a következőket írja: „A Mult és Jövő illusztris szerkesztőjének nagyjelentőségű cikkéről örömmel tudom megállapítani, hogy a benne meg-írt mély igazságok a legmélyebb emóciókat váltotta ki s mondhatom, hogy hangja visszhangra talált a magyar zsidóság minden rétegében. A tisztelt cikkíró úr olyan égetően aktuális kérdéseket pendített meg, melynek jelen-

tősége minden zsidóul érző szívnek minden atomját át kell járnia, hogy mindenki azon legyen, hogy e tátongó sebek mielőbb behegedtessenek. Különösen áll ez a legvérvőbb-nél, a jesivánál, ennél a szent intézménynél, mely évezre-deken át szellemi táplálékát adta a zsidóságnak. Az ország virágzó nagy jesivái, melyekben több száz tudományra éhes ifjú hallgatta a mesterek tanításait, ma hallgatók nélkül állanak. Okát természetesen az ifjak sanyarú létfenn-tartási viszonyaiban találhatjuk. De hol vannak az országos bizottságok? Hol van az országos ortodox iroda? Van-e ennél fontosabb teendő? Ne unifikáljunk és ne szeparáljunk akkor, kérem, mikor a fejünk fölött repedezik a mennyezet. Ne nézzük karbatett kezekkel végig, hogy miként omlanak széjjel épületünk oszlopai. Hanem igenis, indítsunk gyors országos akciót, tessék propaganda-bizottságot alakítani, melynek élére kérünk lelkes áldozatkész embereket; hála Istennek, még vannak közöttünk ilyenek. Tessék országos gyűjtést indítani, melynek eredményéhez hozzáadva a 25 milliós alapnak az ortodoxiára eső kamatait, alapul szol-gálhat a jesivák és „Talmudtóra“ iskolák fenntartására. A probléma további megoldását az intézetek felállítását és elhelyezését illetőleg, mondjuk, hogy internátusok egybe-kapcsolásával, a megalakítandó bizottság intézné s ha célunkat elérnők, bizvást remélhetjük, hogy az immár ki-száradófélben levő fa ismét tápot nyer a további virágzásra.“

A MULT ÉS JÖVŐ MŰVÉSZESTJÉT, amely február hó 3-ikán lesz, a Magy. kir. Zeneakadémia nagytermében, amint előrelátható volt, rendkívül nagy érdeklődés fogadta. Alig hogy az estről hírt adtunk, már hetekkel ezelőtt a közönség tömegesen sietett magának jegyeket biztosítani és amint a Mult [és Jövő Lilien-, Struck- és Becalél-kiállítására alkalmával történt, most is igen sokan az ország különböző részeiről, a legtávolabbi vidékekről is bejelen-tették a művészestre való felutazásukat. A jegyeket valósággal szétkapkodta a közönség. A művészesten Jászai Mari verseket szaval a Mult és Jövőből, Balassa Jenő modern héber költőkből, Gál Gyula középkori héber költőkből, Beregi Oszkár pedig bibliai szemelvényeket sza-val. Sámson Mária, Kálmán Oszkár, Major J. Gyula, Hammerschlag Viktor, Gerő Erzsí, Gedeon Ildiko bibliai zeneműveket, zsidó népdalokat és palesztinai melódiákat adnak elő. Olyan est lesz tehát, amely a hallgatóságra lélekemelő hatással lesz és a zsidóság irodalmi és művészi értékének megbecsülését viszi bele a szívekbe. Akik elő-jegyzett jegyeiket még nem vették át, elsejéig átvehetik a kiadóhivatalban (Podmaniczky-u. 6. Telefon : 146-92.)

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ IFJÚSÁGI EGYESÜLETEK SZÖVETSÉGE lelkes hangulatban és emelkedett ünnepé-lyességben tartotta alakuló közgyűlését Budapesten. Az ifjúsági egyesületek delegátusai mindenfelől nagy számban sereglettek össze a fővárosban. A viták, amelyek az új alakulás szelleme és iránya felől kifejlődtek, magas szín-vonalon állottak és remélni lehet, hogy a zsidó ifjúsági egyesületek olyan centrumhoz jutottak, amely tevékenysé-güknek nagyobb lendületet fog adni és lehetőleg szaporítani is fogja a zsidó ifjúsági egyesületek számát. Elnökké egy-hangúlag megválasztották Jakab Dezső műépítész, társ-elnyökké dr. Patai Józsefet és dr. Richtmann Mózes, titká-rokká dr. Molnár Ernőt és dr. Rosenberg Sándort, pénz-tárossá Kozma Rezsőt. A szövetség eszméjének felvetése Feuerstein Kálmán érdeme, aki az eszmét nagy buzgósággal és lelkesedéssel segítette és segíti a megvalósuláshoz.

REMÉNY, IFJÚSÁGI LAP. A dr. Molnár Ernő gondos szerkesztésében megjelenő Remény ifjúsági folyóirat januári száma Szász Menyhértnek, a kiváló írónak Vörösingesek című ifjúsági regényét kezdi közölni. A nagy érdeklődés következtében, mely a Remény első matinéját fogadta, a szerkesztőség február hó 10-én új *matiné*t rendez, ének-, zene-, szavalat- és táncszámokkal, művészi közreműködők-
kel. A Remény előfizetői számára félárú helyek. A Remény előfizetési ára egész évre 12 korona, félévre 6 korona. A Remény szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, IV., Magyar-utca 3. Telefon : 96-30.

MENDELE-MÓCHER-SZFORIM. A jiddis irodalom nagyjai egymásután búcsúznak olvasóközönségüktől, melyet a háború vihara szétszélesztett a világ minden részében.

Mendele-Mócher-Szforim

Perez és Solem Aléchem után most a jiddis irodalom nesztor *Mendele* (igazi neve S. J. Abramovic) hunyt el, akit mint „nagyapót” rajongott körül az orosz-zsidó zsargon publikuma. A nagy író csak néhány hónappal ezelőtt méltatta a *Mult és Jövő*-ben munkatársunk dr. *Molnár* Ernő tanulmánya és így most csak a gyászlobogót hajtjuk meg emléke előtt.

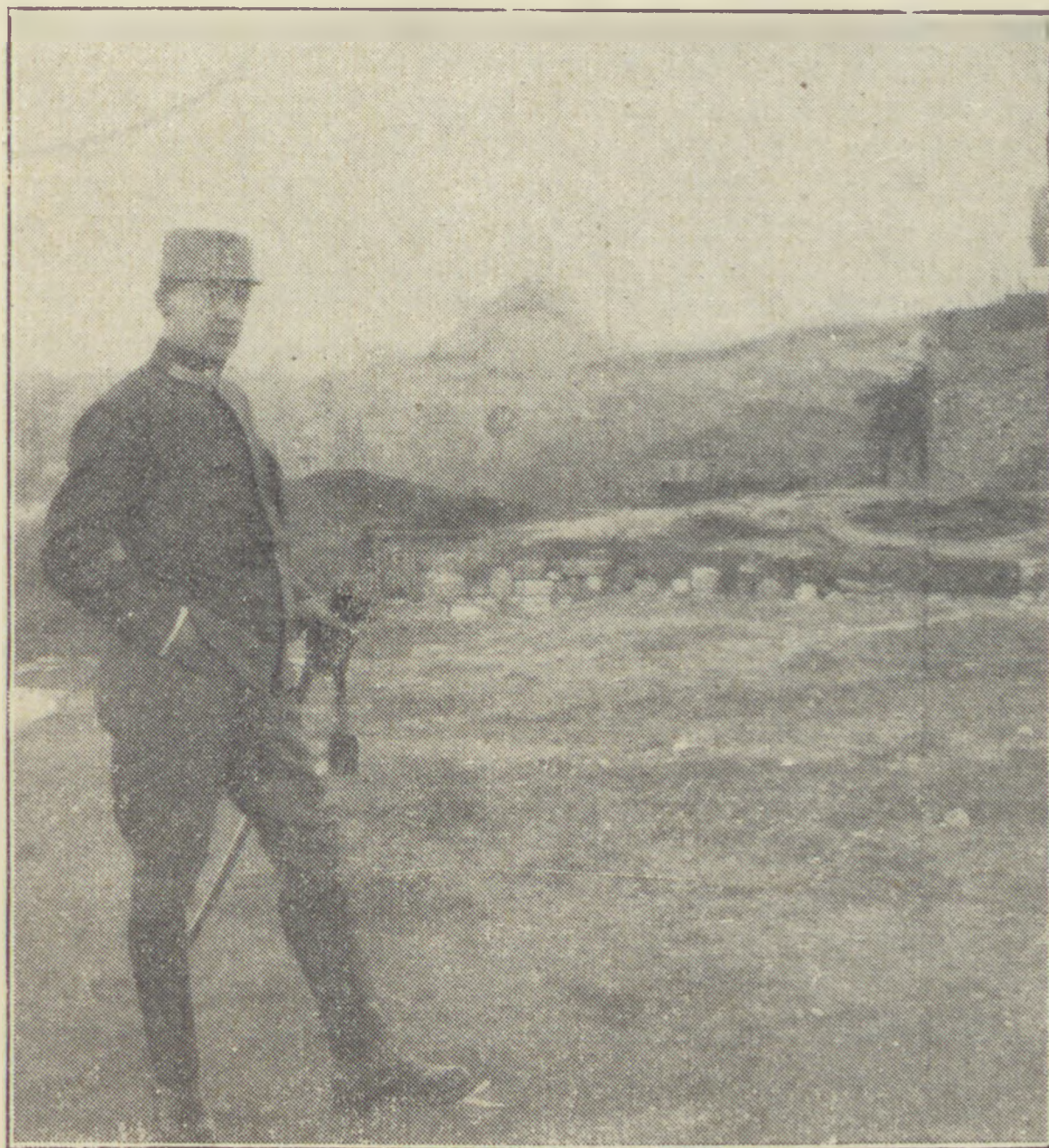
MAGYAR IZRA-ELITA KÉZMU- ÉS FÖLDMŰVELÉSI EGYESÜLET. Az igazg. - választmány

báró dr. *Kohner* Adolf elnök elnöklésével megtartott ülése újabb bizonyosságot tett arról, hogy az egyesület humanisztikus és nemzetgazdasági fontosságú tevékenysége bekapcsolódik a legidősebb társadalmi feladatok megoldásának munkájába. Úgy az iparostanoncotthon, mint a kertészképzőtelep otthonának valamennyi férő helye megtelt. A védencek száma 245-ről 302-re emelkedett. Legutóbb 13 bentlakó és 87 kintlakó iparosnövendék nyert felvételt, miáltal ezek száma 221-re emelkedett, 31 ipariszakiskolai növendéknek 2900 korona ösztöndíjat engedélyeztek. A kertészképzőtelep 34 növendékének mentől jobb kiképezése érdekében az egyesületbeli tanítókon kívül négy bejáró szaktanítót alkalmazott az egyesület. Az elért eredmények kiválóak, a növendékek kitűnő szakemberekké fejlődnek, nevelésük hazafias és vallásos szellemű. Az 1917. évi termelési eredmény az előző évi 79,000 K-ról 164,000 K-ra emelkedett.

JÓZSEF FŐHERCEG ÉS AUGUSZTA FŐHERCEG-ASSZONY AZ OMIKE-MENZÁBAN. Az OMIKE-menza-akademika hadiétkezőit január hó 15-én délben ismét meglátogatta Augusztia főhercegasszony, kivel ez alkalommal József főherceg is eljött. A főhercegi párt báró Dirsztay Béla elnök, dr. Weiller Ernő főtitkár, a hölgyválasztmány élén pedig dr. Neuman Árminné elnök fogadták. József főherceg, ki első alkalommal volt most a menzában, az összes hadiétkezőket megtekintette, a katonadiákokat mind megszólításával tüntette ki és a menza-akademika emlékkönyvébe nevét bejegyezte. A főhercegi pár búcsúzásakor a legnagyobb elismerését fejezte ki báró Dirsztay Béla és dr. Neuman Árminné elnököknek és az ifjúság lelkes éljenzése között távozott.

DR. KENESSEY BÉLA, a napokban elhunyt nyíregyházi református püspök szeretettel érdeklődött a zsidóság iránt, amely méltán tehet egy babérágat a sírjára. A *Mult és Jövő*-nek lelkes olvasója volt és nemcsak hogy kezdettől fogva járatta folyóiratunkat, mint a többi püspöki könyvtárak, hanem figyelemmel és szeretettel kísérte fejlődését, amelyet a magyar zsidóság becsületbeli ügyének tartott.

A „GYÓGYÁSZAT” SCHÄCHTER MIKSA-SZÁMA. A „Gyógyászat” legutóbbi, decemberi száma, egész terjedelmében dr. Schächter Miksa emlékének van szentelve. A legkiválóbb egyetemi professzorok dr. Schächter Miksa működésének egy-egy oldalát világítják meg. Schächternek a zsidósághoz való viszonya is többször kerül szóba és különösen érdekes dolgokat mond el ezzel kapcsolatban Mohr Mihály dr. Itt említjük, hogy a „Budapesti orvosi kör” elhatározta Schächter Miksa válogatott munkáinak kiadását Mohr Mihály dr. és Lévy Lajos dr. szerkesztésében. Így bizonyára újra láthatják olvasóink Schächternek Ágai Adolfról szóló nagy cikkét, amely a *Mult és Jövő* 1916. évi novemberi számában jelent meg és amely Schächter Miksa legjobb írásai közé tartozik.

E. M. Lilien a palesztinai harctéren

ADOMÁNYOK. Prager Ferencné Budapest, 500 K-át küldött be, a menza-akademika javára 400 K, a MIKÉFE részére 30 K, a MIKÉFE önképzőkör részére 20 K, a Zsidó Nőszövetség javára 50 K-át. Tannenbaum Budapest, 5 K-át küldött be hozzánk a Zsidó Nemzeti Alap javára. Az összegeket rendeltetési helyükre juttattuk.

HALÁLOZÁSOK. A legértékesebb magyar rabbik egyike volt dr. *Blumgrund* Naftali abonyi főrabbi, akit nagy részvéttel temettek el ideiglenesen Budapesten. Dr. Adler Illés, dr. Vajda éla, dr. Edelstein Bertalan, dr. Scheiber Lajos rabbik méltatták érdemeit, tudását és jellemét, Pintér Gyula abonyi hitközségi elnök pedig a községe nevében búcsúzott meghatottan papjától.

Eppinger Lázár, az ismert fővárosi nagykereskedő a napokban elhunyt. Lelkes támogatója volt minden zsidó kulturális és jótékony munkának és a felekezeti életben buzgón részt vett. Elhunytát előkelő családja és sok tisztelője gyászolja.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci - utca 27., 33. (Piarista - palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-, ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnir-dísz tárgyak

K Ö Z G A Z D A S Á G.

MAGYAR KIRÁLYI FOLYAM- ÉS TENGERSZÁLLÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG. Igazgatóság: Budapest, V., Mária Valéria-utca 11. A társaság 1895-ben 20 millió korona tőkével létesült. *Rendes áruszállító járatokat tart fenn: a Dunán: Regensburg-Passau-Linz-Wien-Budapest-Belgrád-Orsova és Galac között; a Tiszán és Bégán: Titel-Szolnok, illetve Nagybecskerek között. Rendes személy- és gyorszállítójáratok: a Dunán: Budapest-Visegrád-Dömös-Esztergom; Budapest-Budafok-Ercsi; Baja-Apatin; Vukor-Ujvidék; Zemun-Belgrád-Báziás-Orsova (Kazánszoros-Vaskapu), T-Severin és Galac között; a Tiszán: Szolnok és Csongrád, Csongrád és Szeged között; a Száván: Bosna-Rácsa-Mitrovica-Sabac között. Kiránduló hajójáratok: a) Budapest gyönyörű hegyvidékére és környékére. (Budapest-Visegrád-Dömösi vonal). b) Az Aldunára, a világhírű Kazánszoros-Vaskapu vidékére. (Zemun-Belgrád-Báziás-Orsova vonal). Átkelési járatok: a Dunán: Esztergom-Párkány-Kovácsputak, Visegrád-Nagymaros és Zemun Belgrád között; a Száván: Klenák-Sabac között. A személyszállító járatok hossza 1529 kilométer, a teherjáratoké 4289 kilométer. A társaság jelenlegi hajóállománya: 59 gőzös összesen 24.960 indikált lóerővel, 334 uszály összesen 1.836.700,6 q hordképességgel, 108 állóhajó és 1 mentőderegelye. „A Duna” c. hajózási kalauzt a társaság igazgatósága kívánatra díjmentesen megküldi.*

Gyermekedivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal leányok részére.

Pressburger E.

:: Budapest ::
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Eppinger Lázár úr

az Eppinger Lázár és fiai cég megalapítója, jobblétre szenderült. 95 évet élt. Egyszerű volt. Nemes volt. Hosszú életét családjának, a munkának és a vallásosságnak szentelte. Szíve lelkesedett minden nemes gondolatért s boldog volt, ha embertársain segíthetett.

Megilletődve állunk ravatalánál. Az ő jóságos lelke, nemes élete boldog emlékként fog szíveinkben örökké élni. Gyászoljuk benne a jó apát, nagyapát, dédnagyapát, az embert. Élete csupa jóság volt, ezért nagy a mi fájdalmunk s pótolhatatlan veszteségünk. Legyen tenéked békességed a tiszta hitnek bölcs igazsága szerint.

Eppinger Sarolta és férje Békei Ignác, özvegy Eppinger Lajosné Fantl Emmy, Eppinger Károly és neje Eppinger Erminia, Eppinger Arthur és neje Weisz Erzs, Eppinger Laura és férje Ujvárosi Vigh Gyula, Eppinger Géza és neje buziási Eisenstädter Adél, Eppinger Klára és férje Vámos Károly, Eppinger Szidi és férje Eppinger Gusztáv, Eppinger Hermin és férje Sándor Zsigmond, gyermekei.

Számos unoka és dédunoka.

Telefon
15-51

SALZER J.

Telefon
15-51

::
Papírszalvéta-gyár
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

Csillárok legmodernebb kivitelben, óriási választékban készpénz vagy törlesztéses kölcsöndíj ellenében. **Gázsütők, gáztűzhelyek, gázfűzők, gázvasalók** kaphatók **Vilmos császár-út 3.**

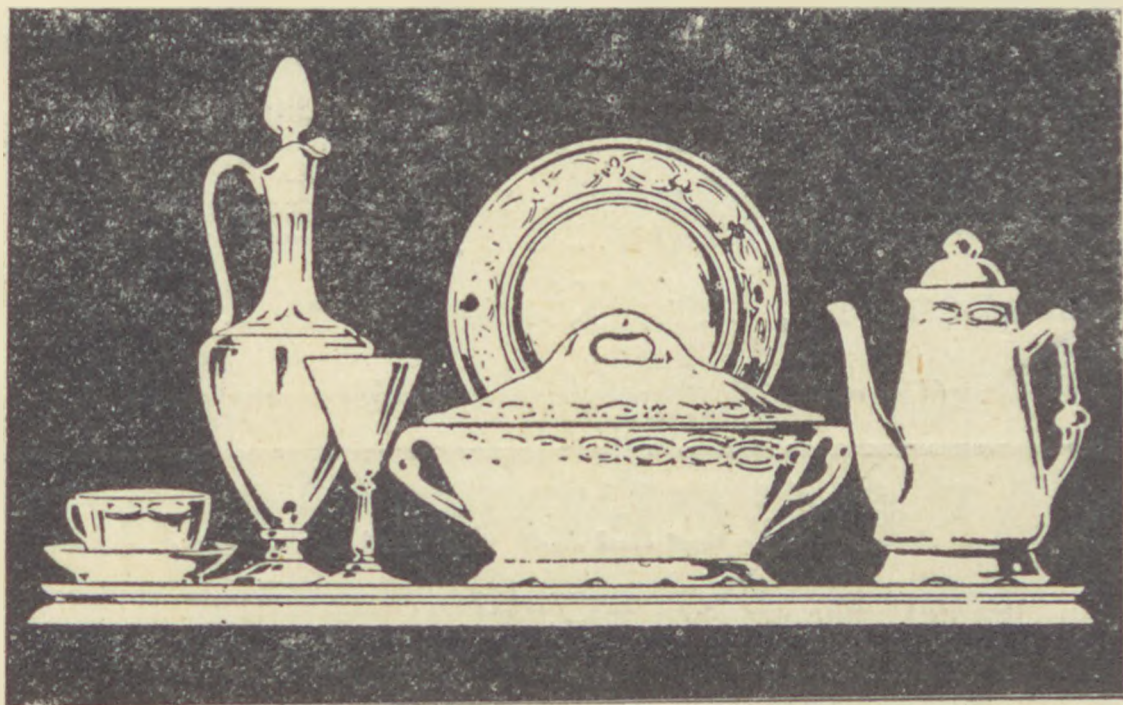
Régi könyvtárakat megvásárol **SCHLESINGER JÓZSEF**
Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszálakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiírtja felelősséggel „Miracle” törv. védett módszerével **Pollák Sarolta** kozmetikai intézete Andrassy-út 38. I. (Párisi árúházzal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöní hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi. **SZÉPSÉGÁPOLÁSA:** arcgőzölés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, mittedszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

FOGAK szájpád és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít: **GROSSMANN S.** és fogorvos: **dr. KÁLI H. P. Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet.** Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

Kézzel hímzett vagy előrajzolt HORVÁT ÁKOS
dívatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, valamint függönyök, vitrageok, ágy- és asztalterítők, kertipárnák és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletben.
BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fióközleteim: IV., Vámház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

HÜTTL TIVADAR cs. és kir. udv. szállító, porcellángyáros
Budapest, V., Dorottya-u. 14.

Bel- és külföldi porcellán-, fayence- és üvegárúk.
Használati s dísz tárgyak legnagyobb választékban.

Száj- és fogápolásra kúndó
Jodormentha-Lysoform

Művészi kivitelű BEKÖTÉSI TÁBLÁK

a Mult és Jövő
1917-iki évfolyamához

valamint az előbbi évfolyamokhoz

Ara portóval együtt 5 korona
A díszkiadáshoz portóval együtt 6 korona

FEMINA

MARTON NOVÉREK

*** divat-szalonja ***

Budapest, IV., Haris-bazár 6.

A szenzációs őszi modellek megérkeztek
Eredeti bluz-, pongyola-, ruha-, ju-
ponkreációk saját tervek szerint.

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas” gyorsdaráló a jelenkor legjobb és leg-
olcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, bú-
zát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás
és postaszállítási költség 6.42 K. Árjegyzék ingyen
és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,
Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

80 fillér portókötség előzetes beküldése ellenében küldöm vidékre
ingyen és bérmentve 2400 színes rajzot tartalmazó női

KÉZIMUNK A-értesítőmet. **BÉRCZI D. SÁNDOR**

Budapest, VI., Dessewffy-utca 5, saját áruház. Meg nem felelő árú-
kat készséggel kicserélem vagy kívánatra a pénzt visszaküldöm. —
Régi vevőim részére szívesen küldök kiválasztásra.

:: KERTÉSZ MÓR ::

órás és ékszerész, Budapest, VII., Király-u. 83.

Vesz és elad briliánsot, gyöngyöt, drágaköveket, ara-
nyat, ezüstöt, ékszert és régiségeket. Veszek zálog-
jegyet :: Telefon 95-48

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

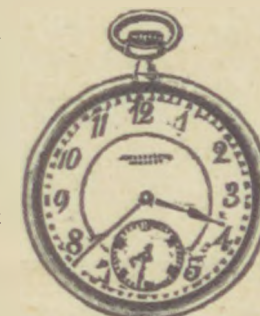
• CHRONOGRAF •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDET CONSTANT

Svájc és Németország zseb-, inga- és
— díszóragyárainak lerakata. —

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK *** JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁKRAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hang-
szerre becserélünk vagy készpénzért megveszünk Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Elkán Gyula

szücs

szőrménagyáruháza

VII., Károly-körút 19.

Allandó szőrmekiállítás

Divatlapot küld

**ÉKSZERÉSZ, ARANY-
ÉS EZÜSTMŰVES ADLER J.**

VESZÉK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemeskőveket vagy platinát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR;

BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.

TELEFON: 37-19.

Haladás tanítézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi
magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT

EURÓPA
SZÁLLODA

KÓSER ÉTTERMEI

NAGYMEZŐ-UTCA 9.
SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. **PFEIFER**

Ponyvakölcsönzés

mérsékelt

kölcsöndíj mellett

FALUDI ÉS ELEK zsáknagykereskedők,
BUDAPEST, V., Nagykorona-utca 22. sz.
Telefonszám: 82-37. Sürgőnycím: „Segel“

Gabonaszák, gyapjúzsák

legolcsóbb beszerzése

Szalmazsák

és meleg

takarók foglyok részére

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontái: tyilimszőnyegek régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötények. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábúk.

Kövesiné

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órás-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

ROSENSTINGL

perzsaszőnyeg raktára nagyban és kicsinyben

BUDAPEST, IV., DEÁK-TÉR 4. SZ.

TELEFON: 6-76.

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLO S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.

TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

REICH ADOLF FIAI

KATONAI ZSINÓR- ÉS PASZO-
MÁNY GYÁRA ::

GYÁR; VI., PETNEHÁZY-UTCA 34.
IRODA ÉS RAKTÁR: V., ERZSÉBET-
TÉR 7. SZÁM. ::

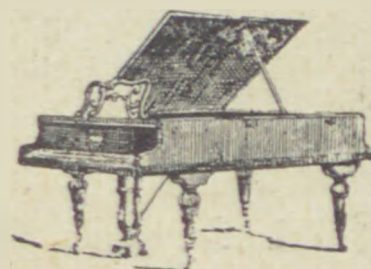
TELEFON 90—04. ALAPÍTTATOTT 1868.

GYÁRT MINDENNEMŰ ZSINÓRT
ÉS PASZOMÁNYT. ::

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garáncálunk!
„Marion” szőrvesztő ára 15 K, „Marion” fehérítő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.
Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.
Telefon: József 49—51.

Kitűnő gyártmányú új
és használt **zongorák,**
pianinók állandó raktára
Gál Imre, Budapest,
VIII., Tisza Kálmán-tér 29.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.
Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak

DEUTSCHE AKUSTIK-GESELLSCHAFT
magyarországi raktára ::

nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-
hallókészülék :: :: :: :: :: :: :: ::

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fiókküzet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátul betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitűnőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböz-
tetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészi kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészi munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

Transzformáció a legtökéletesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
thatatlan speciálitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
ősszel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélszerűbb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

HATSCHEK és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Szemüvegek,
orrcsíptetők

orvosi rendeletre is.

Optikai
cikkek.

:: Teljes ::
mozgósínház-
berendezések.

ELESETT HŐSÖK

exhumálását és hazaszállítását teljes szavatosság mellett legolcsóbb díjakkal, engedélyek megszerzésével eszközli:
STARK J. hat. engedélyezett irodája
Budapest, VII. ker., Rákóczi-út 64. szám.

Mielőtt rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikkeit, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII. Rökk Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban árak
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

KÖZÉPISKOLAI VIZSGÁKRA

♦ biztos sikerrel, felelősséggel készít elő ♦
ZSOLDOS-TANINTÉZET
♦ Budapest, VII., Dohány utca 84. ♦

A középiskola összevont tananyaga megrendehető Nélkülöz-
hetetlen rendes- és magántanulóknak TELEFON 32-40.

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17. Telefon 13-76.
Alapítva 1878. Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. mű ábak, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, haskötők, gummigörccsérharis-
nyák, ludtalpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ön-
hajtókocsik rokkantak és amputáltak részé e. Villanyozó-készületek,
valamint az összes betegápolási cikkeit nagy választékban, eredeti
gyári árak mellett ::

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) . **K 15** kilónként
elsőrendű marhahúsból (félszáraz) **K 13** kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Szív-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

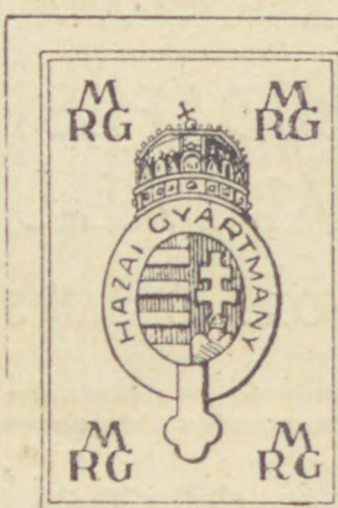
RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
:: Aradi-utca 10. szám ::

**Magyar
törölő-
gummi**

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJE GYE:

**Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.**

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Régiségek Silbermannál

IV., Mehmed szultán-út
(Múzeum-körút) 17. sz.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár
teljesen új fejjel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcipőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1-60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.

Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné, Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orléáni hercegnő kam. szállítói

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a rég jó szövetekből 100 koronától feljebb.

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
UDONSA
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

P
aukeri
M
ló
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FŐÜZLET
VÁCI KÖRÜT 60
TEL: 47-37
FŐKÜZLET
VÁCI KÖRÜT 60
TEL: 86-73
M.K. POSTATAJÉK
REKVENZÁRI
SZÁMLA 1962

Műtárgyakban, szőnye-
gekben legolcsóbban nagy
választék régiségüzlet
FELDMAN I.
Budapest,
Erzsébet-körút 27. sz.
(Gambinus-ház).
Telefon 84-70.

„Hunnia“ női kalap-ipar

Villanyerőre berendezett női kalapgyár, Budapest, VI.,
Király-utca 14. Félémelet. Állandó modell-kiállítás.
Művirágok, üres formák, tolldíszek. Gyári árak nagy-
ban és kicsinyben :: Alakítások minden formára

MEISNER IZIDOR

Budapest, VI., Bajnok-utca 25. :: Telefon 21-42.
Mindennemű fémmaradékok, réz, ólom, ón, hor-
gany és egyéb salakkidolgozó és olvasztótelepe.
:: Géptisztítóanyagok és olvasztótégelyek raktára ::

Árvai és Salczer

női és gyermekfelöltő árúháza, Budapest,
VI., Király-utca 36. Dús választékban raktáron
női és leányfelöltők, kosztümök, ruhák, bluzok és
aljakban :: Szolid kiszolgálás :: Olcsó árak ::

Szücs- és szőrmeárú

BODNÁR JOZSEF szűcsmester

Budapest, V., Nader-utca 16. szám. Téli ruhák
nyári gondozásra biztosításra elfogadtatnak :: ::

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégibb csipketisztító-,
vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-Körút 2.

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁL-
LÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV.,
KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletok,
blúzok, pongyolák, kesztyűk,
harisnyák, ernyők, reticulók,
női fehérneműek egyszerű és
elegáns kivitelben.

:: NEUMAYER FÜLÖP ::

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. szám (Erzsébet-
tér sarok) :: Telefonszám: 11-21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquet-
plüssök, bútorszőnyegek, ágy- és asztalterítők, függönyök és sző-
nyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártó ellékek gyári raktára.
Kívánságra mintát bérmentve küldök.

:: KOHN ARNOLD ::

SIRKÖRAKTÁRA, SIREMLÉKEK minden ár
és kivitelben, áthelyezések exhumálásoknál. Javítási
munkák a temetőben. Szombaton és ünnepnap zárva.
Budapest, VII., Károly-körút 15. Telefon 18-76.

Zsákok, ponyvák,

szalmazsák, fejbánkos, pokróc, zsinegek, italvedrek
NAGEL ADOLF Budapest, V., Arany János-u. 10.
Telefon: 104-10, 80-82, 35-92. Távirat: NAGELA

KATONAI PLAKETTEKET, JELVÉNYEKET

készít szép kivitelben, előnyös áron, bármily rajz szerint, az ELSŐ MAGYAR TŰZZOMÁNC
JELVÉNYGYÁR, Budapest, VII., Kazinczy-utca 10. szám.

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICZKY-UTCA 6. TELEFON 153-94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatjában. Könyvtár.

ELSNER OSZKÁR

női divat nagyáruháza

BUDAPEST

IV., PÁRISI-UTCA 3

Koronaherceg-utca sarok

IV., CALVIN-TÉR

Kecskeméti-utca sarok

FIÓK-ÜZLETEK:

VII., RÁKÓCZI-ÚT 32. SZ.

II., FŐ-U. 52. sz.

Mindenki egyedül talpalhatja cipőjét!

Szállítunk közvetlenül a fogyasztóknak!

Bőrtalpvédő „Glória“

0	1
25-30	11-14
1-20	2-20
2	2
35-39	40-43
1-20	2-70
43-46	
3-	

Valódi tömörkatonai színtalpbőr-ből.

Elsőrendű, kiválóan tartós minőség a hozzávaló szögekkel.

„TROPEDER“

Vaskapta K 9-50,

amelynek segítségével mindenki maga végezheti a talpvédők fel-
kesebb talpjavításokat.

Eredeti

„Picard“ K 1

és

„Makart“ 90 f

készletenként
acél talp- és sarokvédő

talp- és sarokvédő, bőrtalpvédő, talpbőr-
másk és más talpvédők
alkalmazása.

Finomabb úri-, női- és gyermekcipőkhöz

szívből, bőrtalpvédővel, oxidálva, készletenként:
Liliput 80 fillér, Kavira 80 fillér.

Illeszkedik az egyeztetés ingyen és bérmentve. A talpvédőkből postán
6 készletnél kevesebbet nem szállítunk. Vízszigetelőréteggel,
fogyasztási szövetkezeteknek és nagybani vásárlóknak engedély.

KOVÁTS IMRE ÉS TÁRSA

Budapest, IX/5., Üllői-út 11. szám.

Köszénbánya- és Téglagyár-Társulat

PESTEN (ezelőtt DRASCHE)

Budapest, VII. kerület, Király-utca 67. szám.

Telefonszám: 34-51 és 34-51.

Kerámít kocsiút-kövek. Kerámítlapok. Fayence porcellán-lemezek. Porcellán-szigetelők. Tűzálló chamotte-téglák. A társulat elvállalja a burkolati munkák elkészítését is.

FIATALOS, ÜDE ARCBŐRT

varázsol elő 10 nap alatt és eltávolít minden teint-
hibát, ú. m. mitesszer, pattanás, sárgafolt, ránc, orr-
vörösség, likacsos, hervadt, pettyhűdt bőrt, a dr.
Kayserling-féle szépség-szer. A kúra egyszerű, otthon
végezhető, minden feltűnés nélkül. Befejezése után
az arc bőr ragyogó szépségben, gyermeki üdeségben
és tisztaságban pompázik 1 üveg 15 K bérmentve.
Diszkrét szétküldés utánvétellel, vagy az összeg elő-
zetes utalványozása ellenében.

Gyár: HIVARYON & Co. — Szétküldési hely:
GROSS ANTAL, Budapest, VIII., József-körút 23/1.

Zsák és ponyva

vétel, eladás és kölcsönzés

Telefon:
15-20

SCHLESINGER ÉS TÁRSA

Budapest, V.,
Kálman-u. 14.

BABAJAVITÁS

és játékvásár. Babagyár, Buda-
pest, VII., Szegényház-tér 11.

Koós József. Szűcsárak rendelése,

elfogadtaték. Megóvás, javítása és átalakítása
előzetes. Tűz és betörés ellen biztosítva. Műhely: Budapest, IV., Sarkantyú-
utca 11. Üzlet: IV., Mária Valéria-utca 7.
„ (Hungária-szállóval szemben) „

Perzsa szőnyegek

alkalmi vételek

Sternbergnél, Dob-u. 24.

WILHEIM ÉS GLASER

sebészeti gummiárak és kötszerek nagyke-
reskedése, BUDAPEST

VI., kerület, Nagymező-utca 51. szám

Telefon: 163-85

Telefon: 163-85

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. Fizikai, kémiai, orvosi műszerek.
műszerek. Elektromechanika. Tűzvédelem. Műszerek.
Budapest, VI., Balczu-utca 7. szám. Telefon 31-46

Exhumálásokat

az összes európai harcterekről leg-
szilárdabb feltételek mellett anyagi
„ Érzékenységgel eszközölünk „

SZENDE ÉS SZABÓ

„ ezelőtt „
GEBAUER KÁROLY R-T.
„ exhumálási vállalkozás „

Budapest, VII., Károly

Király-út 4. szám

Telefon: 51-43

Elsőrendű szakintézet

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

Horthyánusky Viktor császár és király udvari könyvtáros, Budapest 67.721.